

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
(GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ PROGRAMI)**

**GRAFİK SANATÇILARININ ÇOCUK KİTAPLARININ GRAFİK
TASARIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre Aşılıoğlu

**Ankara
Temmuz, 2011**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
(GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ PROGRAMI)**

**GRAFİK SANATÇILARININ ÇOCUK KİTAPLARININ GRAFİK
TASARIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre Aşılıoğlu

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan

**Ankara
Temmuz, 2011**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitimin K¼lt¼rel Temelleri (G¼zel Sanatlar Eğitimi Programında) Anabilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

¼ye.....

¼ye.....

¼ye.....

¼ye.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Okulöncesi çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, sanatsal vb. yönlerden en hızlı geliştiği dönemdir. Çocuğun bu dönemde geçireceği yaşantılar ve bu yaşantıların niteliği, nasıl bir kişi olacağını da belirler. Bu bakımdan, bir yandan bilişsel yönden gelişimi için gerekli koşullar yaratılırken diğer yandan da çeşitli sanatsal uğraşı ve örneklerle karşı karşıya gelmesinin ortamı yaratılarak, bütün yönleri ile gelişmesini sağlamak gerekir. Suut Kemal Yetkin'in de dediği gibi, "Yükselmenin şartı, iki kanatla uçmaktır."

2-6 yaş arasını kapsayan okulöncesi dönemde, çocuğu hem bilgi hem de sanatsal yönden besleyecek en önemli kaynaklardan biri de çocuk kitaplarıdır. Çocuğun okuma isteği duyması, kitabı sevmesi, estetik yönden gelişmesi; ona sunulan kitapların niteliği ile yakından ilgilidir. Çocuk kitaplarında niteliği belirleyen en önemli öğelerden biri de kitapların grafik tasarımıdır. Bu nedenle, okulöncesi dönem çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili sanatçı görüşlerini belirlemenin bu alana katkı getireceği düşüncesiyle böyle bir çalışma yapmayı gerekli gördük.

Lisansüstü düzeyde verdiği derslerle edebiyat ve plastik sanatların ortak yönlerini görmemi sağlayan hocam Prof.Dr. Cahit Kavcar'a; çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları konusunda açtığı derslerle bu konuda yetişmemde değerli katkıları olan Prof.Dr. Sedat Sever'e ve beni böyle bir çalışma yapmaya yönlendiren, yüksek lisans sürecinin bütün aşamalarında beni cesaretlendiren ve her zaman desteğini gördüğüm danışmanım Prof. Dr. Ayşe Çakır İlhan'a teşekkür ederim.

Ayrıca, yüksek lisans öğrenimimin her aşamasında beni teşvik eden ve çalışmalarım için kolaylık sağlayan Mardin Artuklu Üniversitesindeki yöneticilere ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Emre AŞILIOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	ii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
I. BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	6
1.3. Önem.....	7
1.4. Sınırlıklar	9
1.5. Tanımlar	9
II. BÖLÜM.....	12
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	12
2.1. Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişimsel Özellikleri	12
2.2. Okulöncesi Dönemde Çocuğun Sanatsal Gelişimi ve Bu Süreçte Çocuk Kitaplarının Yeri	17
2.2.1. Düzensiz Çizme ve Karalama Dönemi.....	19
2.2.2. Şema Öncesi Dönem	19
2.2.3 Çocuğun Sanatsal Gelişiminde Çocuk Kitaplarının Yeri.....	22
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi.....	25
2.4. Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarının Sahip Olması Gereken Genel Özellikler.....	37
2.5. Grafik Tasarımın Öğeleri ve Temel İlkeleri.....	44
2.5.1. Grafik Tasarımın Öğeleri.....	49
2.5.2. Grafik Tasarımın İlkeleri.....	50
2.6. İlgili Araştırmalar.....	53

	Sayfa
III. BÖLÜM.....	59
3. YÖNTEM	59
3.1. Araştırma Modeli.....	59
3.2. Çalışma Grubu	60
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	61
3.4. Verilerin Toplanması	61
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	62
IV. BÖLÜM.....	63
4. BULGULAR ve YORUM.....	63
4.1. Grafik Sanatçıların Çocuk Kitaplarının Grafik Tasarımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Görüşleri	63
4.2. Grafik Sanatçıların Okulöncesi Dönem Çocuk Kitabı Tasarımı Yaparken Dikkat Ettikleri Noktalara İlişkin Görüşleri	72
4.3. Grafik Sanatçıların Çocuk Kitaplarının Tasarımında Bilgisayardan Yararlanılması İle İlgili Görüşleri.....	75
4.4. Grafik Sanatçıların Mevcut Çocuk Kitaplarının Tasarımına İlişkin Görüşleri.....	76
V. BÖLÜM	80
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	80
5.1. Sonuç.....	80
5.2.Öneriler.....	82
KAYNAKLAR.....	84
EKLER	89

GÖRSELLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim-1: Sir John Tenniel'in Lewis Carrol'un Alis Harikalar Diyarında Kitabı için hazırladığı iki çizim.....	27
Resim-2: George Cruikshank A Comic Alphabeth.....	29
Resim-3 :Walter Crane'in resimlediği The Baby's Opera adlı eserden bir resim	30
Resim-4: Can Göknıl, Zilli Tilki ile Çanlı Gançaloz.....	35
Resim-5: Mustafa Delioğlu, Kediler Padişahı için Kapak Resmi.....	36
Resim-6: Şekil Zemin İlişkisi.....	45
Resim-7: Şekil Zemin İlişkisi.....	45
Resim-8: Yakınlık Yasası	46
Resim-9: Tamamlama Yasası	47
Resim-10: Süreklilik Yasası	47
Resim-11: Benzerlik Yasası	47

ÖZET

GRAFİK SANATÇILARININ ÇOCUK KİTAPLARININ GRAFİK TASARIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aş ılıoğ lu, Emre

Yüksek Lisans, Eğ itimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı
(Güzel Sanatlar Eğ itimi Programı)

Tez Danış manı: Prof. Dr. Ayş e Çakır İ lhan
Temmuz 2011, 91 sayfa

Bu araştırmanın amacı, okulöncesi dönemde çocuğun gelişimi konusundaki temel ilkelerden yararlanarak grafik sanatçıların çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusundaki görüşlerini belirlemek ve bu görüşler ışığında okulöncesi dönem çocukları için görsel tasarım bakımından nitelikli kitaplar hazırlanması ile ilgili olarak öneriler ortaya koymaktır.

Çocuğun yaşamına daha ilk çocukluk döneminden itibaren giren kitap, onun içinde yaşadığı dünyayı tanımasının; sanatın en yeni biçimleriyle erken yaşlarda karşılaşarak, estetik yargılar geliştirmesinin, okuma alışkanlığı edinmesinin ve öğrenmesinin başlıca araçlarından biridir. Eğer bu dönem için hazırlanan kitaplardaki grafik düzenlemeler çocuğun ilgisini çeker ve merakını uyandırırorsa, ileriki yaşlarda çocuğun okumaya karşı ilgi duymasının yanı sıra, düzeye uygun etkili bir anlatım ve resim birleşimi, çocuğun estetik tecrübesini de geliştirir.

Çocuğun biçimleri, dokuları ve renkleri tanımasında; görsel belleğinin gelişmesi ve böylece farklılıkların ve benzerliklerin ayırımını yapabilir duruma gelmesinde okulöncesi dönemde kitaplar aracılığı ile sunulan resimler ve diğer grafik düzenlemeler önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle okulöncesi dönem için hazırlanan kitapların çocukların ilgileri, ihtiyaçları ve gelişim özelliklerine uygun olması gerekir.

Grafik sanatçılarının çocuk kitaplarının grafik tasarımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem, amaç, önem, sınırlıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

İkinci bölümde, kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ortaya konmuştur. Betimsel bir nitelik taşıyan araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde nitel araştırma tekniklerinden görüşme ve doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Veriler, çalışma grubunda yer alan altı değişik üniversitenin güzel sanatlar fakültesi grafik bölümü ve eğitim fakültesi resim iş öğretmenliği bölümünde görev yapan toplam 19 öğretim üyesinden elde edilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları yorumlanmıştır. Buna göre; katılımcıların tamamı okulöncesi dönem çocuk kitaplarını tasarlarken, çocuk gerçekliğini dikkate almanın gerekli olduğunu belirtmektedirler. Bu dönem için tasarlanan kitaplarda resme ağırlık verilmesi, resimlerin ilgi çekici, yalın ve çocuğun merakını uyandırıcı nitelikte olması, konu, resim, tiplene, kompozisyon gibi öğeler arasındaki ilişkinin dengeli olması gerektiğini vurgulamışlardır. Kitabı tasarlama sürecinde okulöncesi dönem çocuğunun gelişim ve algısal özelliklerinin iyi bilinmesi ve tasarımın bu özellikler dikkate alınarak yapılmasının önemli olduğu araştırmanın bir başka bulgusunu oluşturmaktadır. Grafik sanatçılarının büyük bir bölümü çocuk kitabını tasarlarken yazarla görüşmenin yararlı olacağına inanmaktadır. Bununla birlikte, sayıca az da olsa, bir bölümü ise, bu görüşmenin sanatsal yaratıcılığı sınırlandırabileceği kaygısını taşımaktadır.

Bütün katılımcılar çocuk kitaplarının grafik tasarımında bilgisayar kullanmanın; karakterler, mekân, diğer görsel öğeleri birleştirme, değiştirme, yeniden düzenleme olanağı verdiği için yararlı olacağına inanmaktadırlar.

Araştırmada sanatçıların, günümüz Türkiye'sinde okulöncesi çocuk kitaplarının tasarımı ile ilgili olarak çok önemli gelişmeler olduğunu ve bu alanda başarılı ürünler verildiğini kabul etmektedirler. Fakat gelişmiş

lkelerle karşılaştırıldığında, kat edilmesi gereken daha çok yol olduğu düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, okulöncesi dönem çocukları için kitap tasarlayan ya da kuramsal olarak bu işle uğraşan grafik sanatçısı ğretim üyelerinin konuyla ilgili olarak bezer ve farklı düşüncelerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Yayınevlerinin, ocuk kitabı yazarlarının, öğretmenlerin, anne-babaların onların bu düşüncelerinden yararlanmalarının, çocukların estetik duyarlıklar kazanması açısından oldukça önemlidir. Diğer taraftan, ocuk kitabı tasarımı, sanatsal yeterliğin yanı sıra, çocuğu tanımayı gerektirdiği için bu alana yönelecek sanatçıların ocuk psikolojisi, çocuğun algısal özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları vb. konularda yetiştirilmeleri önerilmektedir.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE VIEWS OF THE GRAPHIC DESIGN ARTISTS ON THE ILLUSTRATIONS OF CHILDREN'S BOOKS

The purpose of this research is to use the basic fundamentals of preschool learning combined with the views of graphic design artists to produce quality book illustrations aimed at preschool children. By consulting these artists we are able put forth improved ideas on visual aids used in books specifically produced for preschool children.

Books introduced at an early stage of a child's life are a fundamental learning tool which will help facilitate understanding of their surroundings, awareness of art and forming esthetic appreciation, as well as structure reading habits. If the illustrations incorporated into these books grab the attention of the young reader, it will encourage positive reading behavior in later life. Also, age appropriate story telling, along with expert visual aids, will positively structure the child's esthetic appreciation.

The ability of a child's perception of shapes, textures and colors is closely related to developing visual memory and understanding similarities and differences. Preschool learning material incorporating pictures and other art graphics is a major contributor to this effect. Thus, preschool learning materials must be designed to maintain a child's interest as well as meet their needs for development.

This research, which involves getting the opinions of graphic designers on illustrations of children's books, is comprised of five parts. The first part consists of problems, purpose, importance, boundaries and definitions.

In the second section, the theories and related research have been examined.

The third section consists of the research method. This descriptive research uses a general screening method. Face to face surveys and analysis of documentation are the techniques employed to acquire this data. A work study group was formed consisting of nineteen faculty members working in the art and graphic education departments from six different universities.

In the forth section, the research findings have been interpreted. All the study group participants concurred that to design preschool learning material, the reality of childhood must be of utmost importance. They also concluded that for books that are being designed for this age group, pictures are very important. Illustrations must be appealing and simple to generate interest. The subject, illustration, visual rendering and composition must be balanced. Another important finding is the understanding of the preschooler's developmental capacity and perceptual ability while designing these learning materials. Most of the graphic artists agreed that the author and designer must work together in this process. However a minority concluded this would limit the artistic integrity of both.

Participants in all of these studies agreed that the use of computers while designing the graphics would be beneficial in creating the characters, environment and making necessary adjustments to complete the project.

The artists accept the notion that serious advancement in illustrating preschool children's books has been achieved and that excellent work has been accomplished in modern day Turkey. However, when compared to developed countries, there is still a long way to go to meet their standards.

In conclusion, graphic artists who are interested in designing preschool learning material and in the theories behind it, have varying views on the subject. It is of great importance for publishing houses to consult the views of children's book writers, teachers and parents in order to produce quality learning materials for preschool children. Also, artists who design children's books must also be educated in the fields of child psychology and have a clear understanding of preschool child development.

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Güzeli arama insan doğasının en önemli özelliklerindendir. İnsandaki bu duyguyu besleyen önemli kaynaklardan biri de kitaplardır. Kitaplar içeriği ve görsel öğeleriyle insana bilgi aktarmanın yanı sıra onun estetik yönünü besler ve geliştirir, onda güzellik duygusu yaratır. Her şeyden önemlisi insanın duyu algılarını eğiterek onun gördüklerini, duyduklarını ve okuduklarını anlamlandırmasını kolaylaştırır.

İnsanın yaşamına ilk olarak çocukluk döneminde giren kitapta, çocuğun ilk karşılaştığı anlatım aracı resimlerdir. Görme kavramsal düşünmeden de önce gelen bir algılama biçimi olduğu için, çocuk henüz yazıdaki görsel sembolleri anlayamadığı bu dönemde, önce resimleri anlamlandırır. Resimlerin çocuğun anlam oluşturmada tıpkı yazı gibi bir işlevi vardır. Çocuğu renk, çizgi ve sözcüklerin estetik diliyle tanıştıran kitaplar, onun hissetmesini, algılamasını, hayal kurmasını, anımsamasını, düşünmesini, yaratmasını ve tasarımlama gücünü geliştirir. Daha sonraki dönemlerde de çocuk kitaplarında resim ve yazı birbirini tamamlayan iki öge haline gelir. Sözcüklerle yaratılan anlam evrenine, çizerin de görsel yaratıcılığı ile katılması ortaya, yazar ve çizerin yarattığı yeni bir kurmaca gerçeklik çıkarır (Sever, 2008: 176).

Yaklaşık olarak 18 aylık iken, çocukların ilk karalama girişimleri dikkat çeker. Çevrelerindeki nesneleri gösteren, basit ve net olarak boyanmış resimli kitaplardan hoşlanma bu dönemin önemli bir özelliğidir. Çocuğa sorulacak bazı basit sorularla kitaptaki resimler farklı amaçlar için kullanılabilir. Örneğin kitaptaki bir çiçek resmi, koklanabilirliği ve renkleri tanımayı; bir kedi resmi, kedinin miyavlamasını, bir kuş resmi, kuşun uçan bir canlı olduğunu ona hatırlatabilir. Böylece çocuğun imgelemi

zenginleştirilebilir (İlhan, 2000: 401). Çocuk bir yandan gelişigüzel çizgiler çizerken, diğer yandan yetişkinlerin çizdiği resimleri görerek etrafındaki grafiksel yetiyi fark eder (Yavuzer, 2010: 35).

İlk çocukluk döneminden itibaren kitapların çocukta bırakacağı olumlu izlenimler; bir yandan onun kitaplardaki görsel öğeler aracılığıyla, sanatın en yeni biçimleriyle erken yaşlarda karşılaşmasını ve böylece çağcıl sanatlara hoşgörü ve doğru estetik yargılar geliştirmesini sağlar. (San, 1997 akt. Kurtuluş, 2000).

Okulöncesi dönemde çocuk yaratıcı düşüncelerini geliştirecek yetilere sahiptir. Meraklıdır, sorular sorar, çevresini keşfetmek için çeşitli denemelere girer, cesaretle her şeyi yapmaya çalışır (İlhan, 2009: 87). Çocuğun biçimleri, dokuları ve renkleri tanımasında, görsel belleğinin gelişmesi ve böylece farklılıkların ve benzerliklerin ayırımını yapabilir duruma gelmesinde okulöncesi dönemde kitaplar aracılığı ile sunulan resimler ve diğer grafik düzenlemeler önemli bir etkiye sahiptir. Eğer resimli kitaplardaki resimler çocuğun ilgisini çeker ve merakını uyandırır, ileriki yaşlarda çocuğun okumaya karşı ilgi duymasının yanı sıra, düzeye uygun etkili bir anlatım ve resim birleşimi çocuğun estetik tecrübesini de geliştirir (Güleç ve Gönen, 1997). Bu bakımdan çocuklarda kitaba ve okumaya ilişkin farkındalık yaratmada, çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişiminde önemli bir basamak olan okulöncesi dönemdeki eğitimin ve bu dönem çocukları için hazırlanmış kitaplardaki görsel düzenlenmelerin sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış olmasının önemli bir etkisi vardır.

Diğer yandan resimli kitaplar çocuğun görsel algısını geliştirebildiği gibi bilgilendirme ve düşündürme işlevini de yerine getirerek sanat eğitimini destekler. Çocuğun dünyayı anlamasına ve anlamlandırmasına yardım eder (Çakır İlhan, 2000: 400). Çocuk kitaplarının çocuğun sanatla tanışmasının, estetik dünyasının gelişmesinin ve zenginleşmesinin başlıca araçlarından biri olduğu düşünüldüğünde; kitaplardaki yazınsal metinler kadar grafik öğelerin düzenlenişinin de ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

Çocuk kitaplarında görsel tasarımın amacı; çocuklara belli bir mesajı iletirken, düşünceyi görselleştirme, yazı ve görselleri algılanabilir

kılma, onların estetik duyarlıklarını geliştirmedir. Tasarım süreci başta resimleme olmak üzere, tipografi, sayfa düzeni, kapak, cilt ve iç kapak gibi çeşitli öğelerin düzenlenmesiyle ilgilidir. Bu sürecin başarılı ya da başarısız olması söz konusu öğeler arasındaki estetik bütünlüğün sağlanıp-sağlanamamasına bağlıdır.

Görsel tasarımın bir boyutunu oluşturan resimler, sözlü dilin bize ilettiğinden daha sınırsız ve evrensel mesajlar iletir. Bir öykünün edebi diline resmin sanat dili de katılınca ortaya çıkan eser çocuğun estetik bilincini daha çok geliştirir. Bu nedenle nasıl çocuk kitaplarının içerik bakımından çocuğun yaşına, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olması önemseniyorsa resimlenmesinde de aynı duyarlılığın gösterilmesi gerekir. Çizer konunun çocuğun belleğinde bıraktığı izlenimi yakalayıp, onun algılanan etkisini çoğaltıp, çocuğun düş gücüne daha geniş boyut ve renk kazandırabiliyorsa o resimler değerli ve görevini yerine getirmiş demektir (Turan, 2000: 167). Bununla birlikte kitaptaki resimlerin nokta, çizgi, renk, doku, boyut, biçim ve yüzey gibi öğeler bakımından kitabın genel tasarımıyla bir bütünlük oluşturması gerekir.

Aslier (2009)'e göre, çağımıza uygun kültür ortamını yaratmış toplumlarda, "Her çocuk kitabı bir grafik sanatı gösterisidir." Sözü edilen toplumlarda grafik sanatçılarının kitapla ilgili şekilleri, renkleri ve maddeleri en güzel, en yeni, en özgün düzenleriyle kullanmak için yarış ettikleri görülür. Bu çabanın bir sonucu olarak, çocuk kitapları toplumun kültürel değerleri arasında yerini almıştır. Hem de öylesine bir kültürel değer ki, müzeye giren resim kadar biçimsel değer taşımakta ve ekmek, su kadar da günlük bir gereksinmeyi karşılamaktadır.

1874'te yayımlanan, "Resimli Elifbâ-yı Osmanî" adlı ilk resimli alfabe kitabını (Akyüz,2000) bir yana bırakılacak olursak, Türkiye'de resimli çocuk kitaplarının tarihi oldukça yenidir. 1950'lerden sonra çocuk edebiyatının önemi daha iyi anlaşıldığı, bu yıllardan itibaren çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusunda grafik sanatçıların roller üstlenmeye başladıkları görülür. Prof. Mürşide İcmeli, Can Göknil 1960'larda Türk illüstrasyon sanatının en önemli isimleriydi. Prof. İcmeli dengeli

kompozisyonu, güçlü karakter çizimleri ve ışık gölge çalışmaları ile popülerdi. Can Göknil ise hem kitap yazmış hem de resimlemiştir ve onun kitapları Almanca'ya ve Flamanca'ya çevrilmiştir. Göknil, beş yaşın altındaki çocuklar için hazırlanan kitapları resimleyen nadir sanatçılardan biriydi. Daha sonraki yıllarda Selçuk Demirel, Yıldız Cıbroğlu, Ferruh Doğan, Feridun Oral, İsmail Kaya, Nazan Erkmen, Saadet Ceylan, Behiç Ak, Mustafa Delioğlu, Ender Dandul, Ferit Avcı, Osman Kehri, Sibel Demirtaş, Şahin Erkoçak, Ümit Öğmel illüstrasyon sanatının temsilcileri olarak ülkelerini birçok bienalde ve kongrede temsil etmiştir (Erkmen, 2009).

Türkiye'de okulöncesi dönem çocuk kitaplarının tasarımı konusunda ilk resmi girişimlerden biri olarak, 1962 yılında toplanan 7. Milli Eğitim Şurası'ndan bahsetmek gerekir. Bu Şurada çocuk kitaplarının tasarımı ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlardan belli başlıları şunlardır (MEB, 1991: 272): Çocuk kitaplarının;

1. Kapak resimleri canlı ve çekici olmalı, kitabın içerisindeki konularla ilgili bulunmalıdır.
2. Sağlam ve iyi kaliteli bir kâğıda basılmalıdır.
3. Kitabın oylumu kalın olmamalıdır, çocuğu ürkütmemelidir.
4. Harfler gözü yormayacak karakterde olmalı, baskısına özen gösterilmelidir.
5. Dergi ve kitaplarda bol resim bulunmalı, bir sanat değeri taşımasına ve çocuk psikolojisine uygunluğuna dikkat edilmelidir.

1980'den sonra resimli çocuk kitapları konusu üniversitelerde akademik çalışmalara konu olmaya başlamıştır. Gönen'in (2000: 381) belirttiğine göre; 1987–1999 yılları arasında Türkiye'de çeşitli bilim dallarında bu konu ile ilgili olarak yapılmış 19 adet bilim uzmanlığı ve doktora tezi bulunmaktadır. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nin verilerine göre, 1999 yılından günümüze kadar ise, 9 adet tezin hazırlandığı görülmektedir (YÖK, 2011). Dolayısıyla 1987-2011 yılları arasında resimli

çocuk kitapları konusunda 28 lisansüstü tez çalışması yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu konunun akademik çalışmalara konu edilmesinin, okulöncesi dönem resimli çocuk kitapların niteliğini yükseltme açısından, önemli bir gelişme olduğu söylenebilir.

Okulöncesi dönem çocuk kitapları konusunda lisansüstü düzeyde çok sayıda araştırma yapılmış olmasına karşılık, bu kitapların grafik tasarımını gerçekleştiren sanatçıların konu ile ilgili görüşlerinin belirlenmemiş olması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Sanatçıların tasarım sürecinde ne gibi düşüncelerle ve hangi gerekçelerle hareket ettiklerini belirlemeden, okulöncesi dönem resimli çocuk kitapları ile ilgili yapılacak değerlendirmelerin de eksik olacağı düşünülmektedir.

Nitelikli çocuk kitapları yayımlama; konu, içerik, dil, üslup gibi öğelere gösterilen özenin görsel öğelere da gösterilmesine bağlıdır. Bu ise, çocuk kitaplarının sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmasını gerektirir. Cezanne'ın da belirttiği gibi; bir portakala, vazoya, elmaya bakan herhangi bir kişi bunları sadece nesne olarak görürken, sanatçı bunun ötesine geçerek onları renk, doku ve çizgi gibi öğeleri ile yani yüzeysel bir algılama yerine derinlemesine algılar (Milbrath, 1998: 3) ve izlenimlerini sanat eserine dönüştürür. Küçük yaşlarda bu gibi sanat ürünleriyle karşılaşan çocukların algı çerçeveleri ve estetik duyarlılıkları gelişir ve çevrelerinde olup bitenlere çok yönlü olarak bakabilme özelliği kazanırlar.

“Çocukla kitap arasında kurulan ilişkide resmin işlevini yerine getirmesi; çizerin çocuk dünyasını ne kadar anlayabildiği, bu dünyaya ne kadar yaklaşabildiği, çocuğun gereksinimlerini ve merakını ne kadar giderebildiği ile de doğru orantılıdır” (Ergen, 2009: 31). Çünkü “Estetik tutumun gelişmesi için estetik bir sürecin yaşanması gerekir” (İlhan, 2002: 11). Bu sürecin başlangıcı okulöncesi döneme dayanır. Başlıca aracı ise, resimli çocuk kitaplarıdır. Estetik sürecin bu ilk aşamadaki etkililiği ile çocuğa sunulan resimli kitapların niteliği arasında sıkı bir ilişki vardır.

Görüldüğü gibi çocuk kitabı tasarımının çocuk, sanatçı ve sanat ürünü (kitap) olmak üzere birbiri ile ilgili üç ögesi vardır. Tasarım sürecinde, bu öğelerden en çok dikkate alınması gereken çocuktur. Yani

kitap onun için tasarlandığına ve hedef kitlesi de çocuk olduğuna göre, onun ilgi ve gereksinimlerine uygun olmak durumundadır.

Çocuk kitaplarının grafik tasarımının nasıl olması gerektiği sorusuna yanıt aranırken, bu konuda akademik düzeyde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yapan grafik sanatçılarının görüşlerini almanın doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Böylece konumuzla ilgili sorunlar, güçlükler, farklı yaklaşımlar, ortak noktalar da belirlenmiş olacaktır. Dolayısıyla, araştırmamızın problemini, “çocuk kitaplarının tasarımı konusunda kuramsal ya da uygulamalı çalışmalar yapan sanatçılara göre, çocuk kitaplarının görsel tasarımı nasıl olmalıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, okulöncesi dönemde çocuğun gelişimi, özellikle de sanatsal gelişimi konusundaki temel ilkelerden yararlanarak grafik sanatçıların çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusundaki görüşlerini değerlendirmek ve okulöncesi dönem çocukları için görsel tasarım bakımından nitelikli kitaplar hazırlanması ile ilgili olarak öneriler ortaya koymaktır.

Bu genel amaç doğrultusunda Üniversitelerin Eğitim Fakültelerindeki Resim İş Öğretmenliği ve Güzel Sanatlar Fakültelerindeki Grafik bölümlerinde görev yapan ve grafik sanatçısı da olan öğretim elemanların aşağıda genel olarak sıralanan sorular çerçevesinde görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Kendileriyle görüşme yapılan grafik tasarımcıların;

- Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarının grafik tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili görüşleri nelerdir?
- Okulöncesi dönem için çocuk kitabı tasarımı yapmakta iseler, özellikle dikkat ettikleri noktalar var mıdır?
- Bilgisayarın çocuk kitaplarını tasarlamada kullanılmasının yararları ve sınırlıkları ile ilgili görüşleri nelerdir?

- Sanatçıların mevcut çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili değerlendirmelerinde hangi ölçütler ön plana çıkmaktadır?

1.3. Önem

Görüldüğü gibi okulöncesi dönem çocuk kitaplarının grafik tasarımı hakkında sanatçıların ne düşündükleri konusunda bir belirsizlik vardır. Bu araştırma yeterince açık olmayan bu durumu açıklığa kavuşturmak ve çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusunu tartışmaya açma ve söz konusu kitapların sanatsal niteliğini yükseltmeye yönelik öneriler geliştirme amacını gütmektedir.

Okulöncesi dönem çocuk kitaplarının grafik tasarımının nasıl olması gerektiği konusunda, tasarım sürecinin belirleyici ögesi olan grafik sanatçıların görüşleri alınmadan, sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesine olanak yoktur. Sanatçıların bir çocuk kitabını tasarlama sürecinde; kapak resimleriyle sayfalardaki resimler arasında bir bütünlük oluştururken, dokuya, boyuta, renge sayfa düzenine, marjlar, tipografi vb. konularda karar verirken hangi düşünce ve kaygılarla hareket ettiklerinin; bu kaygıların çocuğun gelişim sürecinde bir gereksinimi karşılayıp karşılamadığının bilinmesinin önemi büyüktür.

Daha önce de belirtildiği gibi, okulöncesi dönem çocuk kitapları konusunda lisansüstü düzeyde çok sayıda araştırma yapılmış olmasına karşılık, bu kitapların grafik tasarımını gerçekleştiren sanatçıların konu ile ilgili görüşlerinin belirlenmemiş olması önemli bir eksikliktir.

Türkiye’de de 1950’lerden sonra okulöncesi dönem için resimli çocuk kitapları hazırlamanın önemi anlaşılmış, kitle iletişim araçlarının da gelişmesi ile birlikte bu konu çeşitli şekillerde ele alınmaya başlamıştır. Sözü edilen yıllardan itibaren çocuk kitaplarında nicel yönden bir gelişme gözlenmektedir. Buna karşılık nitelik bakımından, özellikle de çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusunda, aynı düzeyde bir gelişmenin olmadığı söylenebilir.

1979 Dünya Çocuk Yılı’nda Ankara Belediyesi’nin daha çok çocuğu kitapla buluşturma konusundaki çalışması oldukça ilginç girişimdir.

Belediye, başkentli çocuklara okunmuş gazeteleri toplattı, bunları geri dönüşüme sokarak bir milyon adet kitap bastı. Baskı işini Genel-İş Sendikası işçileri üstlendi. Tam bir imece söz konusuydu. On bir kitap yayınlandı. Bunlardan belli başlıları; Sevdalı Bulut, Bir Şeftali Bin Şeftali, Arabalar Beş Kuruşa idi (Çelik, 2010).

Türkiye’de 1994 yılında, nitelikli çocuk ve gençlik yayınlarının yurt içinde ve dışında öne çıkarılması ve bunların okuyucuya yaygın olarak ulaştırılmasını sağlamak amacıyla “Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği” adında bir dernek kurulmuştur. Yetmiş ülkede örgütlenmiş olan Uluslar arası Çocuk Kitapları Kurulu’nun (IBBY) üyesi olan derneğin üyelerinin büyük bir bölümü çocuk kitabı yazar, çizer ve tasarımcılarından oluşmaktadır (ÇGYD, 2011).

Son yıllarda giderek artan ölçüde olmak üzere, çocuklar için nitelikli çocuk kitapları hazırlamaya yönelik olarak bir arayış söz konusudur. Ayrıca, güzel sanatlar fakültelerinin grafik bölümleri ile eğitim fakültelerinin resim-iş öğretmenliği anabilim dallarında çocuk kitabı tasarımı konusunda çeşitli kuramsal ve uygulamalı çalışmalara rastlanmaktadır. Kitapların resimlenmesinden, sayfa düzenine, tipografik özelliklerinden, marj ayarlarına kadar birçok konunun titizlikle ele alındığı örneklerle rastlanmaktadır.

Görüldüğü gibi, son yirmi beş yılda, okulöncesi dönem resimli çocuk kitapları konusunda çok sayıda lisansüstü tez ya da sanatta yeterlik çalışması yapılmıştır. Buna karşılık, çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili grafik sanatçılarının görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışmanın yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi grafik tasarımın kendine özgü birtakım ilkeleri vardır. Bunlar; denge, orantı ve görsel hiyerarşi, görsel devamlılık, bütünlük ve vurgudur. Bu ilkeleri çocuk kitabı tasarımına uygularken, yani çocuklar için tasarlarırken, onların özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını da bilmek gerekir.

Türkiye’de bu konuda şimdiye kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocuk kitaplarının tasarımı konusunda, sanatçıların

görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu konudaki belirsizlik durumu, araştırmacıyı böyle bir çalışmaya yöneltmiştir. Grafik sanatçılarının görüşlerinden yararlanılarak, çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili ilkelerin belirlenmesinin ele alındığı bu araştırmanın, alanda bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlıklar

Araştırma üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü ve Eğitim Fakültesi Resim-iş bölümlerinde görev yapan ve grafik sanatçısı olan öğretim elemanlarının görüşlerinin belirlenmesiyle sınırlıdır.

Araştırma Eskişehir Anadolu, Diyarbakır Dicle, İzmir Dokuz Eylül, Ankara Gazi, Ankara Hacettepe, İstanbul Marmara, İstanbul Maltepe, İstanbul Mimar Sinan, Bursa Uludağ Üniversitelerinin grafik sanatçısı olan öğretim elemanlarının görüşleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Çocuk: Anadolu ağızlarında görülen “çağa” sözü ile “cuk” küçültme ekinin kaynaşması sonucunda ortaya çıkmıştır (Adamovic, 2008: 3). Türkçe Sözlükte çocuk sözcüğünün; “Küçük yaştaki oğlan ya da kız.”, “Bebeklik ile ergenlik dönemi arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız.”, “Bellî bir işte yeteri kadar deneyimi olmayan kimse.”, “Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.” gibi farklı tanımlarına rastlanmaktadır(TDK, 2005 s, 444). Oğuzkan (2001, 2) çocuğu; “İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek” yahut “bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan olarak” tanımlamaktadır.

Çocuk Yazını: Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2008: 17).

Grafik: Latince kökenli bir sözcük olup, "grafyn"dan gelmektedir. İngilizce de "Graphic", Fransızca da "Graphique" olarak yazılmaktadır. Grafik sözcüğü sanat çalışmalarında çok geniş bir kullanıma sahip olduğu için sonuna "graf" eklenen tüm alanlar grafik sanatları olarak tanımlar. Örneğin; Fotograf, serigraf, litograf gibi. Grafik sözcüğü yazmak, çizmek, görüntülemek ve çoğaltmak, anlamına gelmektedir. Bu sözcük, günümüzde baskı yoluyla çoğaltılan tüm etkinliklerin ortak ve yaygın bir adıdır. Reklâma ve tanıtmaya yönelik çalışmaların yanında, salt artistik amaçlar için yaratıcı bir duyarlılığı da içeren bu kavram, özellikle 1950'lerden sonra Türk sanatçıları arasında her yıl artan ölçüde kabul görmekte ve teknik üstünlük, yaratıcı duyarlılığın gerektirdiği bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

Grafik Sanatlar: Çizim ve baskı sanatlarını kapsamaktadır. En iyi bilinen grafik sanatları şunlardır: İntaglio: drypoint, etching, mezotint, aquatint. Rölyef: Ağaçbaskı, linol baskı, fotogravür. Planografi: Litografi, monotip baskı ya da dekalkomani, djital baskı, ftografik yöntemler. Şablon: Serigraf/ipek baskı (Keser, 2009: 148).

Grafik Tasarım: Görsel bir iletişim sanatıdır. Birinci işlevi de, bir mesaj iletmek ya da bir ürün ya da hizmeti tanıtmaktır. Grafik tasarım terimi ilk olarak 20. yüzyılın ilk yarısında metal kalıplara oyularak, yazılan ve çizilen ve daha sonra da çoğaltılmak üzere basılan görsel malzemeler için kullanılmıştır. Teknoloji ilerledikçe, sadece basılı malzemeler değil; film aracılığı ile perdeye yansıtılan ve bilgisayarlar yardımıyla üretilen görsel malzemeler de grafik tasarım kapsamı içine girmiş ve bu terimin ifade ettiği anlam oldukça genişlemiştir (Becer, 2008: 33). Daha çok sanatçının elinden özgün biçimlendirmeye çıkan ya da özgün çoğaltmayla (baskı yöntemiyle) elde edilen eserin, bilgi iletmek, basılmak, kitle iletişim araçlarında kullanılmak amacıyla hazırlanan; çizgi, yazı, resim ve bunların düzenlemeleriyle ilgili tasarımları kapsar (Sözen ve. Tanyeli, 1987).

Grafik Sanatçısı: Serigraf, litografi, intaglio ve diğer grafik sanatları alanında eser üreten sanatçı (Keser, 2009: 148).

İllüstrasyon: Kitaplara, yazılı metni açıklamak ya da süslemek amacıyla konulan resim olarak tanımlanabilir. İllüstrasyon kitabı resimlemenin, süslemenin yanında, metnin anlaşılmasını, akılda kalmasını da sağlar ve ona yeni bir yorum ekler (Keser, 2009: 167). İllüstrasyonun temel amacı metni görsel olarak anlatmak, sözcüklere ışık tutmaktır. Ortaçağdaki kitaplarda illüstrasyon yerine “illumination” kelimesi kullanılmaktaydı. Daha sonra Latince aydınlatmak anlamına gelen illüstrasyon sözcüğü tercih edilmeye başlamıştır (Shulevitz, 1997: 120).

Okulöncesi dönem: Çocuğun ilköğretim çağına girmesinden önceki dönemi ifade eder. 0–6 yaş arasını kapsayan bu dönemde kişiliğin temelleri atılır. Çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal vb. yönlerden en hızlı gelişme göstermesinden dolayı, çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahiptir.

İmge: Ortada açık bir uyaran olmadan, eski bir duyusal-algısal yaşantının zihinde yeniden canlanan biçimi (TDK, 2005: 962). Gerçekliğin zihindeki yansıması; bir şeyin, şeyin, fikrin ya da kişinin zihindeki izlenimi, düşüncesi ya da resmi olarak tanımlanabilir. İmge gerçekliğin tıpatıp kopyası değil; gerçekliğin zihni süreçlerle yeniden kurulmuş biçimidir ve gerçekliği temsil eder. İmgenin oluşmasına, sadece algılanan gerçeklik değil, bireyin geçmiş yaşantısından deneyimlerinden o anki duygusal durumuna kadar birçok farklı öge etkide bulunur. Deneyimlerin zenginliği ölçüsünde imge alanı da genişler (Keser, 2009: 168).

İmgelem: İmgelerin bir birleriyle olan ya da kurulabilen bağlantısını kurma yetisine de imgelem diyoruz. İmgelerden çeşitli düzenlemeler kurabilen imgelem, bunu hem duyuşsal hem de düşünmeyle ilgili süreçlerde yapar (San, 2009: 8).

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişimsel Özellikleri

Okulöncesi dönem çocuklarının özelliklerini incelenmeden bu dönem için tasarlanacak çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiği konusunda doğru yargılara ulaşmak oldukça zordur. Bu nedenle, ilk önce kısaca bu dönemin özelliklerini incelemek yararlı olacaktır.

Bu dönemi açıklamaya çalışan birçok psikolog, gelişim özelliklerini ele almışlardır. Freud, Erikson, Piaget, Bruner ve Kohlberg gelişim konusunda kuram geliştiren belli başlı psikologlardır. Çalışmamızın sınırlılığı içinde ve farklı kuramların açıklamaları ışığında çocuğun 2–7 yaş arasındaki gelişimini kısaca ele alacağız.

Okulöncesi dönem çocuğun doğumundan ilköğretime başlamasına kadar olan yaşam süresini kapsamaktadır. 0–8 yaş arasını kapsayan erken çocukluk dönemi (Can, 2008: 18); çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal vb. yönlerden en hızlı geliştiği dönemdir. Beyin yapısı ve fonksiyonlarının gelişiminin üçte ikilik bölümü 0–4 yaş arasında tamamlanmaktadır. Çocuğun kişiliğinin temellerinin altı yaşına kadar olan dönemde atıldığı konusunda yaygın bir görüş birliği vardır (Yörükoğlu, 2007: 81). Çocuk bu dönemde, anne-babasından ve yakın çevresini oluşturan diğer bireylerden ve fiziki çevresinden çok yoğun olarak etkilenir. Başlangıçta çevresindeki insanların yardımına muhtaç olan çocuk, giderek onlardan bağımsızlaşır. Birinci yaştan sonra yürüme, ikinci yaşta konuşma yeteneği işlevsel hale gelir. Böylece ilk başlarda gereksinimleri çevresindekiler tarafından karşılanan bir canlıdan çevresi ile ilgili, kendisine ilgi ve sevgi gösterilmesini bekleyen, giderek kendisine ait işleri başarma konusunda gelişme kaydeden bir çocuk ortaya çıkar. Beş-altı yaşlarında ise artık başkalarının farkında olan, yetişkinlerle olduğu kadar yaşlıları ile bir arada olmaktan hoşlanan bir bireydir (Aral ve diğerleri, 2002: 52).

Bu dönemde yapılacak etkinlikler yoluyla çocuğa kazandırılacak temel bilgi ve alışkanlıklar, karşılaşacağı davranış örnekleri onun kişilik gelişimini ve daha sonraki yıllardaki öğrenim yaşamını önemli ölçüde etkiler. (Başal, 1998: 3).

Çocuk bu yıllarda bir yandan fiziksel gelişimini sürdürürken, diğer yandan zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel ve törel bakımdan da bir gelişme süreci içindedir. Büyüme, olgunlaşma ve öğrenme arasındaki etkileşim bu sürecin temel belirleyicisidir.

Piaget okulöncesi dönemi bilişsel gelişim açısından iki dönem olarak incelemektedir. Birincisi; 0–2 yaş arasını kapsayan “Duyusal Motor Dönem”, ikincisi de, yaklaşık 2–7 yaşlar arasını kapsayan “İşlem Öncesi Dönem”dir. Duyusal motor dönemde gelişim, ilk olarak duyuların kullanılması ile başlar. Bunun ardından altıncı aydan itibaren motor yetenekler daha sonra yani ikinci yılda ise bu birincil yeteneklerin eşgüdümü başlar. Bebek bu dönemin sonunda duyusal-motor yolla karmaşık olamayan zihinsel faaliyette bulunabilir. (Senemoğlu, 2009, s. 40).

Piaget, “İşlem Öncesi Dönem”i ise; 2–4 yaş aralığını kapsayan “Sembolik” ve 4–7 yaş aralığını kapsayan “Sezgisel” olmak üzere iki döneme ayırmaktadır. Çocukların sembolik dönemde geliştirdikleri kavramlar ve kullandıkları sembollerin anlamları kendilerine özgüdür; çoğu zaman gerçek değildir. Çocuklar bu dönemde karmaşık kavramları ve ilişkileri anlayamazlar (Senemoğlu, 2009, s. 41). Çocuk bu dönemde nesnel durumu dikkate almaksızın hayallere başvurur. Bir nesneyi başka bir nesneyle temsil edilebilir hale getirebilir. Örneğin bir çubuğa at, bir kutuyu bardağa dönüştürebilir. Böylece o sembollerle de bir oyun kurabilir duruma gelir. Piaget’e göre her sembolik oyun hem taklidi hem de hayal kurmayı kapsar ve temsil ve kendini kandırmaya dayanır (Jersild, 1979: 126).

Sezgisel dönemde ise çocuklar, mantık kurallarına uygun düşünme yerine, sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar. Dilin gelişmesi, yaşantılar yoluyla kazanılan

davranışların sembolleştirilmesini kolaylaştırır. Bu dönemde çocuklar, henüz üst düzeyde sınıflama yapamazlar. Örneğin; nesneleri biçimlerine ya da renklerine göre sınıflayabilirler. Fakat ilişkilerini tam olarak farkında değildirler. Ayrıca bütün ve parça arasındaki ilişkileri kuramazlar. Korunum henüz gelişmemiştir. Örneğin bir sıvı farklı boyuttaki başka bir kaba boşaltılıp, hangisi daha çok diye sorulduğunda, kabın biçimine göre soruyu yanıtlamaları söz konusudur. Oysa sıvı miktarı değişmemiştir. Çocuklar bu dönemde, nesnenin dikkat çekici özelliklerine odaklanmakta diğer özelliklerini gözden kaçırmaktadırlar. Korunumun kazanılmamasında bu özellikleri etkili olmaktadır (Senemoğlu, 2009: 42).

Çocuk bir yandan bilişsel yönden gelişimini sürdürürken, diğer yandan duygusal, toplumsal, törel ve cinsel yönden de gelişimini sürdürür. Duygusal gelişimi içerisinde, sevgi, nefret, kabul edilme, zevkler, neşeler, doyumlar, korkular, kaygılara, gülme ve mizah gibi kavramlar önem kazanır (Günçe, 1975: 143).

Erikson, insanın gelişiminde kritik dönemler olduğuna inanmaktadır. Ona göre gelişim yaşam boyu devam eder ve bu süreçte sekiz dönem vardır. Bunlardan “Güvene karşı güvensizlik, bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik, girişkenliğe karşı suçluluk duyma” dönemleri okulöncesi yıllarına denk gelmektedir.

Güvene karşı güvensizlik evresinde, çocuğun çevresindekilerle kurduğu ilişkinin niteliği, temel güven duygusunu etkilemektedir. İhtiyaçlarını giderirken annenin çocuğu sevmesi, okşaması, ilgilenmesi temel güven duygusunun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu duygular içinde büyüyen bir çocukta iyimserlik ve mutluluğun temelleri atılmaktadır. Anne ya da onun yerine geçen yetişkin tarafından, reddedilen, soğuk davranılan çocukta ise, kendisine ve çevresine karşı güvensizlik meydana gelmektedir (Senemoğlu, 2009: 75). Sevgi nedir bilmeden yetişen bir çocuk, başkalarını sevmeye de zorlanır. Çünkü önünde başkalarına güvenebileceği, onların merhametine sığınabileceği ve onları sevebileceği bir sevgi ve iyi niyet modeli yoktur (Jersild, 1979: 224).

Bu dönemde aile eğer çocuğa karşı aşırı koruyucu olmadan, yeterli özgürlük tanır ve ona destek verirse, çocukta özgüven duygusu gelişir. Bu olmaz, çocukta otonomi cezalandırılıp, aşırı koruyucu olunursa öfke, kuşku ve utangaçlık kendini göstermeye başlar.

Bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik evresi; bir ile üç yaşları arasını kapsar. Bu dönemde çocuklar artık tümüyle başkalarına bağımlı kalmak istemezler. Kendi çevrelerini kontrol etmek, güçlerini göstermek isterler. Bir önceki dönemde temel güven duygusunu kazanmış çocuğun, kendi kontrolünü kazanması için, özgürlüğü hissetmesi gerekir. Buna karşılık sürekli korunan ve sıkı bir şekilde kontrol edilen çocukların özdenetimleri ya da yargılama yetenekleri engellendiği için özgür iradeleri de gelişmeyecektir (Senemoğlu, 2009, s. 76). Bu durumda çocukta ileri dönemde utanç ve şüphe gibi tutumlar kendini gösterecek ve ailesinden edindiklerinin ötesine geçmekte zorlanacaklardır.

Üç yaşından altı yaşına kadar olan girişkenliğe karşı suçluluk duyma evresinde ise; çocuğun sosyal çevresini daha fazla araştırması, atılganlık içeren davranışları yeğlemesi söz konusudur. Girişkenliğin artmasıyla birlikte sorun oluşturan durumların da artması bu dönemin önemli bir özelliğidir. Bu dönemde çocuğun oynamasına, koşmasına, atlamasına izin verildiği ölçüde girişkenliği gelişir. Buna karşılık doğal merakından dolayı çok soru soran, çevresini keşfetme isteğinden dolayı hareketli olan çocuğun azarlanması ya da cezalandırılması onda yaptıklarının yanlış olduğunu düşünmeye yol açacak ve suçluluk duyguları yaşamasına neden olacaktır (Senemoğlu, 2009: 76). Başkalarının isteklerine karşı duyarlılığı sürdürmekle, kendine karşı güven duygusunu bir arada götürmesini bilen çocuğun toplumla kurduğu ilişkiler de başarıyla sonuçlanmaktadır (Jersild, 1979: 281). Eğer bu dönemde saldırgan dürtülerini kontrol edebilmesi için ortam yaratılabilirse; çocuğun girişken olmasının yanı sıra, kendi davranışlarını da sınırlamayı öğrenmesi gerçekleşmiş olur.

Bruner'e göre ise bilişsel gelişim; eylemsel, imgesel ve sembolik dönem olmak üzere üç aşamada gerçekleşir. Çocuğun eylemsel dönemde

çevresini eylemelerle tanımaya çalışması söz konusudur. Nesnelere dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek deneyim kazanır. Buna karşılık imgesel dönemde bilgi imgelerle taşınmaktadır. Görsel bellek gelişmiştir. Davranışları duyular ile elde edilen deneyimlere bağlıdır. Sembolik dönemde ise, çocuk dil, mantık, matematik, müzik vb. alanların sembollerini kullanarak iletişim kurabilir (Senemoğlu, 2009: 54).

Diğer yandan çocuğun başta aile olmak üzere toplumla kurduğu ilişkiler, kitaplar, filmler aracılığı ile kurduğu özdeşimler onun toplumca benimsenen özellikleri içselleştirmesini sağlar. Ahlak yargılarının oluşmasında da bu ilişkilerin ve deneyimlerin önemli etkisi vardır. Bu etkileşimlerin olumlu olması durumunda, ilkel ahlak yargıları yerini daha olgun adalet yargılarına bırakır.

Okulöncesi dönemde çocuklar dünyayı keşfetmeye çalışan kâşifler gibidir. Kendisinden başlayarak çevresini büyük bir merak içerisinde tanımaya, ne olup bittiğini kavramaya ve anlamlandırmaya çalışırlar. Onların dünyayı algılama ve anlamlandırmasında yararlanılabilecek en önemli araçlardan biri de kitaplardır.

Bu dönem çocuklarıyla ilgili olarak daha çok görselliği, işitselliği öne çıkaran dil çalışmaları yapılabilir; çocuklara resimli kitaplar, dayanıklı oyuncaklar verilerek, ninniler, masallar dinletilerek duyuşsal ve bilişsel dünyaları beslenebilir (Güleryüz, 2003, s. 8).

Yetkin (1968:129), çocuklarımızı eksiksiz ve tam yetiştirmek istiyorsak, onların rasyonel ve objektif düşüncelerindeki gelişimi; duygunluk, hayal gücü ve kişisel dünyalarındaki gelişim ile dengelemek; bilimle sanatın temelinde yaratıcılık yattığına göre, her iki güçten de faydalanmalarını sağlamak zorunda olduğumuzu belirtmektedir. Bu bakımdan çocuğun estetik duyarlıklar ve yargılar kazanması ile kitap ilişkisini ele aldığımız bu çalışmada, onun sanatsal gelişimini de kısaca incelemekte yarar vardır.

2. 2. Okulöncesi Dönemde Çocuğun Sanatsal Gelişimi ve Bu Süreçte Çocuk Kitaplarının Yeri

Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17. maddesine göre sözleşmeyi imzalayan devletlerin çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik edecekleri belirtilmektedir. Aynı sözleşmenin 29. maddesinde de taraf devletlerin çocuk eğitiminin; çocuğun kişiliğini, yeteneklerini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini mümkün olduğunca geliştirme amacına yönelik olmasını kabul edeceği hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca; taraf devletlerin çocuğun boş zamanlarını değerlendirmesine, kültürel ve sanatsal faaliyetlere serbestçe katılma hakkına saygı duyacakları, bu faaliyetler ile ilgili fırsatlar sağlayacakları ve çocukları teşvik etmeleri öngörülmüştür.

Görüldüğü gibi, birçok ülkede çocukların bütün yönleriyle gelişmesinin önemine inanılmaktadır.

Bunun temel nedeni; okulöncesinin, çocuğun merakının en yoğun olduğu dönem olmasıdır. Çevresini keşfetmek için bir takım denemelere girişmek, sorular sormak, cesaretle her şeyi yapmaya çalışmak bu dönemin en önemli özelliğidir. Çocuktaki yoğun bilme ve öğrenme isteği karşısında, ona deneyim özgürlüğü tanınması; onun bilişsel, duyuşsal, yaratıcılık vb. yönlerden gelişmesini sağlar. Böylece çocuk çevresinde olup-bitenleri değerlendirirken esnek, akıcı ve orijinal düşünme yollarını kullanır.

Okulöncesinde çocukların sanatsal gelişime, özellikle yaratıcı gelişime ilişkin düşünceler, daha çok, onların işlerine gösterdikleri, bağımsız, özgün-doğal yaklaşımı ile kendini gösterir (Artut, 2007: 33).

Yaratıcılık; kişinin alışlagelmiş yolların dışına çıkmasını, kalıplardan kurtulmasını ve deneye açık olmasını gerektirir. Dolayısıyla çok yönlü düşünmek, merak etmek, irdelemek, yorumlamak, nesneler ve olaylar arasında farklı ilişkiler kurmak yaratıcılıkla ilgili önemli özelliklerdir. Tüm bu özelliklerin çocukta oluşması için araştırmaya, irdelemeye, düşünüp yorumlamaya, ilişkilendirmeye olanak sağlayan bir ortama ihtiyaç vardır.

Çocukların grafik simgeleri algılaması konusunda Hochberg ve Brooks yaptıkları araştırmalarda; çocukların ellerine aldıkları resimleri incelerken bunların asıllarının nerede olduğunu sormadan ya da aslı ile birlikte resim de verildiğinde bir asla bir de resme bakmadan, yani işe ta başından başlamadan, yalnız resme bakma yoluyla o şeyi tanıdıkları sonucuna ulaşmışlardır (Jersild, 1978, s. 511).

Çocuğun sanatsal etkinlikleri rahatlamasına, yaratıcı, insani duygu ve düşüncelerinin gelişiminde etkili olan önemli, sonsuz bir kaynaktır (Artut, 2007: 1). Bu kaynak çocuğun estetik duyarlılığını besler ve çevresinde olup bitenleri farklı yönleriyle görebilmesini sağlar. Böylece o, yaşadıklarına dar bir açıdan bakmak yerine, birçok açıdan bakabilme yetisi kazanır.

Çocukta “estetik tutumun gelişmesi için estetik bir sürecin yaşanması gerekir. Estetik süreç pasif yaşamaktan çok, aktif katılımı gerektirir. Estetik süreçte sadece duymak, bakmak, tatmak ve dokunmak yetmez; dinlenenin anlaşılması, bakılanın görülmesi; koklananın, tadılanın ve dokunulanın hissedilmesi ve farkında olunması gerekir.” (İlhan, 2002: 11).

Sanatsal gelişim bakımından uygun koşullar sağlandığında normal çocuklar da yetenekli çocuklar gibi sanatsal gelişim gösterebilirler. Fakat bu süreç yetenekli çocuklara göre daha yavaş ilerler (Milbrath, 1998: 4).

Diğer yandan okulöncesi dönemde çocuğun yaratıcı düşüncesinin gelişimine paralel olarak sanat etkinliklerinde de değişme ve gelişme görülür. Bu gelişim evreleri çocuktan çocuğa farklılık göstermektedir. Gözlemlenen söz konusu değişim evrelerini çocukların farklı yaşlarda tamamlamalarının çeşitli nedenleri vardır. Bunlar; çocuğun kendisinden, eğitiminden, toplumsal etkenlerden, ailevi ve diğer nedenlerden kaynaklı olabilir (İlhan, 2009: 87).

2.2.1. Düzensiz Çizme ve Karalama Dönemi

İlk çocukluk döneminde kâğıda yapılan ilk işaret ve çizgi giderek birer sanat evresine dönüşerek ergenlik dönemine kadar gelişimini

sürdürür. 18 ay dolaylarında çocuğun ilk karalama girişimleri dikkatimizi çeker. Karalama evresi yaklaşık dört yaşına kadar devam eder (Yavuzer 2010: 32). Bu ilk çizgiler ya da karalamalar sanatsal gelişimi açısından önemli bir başlangıç sayılır. Çocuğun bu ilk karalamaları amaçlı değildir. Birçok gelişimci bu çizim ve karalamaları daha sonraki dönemlere bir hazırlık ya da oyun olarak nitelemektedir. Çocuk bu denetimsiz karalama ve çizimlerden sonra, denetimli ve amaca dönük karalama ve işaretlemeler yönelir (İlhan, 2009: 88). Karalama döneminde başlattığı çizgiler iki kol, bacak, gövde, baş veya yüz yapısını oluşturur. Vücut oranlarının genellikle gerçek ilgisi yoktur. Çocuk önemli saydığı şeyleri oransız ve büyük bir biçimde çizer. Perspektife dikkat edilmez. Bu dönemde “çocuklar, benzer olduğunu düşündüklerini yan yana koyarak ya da bir araya getirerek, dünyalarını düzenlemenin yeni yöntemlerini öğrenirler” (Sever, 2008: 48).

Aynı dönemde çocuk resimli kitaplarla da tanışır. Basit, çevresindeki nesneleri gösteren, net olarak boyanmış resimli kitaplar çocukların hoşuna gider. Çocuğa bazı basit sorular sorularak kitaptaki resimler farklı amaçlar için kullanılabilir. Örneğin kitaptaki bir çiçek resmi koklanabilirliği, bir kedi resmi, kedinin miyavlamasını, bir kuş resmi, kuşun uçabilirliğini çocuğa hatırlatabilir. Böylece çocuğun imgelemi zenginleştirilebilir. Resimdeki şekillerin renkleri çocuğa söylenerek renkler yavaş yavaş öğretilir (İlhan, 2000:). 3–4 yaşlarında çocuklar, parçaların bir bütünü oluşturduğunu kavramaya başlar (Sever, 2008: 49).

2.2.2. Şema Öncesi Dönem

Sanatsal gelişim açısından okulöncesi dönemdeki ikinci evre Şema Öncesi Dönem”dir. Bu dönem 4–7 yaş arasını kapsar. Genelde dört yaş civarında çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlar (Yavuzer, 2010: 41). Ancak 5–6 yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak girişimlerde bulunur. En sevdiği konu insan figürüdür. Burada çocuk tipik bir baş ve ayaklarından oluşan adam figürünü ortaya koyar ve yakın çevresinde ilişkin olduğu çok sayıdaki objeyi çizmeye başlar. Bu objeler kâğıt üzerinde gelişigüzel yer alırlar

(Vural, 2009: 128). Çizgi denemeleri konusunda onlara tanınacak özgürlük ve etkinlik fırsatı, daha sonraki aşamalarda, çocukların düşündükleri ve tasarladıklarını resimler ile ifade etmelerine temel oluşturur. Bu bakımdan anne-babaların karalama döneminde onları yasaklayıcı bir tutum içinde olmaması, aksine kendilerini bu yolla ifade edebilmeleri için ortam yaratmaları gerekir.

5 yaşındaki çocukların çoğunluğu amaçlı resim yaparlar. Fakat çizdikleri insan figürlerinde kafa genellikle büyüktür. Yaş ile birlikte kalem kontrolü de gelişir ve bu gelişim çizim kalitesini de etkiler. Çocuk 6 yaşına geldiğinde, daha gerçekçi resimler yapmaya başlar. Örneğin, kadınlar uzun saçlı elbiseli ve makyajlı; erkekler kısa saçlı, pantolonlu, kısa bıyıklı olarak tasvir edilir. Çizdikleri mekânların içinde nesneleri yerleştirmelerinde de bir ilerleme göze çarpar, ayrıntılar çoğalır. Sayfanın orasına dağıttığı figür ya da öğeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlar ya da yer çizgisi dediğimiz alttaki çizgi üzerine anlamlı biçimde dizilir. İlerleyen her yaşla birlikte resme boyun, parmaklar, kulaklar ve gözbebekleri gibi özellikler eklenir. Tek boyutlu olan yüz, iki boyutluluk özelliğine sahip olur ve gövdenin çeşitli kısımları arasındaki oran değişir. Örneğin 5 yaşındaki bir çocuk daha büyük bir çocuğa oranla genellikle daha büyük bir kafa çizer. Yaş ile birlikte kalem kontrolü de gelişir ve bu gelişim çizim kalitesini de etkiler (İlhan, 2009: 91; Yavuzer, 2010: 42).

Şema öncesi dönemde çocuk, el ve parmaklarını rahatlıkla kullanabilmekte, bu becerisini kalem, makas ve fırça kullanmayla ortaya koyabilmektedir. Canlı, parlak, renkli sanatsal gereçlere büyük ilgi duyarlar. Büyük boy kâğıtlara kalın kalem, fırça ve parlak boyaları kullanarak resim yapmaktan zevk alırlar. Renk kullanımında daha cesur ve özgürdürler. Nesnelerin gerçek renkleri yerine, daha çok sevdikleri renkleri tercih ettikleri görülür. Boyama işinden büyük zevk alırlar. Genellikle yukarıdan aşağı, soldan sağa geniş fırça darbeleri şeklinde boyamayı seçerler (Artut, 2007: 46). Bu döneme özgü basit çizimler ile ilgili olarak, yetişkinlerin yapacakları olumsuz değerlendirmeler, çocukların çizgilerle kendilerini ifade etme isteğini engelleyebilir. “Marifet iltifata tabidir.” atasözünde de belirtildiği gibi, basit karalamalar yoluyla kendini

ifade eden çocuğun yaptıklarının takdir edilmesi, onda çizme isteği uyandıracak, çizdikçe de, bu çizgiler estetik yönü olan bir anlatım aracına dönüşecektir.

2.2.3 Çocuğun Sanatsal Gelişiminde Çocuk Kitaplarının Yeri

Okulöncesi dönemde çocuğun sanatsal gelişimini destekleyen önemli bir unsur da, resimli çocuk kitaplarıdır. Kitap, estetik eğitim için en etkili araçtır. Çocuklar için modern sanatsal resimleme, sanat tarihçiler ve eğitimciler tarafından incelenmiştir. Bu çevrelerce, kitabın estetik deneyim kazanma kadar eğitici bir işlevi olduğu kabul edilmektedir (Roll, 1988: 511). İyi bir resimli kitap hayal gücünün gelişmesini destekler ve çocuğu ilk kez resim sanatı ile karşılaştırır. Bu nedenle resimlerin kaliteli ve sanat değeri taşıyor olması oldukça önemlidir. Resimli kitap çocukların resim yeteneklerini de destekleyici nitelikte olmalıdır (Çılgin, 2007).

Gardner'ın da belirttiği gibi, görsel sanatlar, insanı görsel düşünmeye yönelttiği için önemlidir. Ona göre sanat anlamın kavranabilmesini ve ifade edilebilmesini sağlayan özel bir düşünme biçimidir (Danko-McGee ve Slutsky, 2003; Gardner, 1990, akt, Shillito ve diğerleri, 2008 s, 3). Okulöncesi dönemde çocuğun bu özel düşünme biçimini kullanmasında yararlandığı en önemli araç ise araç ise resimli kitaplardır.

Resimli kitapların çocuk için taşıdığı önemi anlayabilmek için Piaget'in zihinsel gelişimle ilgili açıklamalarına kısaca değinmekte yarar vardır. Piaget kuramında, şema kavramına özel bir önem vermektedir. Ona göre birey etrafında algıladığı obje, durum ya da problemle ilgili düşünme örüntüsü oluşturur. Bu şemalar, semboller kullanmayı ve mantıklı düşünmeyi sağlar. Çocuğun içinde bulunduğu çevrenin sınırlılığı dikkate alındığında; çocuk kitaplarındaki görsel öğelerin, ona daha zengin zihinsel şemalar oluşturması için ortam yaratabileceği söylenebilir.

Çocuk kitapları görsel ve dilsel içeriklerinin niteliğiyle geleceğin bireyini yetiştirmeye yönelik bir sanat alanı, öte yandan çocuğun anadiline ilişkin duyarlılığını oluşturmasına ve beslemesine olanak sağlayan bir araçtır.

Çocuğun çevresinde gördüklerini resimlerle tanıması veya resimlerde gördüklerini çevresiyle birleştirmesi sanıldığından çok daha erken başlamaktadır. Olağan süreçte çocuğun resimli kitaplarla ilişkisinin 11 aylıkken başladığı bilinmektedir (Aslier, 1975: 20). Bu bakımdan resimli kitapların çocuğun eğitiminde ve sanatsal gelişimindeki önemi büyüktür. Çocuğun kitapla ilk tanışması resimli kitaplar aracılığı ile gerçekleşir. Bu tanışma sürecinden itibaren tamamen resimli kitaplardan, az resimli kitaplara doğru bir geçiş evresi yaşanır. Bu geçiş döneminde çocuk, iyi seçilmiş resimli kitap örnekleri ile karşılaşır, gelişim ve algılama hızı da buna paralel olarak artacaktır (Kartal, 2004: 47).

Çocuğun kitapla dostluğu, ancak ona sunulacak nitelikli resimli kitaplar ile başlayabilir. İlgi çeken, merak uyandıran, hayal gücünü harekete geçiren ve algılaması kolay olan kitaplar, bu dostluğu sağlamada önemli bir uyaran olabilir. Bu bakımdan bu döneme özgü kitapların da, tıpkı diğer dönemlerde olduğu gibi çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanması, hatta en çok dikkat ve özenin okulöncesi dönem çocuk kitaplarına gösterilmesi gerekir.

Okulöncesi dönemde bol resimli; çizgili, renkli ve az yazılı kitaplar çocukların ilgisini çekmektedir. Boyama ve karalamaya uygun kitapçıklar da görme yoluyla öğrenmeyi ve merakı artırır. Resimler hayal gücünü besler. İyi kitaplar çocuğu somut düşünme biçiminden soyut düşünmeye doğru götüren araçlardır. Soyut sözleri resimlenmiş olarak algılamak, kavramların yerleşmesine yardım eder (Yörükoğlu, 2006: 96).

Çocukla kitap arasında kurulan ilişkide resmin işlevini gerçekleştirebilmesi çizerin çocuk dünyasını ne kadar anlayabildiği, bu dünyaya ne kadar yaklaşabildiği, çocuğun gereksinimlerini ve merakını ne kadar giderebildiği ile de doğru orantılıdır. Okulöncesi dönemde algı gelişimi sürecinin baslarından itibaren çocuklarda resim dili ile iletişim kurma isteğinin oluşması ancak çocuklara sunulan nitelikli resimleme çalışmalarıyla mümkün olabilir. Bu nitelikli resimler metnin iletisini tamamlayarak sözcüklerin tanımlayamadığı bazı kavramları somutlaştırmakta ve bu eylem sırasında çocuğun hayal gücünün

gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle okulöncesi çağda ve sonrasında çocuğun duygu ve düşünce evrenini ve estetik görgüsünü zenginleştirecek olan yaratıcı yapıtlara gereksinimi vardır (Ergen, 2009: 9).

Kitaptaki resimleri inceleme, onlardan anlam kurma, anlam kurarken de hayal gücünü kullanma bu dönemin önemli özellikleridir. 2–5 yaş arasındaki çocuklar resimli kitaplara daha yakındırlar. Üç yaşındaki çocuklar kitaptaki resimlere bakarak neden sonuç ilişkisi kurabilirler. Bu yaşlardaki çocuklar için hazırlanan resimli kitapların onların düş gücünü harekete geçirir nitelikte olması gerekir (İlhan, 2000: 401). Küçük yaştaki çocuklar için hazırlanan kitapların resimsiz olması düşünülemez. Bu tür kitaplar çocuğun hem konuyu daha iyi anlamasını sağlar ve hayal gücünü geliştirir hem de estetik deneyimini besler (Roll, 1988: 512).

Çocuk kitaplarındaki resimlerin asıl amacı çocuğun görsel algısını geliştirmektir. Bu nedenle de resimlerin çocuğun yaş özelliklerine uygun olması gerekir. Çocuklar için hazırlanan resimli kitapların görsel tasarımı bu konunun uzmanlarınca yapılmalıdır. Kitapta yer alan resimler, sadece kitapta yer alan yazıları açıklamakla sınırlı kalmamalı, çocuğun düş kurmasına da olanak vermelidir. Kitaptaki resimler çocuğun algılama, düş kurma, bilgi edinme, toplumsallaşma, eğlenme ve oyalanma gibi gereksinimlerine yanıt verirken, çocuğun resim yapma güdüsünü de etkilemelidir (İlhan, 2000: 402). Çocuklarda resim yapma isteğinin uyandırılmasında, çocuğun kendi becerileriyle çizebileceği yalınlıktaki resimlerin, sanatçı ile çocuk arasında kurulan iletişimi olumlu bir şekilde etkileyeceği düşünülebilir. Bu nedenle çocuk ile kitap arasında ilk etkileşimi sağlayan kitaplardaki resimler, çocuklarda renk ve çizgilerin oluşturduğu düzenlemelere ilgi uyandırmalı; özellikle, resmin bütünlüğü içinde yer alan canlı ve nesnelerin özellikleri yalın bir anlatıma konu yapılmalıdır (Sever, 2008: 169).

Çocuklar nesnel ölçülere uymayan, düşleme yön veren söz, yazı ve resimle anlatımdan hoşlanır. Acaba çocuğun ruhsal yapısı, düş kurmaya elverişli olduğu için mi bu böyledir? Denilebilir ki benliğinde yeteri kadar izlenim toplamamış bir beyin ne kadar imgeci olabilir? Çocuğun beyni fazla

bilgi dolu olmadığı için düş kurma ya da elverişli değildir. Bununla birlikte fazla bilgisi olmadığından ön yargıları da yoktur. Bu nedenle büyükler için, düş; yalan sayılan her söz ve şekil, onun için ilginçtir (Aslier, 2009: 7).

Çocuklar resimleri daha açık ve hazır algıladığı için, bir resim onları gerçekler kadar etkiler. Bu nedenle çocuk kitaplarını resimlerken daha temkinli ve daha yumuşak hareket etmek gerekir (Svend, 1987: 515).

4 yaşındaki bir çocuk geçmiş, şimdiki zaman ve geleceğe ilişkin yeterli bir değerlendirme yapabilir, neden, ne zaman, nasıl, niçin gibi sorulara yanıt arar. Uzun öyküler dinleyebilir. Gerçekte var olanla, düş ürünü olan zaman zaman karışabilir. O halde bu dönem resimli kitapları çok daha ayrıntılı çizilmeli, çocuğun yaratıcılığını geliştiren gerçek üstü resimlere de yer verilmelidir (İlhan, 2000: 401).

5 yaşındaki çocuklar için hazırlanan kitaplardaki somut, bire bir resimlerin yerini, ara sıra soyut resimler alabilir. Soyut resim çocuğun düş gününün gelişmesine yardım edebilir. Çocuğa verilen resimli kitapların çağ çocuğun gelişim özelliklerine uygunluğu oldukça önemlidir (İlhan, 2000: 401).

6 yaş çocuğu daha önceki dönemlere göre önemli değişiklikler gösterir. Her şeyden önce daha gerçekçidir. Kitapta yer alan resimlerle yazıları karşılaştırma yoluna gider. Daha önceleri resimlere bakarak imgelemine geliştiren çocuk, artık işi tersine döndürür ve okuduklarından yola çıkarak imgelemine geliştirmeye başlar. İşte bu dönemden sonra kitaptaki resimler daha azalır, ancak ayrıntı daha da önemli hale gelir (İlhan, 2000: 402).

Resimler metnin anlamını sadeleştirir. Çocuğun konuyu ve kurguyu kavraması için gidilmesi gereken yolu kısaltır. Bu aydınlatma tam olarak temsil edilen hazır bilgiden ve daha sonra bunun ötesine geçerek duyguları ve sözcükleri hisleri yansıtır. Resim aynı zamanda okuyucunun metine göremediği anlayamadığı veya tamamı ile yeni aydınlanmalar yaşadığı bir etki yaratabilir. Bu bakımdan resimlerin sunumu oldukça önemlidir. Ayrıca bir kitabın güzelliğini artırır ve çocuğa sözcükleri okurken bir dinlenme de sağlar. Sanatçı metni süsleme ihtiyacı duymaması gerekse de, bu

resimlemenin doğal bir sonucudur (Shulevitz, 1997: 120). Çocukta estetik duyarlılığı besleyen bu öğenin, onun sanatsal gelişiminde önemli bir yeri vardır.

Sonuç olarak okulöncesi dönemde kitapların çocuğun sanatsal gelişimini desteklemesi ve estetik duyarlıklarını artırabilmesi, içeriğinin olduğu kadar grafik öğelerine bağlıdır. Çizgi, renk, doku, boyut, biçim ve yüzey gibi öğeler bakımından bütünlük oluşturmaları, resim-yazı dengesine dikkat edilmesi, kitabın görsel bakımdan sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış olması çocuğun sanatsal gelişimini olumlu yönde etkiler.

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Kitaplarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk kitaplarının grafik tasarımının nasıl olması gerektiği üzerinde sanatçı görüşlerini belirleme ve değerlendirme amacını güden bu çalışmada; çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusunda bugünü değerlendirme ve doğru yargılara ulaşabilmek için dünü bilmeye ihtiyaç vardır. Dünyada ve Türkiye’de çocuk kitaplarının tarihsel gelişimini kısaca ele almak, konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Bağımsız bir çocuk edebiyatı hareketinin başlaması ve gelişmesi doğrultusunda ilk bilinçli girişimlere sahne olan ülke, İngiltere’dir. İngiltere’de 16. ve 17. yüzyıllarda çocukların en çok okudukları eserlerin başında Aesop’un “fabl”ları geliyordu. Bugün bir çocuk kitabı sayılmayan, fakat 18. yüzyılın başlarına kadar İngiliz çocuklarının ellerinden düşürmedikleri bir başka eser Gesta Romanorum adlı bir kitaptı (Oğuzkan, 1987: 14).

Amerika’da yayımlanan ilk çocuk kitapları öğretici bir nitelik taşıyordu. Spiritual Milk for Boston Babes (Bostonlu Küçük Çocuklar İçin Manevi Süt) ve Jacob Abbot’un 1850–1853 yılları arasında yayımlanan Franconia Stories (Frankoniya Hikayeleri) çocukları göz önünde tutarak hazırlanmış ilk Amerikan eserleridir (Oğuzkan, 1987: 21).

Almanya’da çocuk yazını alanında Grimm Kardeşlerin önemli bir yeri vardır. Grimm Kardeşlerin 1812–1815 yılları arasında Kinderund Hausmarchen adıyla yayımlanan masalları birçok dile çevrilmiştir. 19.

yüzyılın ikinci yarısında çocukların daha çok duygu ve duyularına seslenen kitapların ortaya çıktığı görülür. Karl May'ın nitelik bakımından pek de güçlü olmayan, buna karşılık 1940 yılına kadar yedi milyondan çok satış yapan, "Kızılderililer" ve "Vahşi Batı" konuları ele alan kitapları, İtalya, İngiltere ve ABD'de de benzerlerinin yayınlanmasında etkili olmuştur (Oğuzkan, 1987: 30).

Fransa'da çocuk yazınının Charles Perrault'nun klasik peri masalları ile başladığı kabul edilmektedir. Gerçi ondan önce Jean de La Fontaine'in 1668-1693 yılları arasında yayımlanan "Fabl"larının ve Fenelon'un XIV. Louis'in oğlu için yazdığı Telemque'ı dinlemekte ve okumaktaydılar. Ancak Fontaine'nin fabl'ları çocukların kolayca kavrayabilecekleri nitelikte değildi. Perrault'nun masallarının dindeki duruluk ve anlatımındaki sadelikten dolayı çocukların hemen ilgisini çekmiştir. XVII. Yüzyıl sonlarında ve XVIII. Yüzyılda yazılan birçok peri masalı Perrault'nun masallarında eriştiği sanat düzeyine çıkamamıştır.

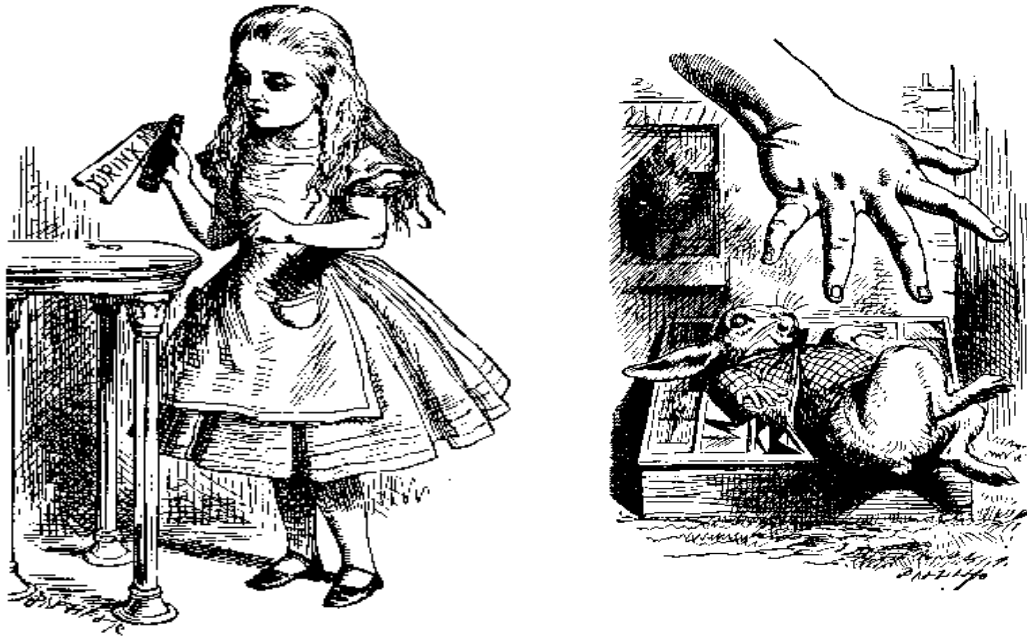
Resimli masal ve öykü kitaplarının ortaya çıkışı ve yaygınlaşması çocuk kitapları alanında önemli bir aşama olmuştur. Bu konuda dünyadaki gelişmeler incelendiğinde, İngiltere'de 19. yüzyıldan önce yayımlanan resimli kitapların sayıca oldukça az olduğu görülür. Küçük çocuklar için okuma öğreniminde bir gereç olarak düşünülen resimli kitapların çok sayıda ve gelişen baskı tekniklerinin sağladığı kolaylıklarla daha çekici biçimde yayımı ancak 19. yüzyılda gerçekleşebilmiştir (Oğuzkan, 1987: 19).

İlk illüstrasyon sanatçılarından John Newbery de gravür yöntemiyle resimlemeyi The Renowned History of Little Goody Two Shoes'da kullanılmıştır. John Newbery yetişkinler için basılan kitaplardan farklı olarak 1713-1767 yıllarında "çocuk kitapları" tasarlamıştır. Newbery kısa süre içinde çocuk kitaplarının seyrini değiştirmiş, çocuk kitapları tasarımı konusunda ilk adımları atmıştır. Ancak Newbery özellikle ebeveyn alıcıların dikkatini çekmeye yönelik niteliklere ve onların manevi değerlerine seslenecek anlatımlara önem vermiştir (Sarı, 2006: 14).

Resimli çocuk kitapları alanında da ilk bilinçli girişimler İngiltere'de görülür. Söz konusu çocuk kitapları daha çok dinsel öğreti ağırlıklıdır.

İngiltere'nin ardından Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İskandinav ülkeleri bu konuya önem vermişlerdir. Bütün bu çabalara karşın çocukların dinsel içerikli kitaplara olan ilgisi zamanla azalmıştır. On yedinci yüzyılda daha kapsamlı çalışmalar yapılmış ve çocuk kitaplarına yeni bir biçim kazandırılmaya çalışılmıştır. Ortaçağın ünlü öyküleri ve peri masalları çocuk kitaplarının temelini oluşturmuştur: Bunlardan belli başlıları: "Ali Baba ve Kırk Haramiler", "Alaaddin ve Lambası", "Gemici Sinbad", "Bin Bir Gece Masalları"dır. Ayrıca ahlaki kuralları konu alan pek çok eser de yazılmıştır fakat bu eserler çocuğun ilgisini çekmemiştir. (Şirin, 2000, akt: Kartal, 2004: 2).

İlk resimli çocuk kitabı olarak en çok atıfta bulunulan Comenius'un 1657 yılında basılan Orbis Pictus (Resimli Dünya) adlı eseri, çocukların sözcükleri resimlerle anlamlandırması için hazırlanmıştır. İlk dönemlerde basılan kitaplar yalnızca bilgi aktarma amacı gütmekteydi. Bununla birlikte sözü edilen dönemlerde bile kitapların resimlenmesine büyük önem verildiği görülmektedir. Bilgi aktarma amacı gütmeyen kitaplar daha geç ortaya çıkmıştır Sir John Tenniel'in çizimleri sonsuza kadar Lewis Carroll'un Alice'i ile anılacak niteliktedir.

Resim-1: Sir John Tenniel'in Lewis Carroll'un Alis Harikalar Diyarında Kitabı için hazırladığı iki çizim.

Âlice Harikalar Diyarında İlk defa 1865’de ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda resimli çocuk kitapları açısından önemli bir gelişme de renkli baskının yükselişe geçmesi, Britanya ve Amerika’da altın çağını yaşamaya başlamış olmasıdır. Baskı alanında çalışmış en önemli kişilerden biri Edmund Evans’tır. Çocuk kitaplarını resimleme ve baskı tekniği konusundaki bütün bu olumlu gelişmelere karşılık çoğu kitabın 19. yüzyılın ilk döneminde resimlendiği konusunda yaygın bir görüş birliği vardır (Nodelman, 1988: 2).

Aslında 19. yüzyılda litografinin Fransa’da keşfedilmesiyle birlikte bu alanda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Özellikle yağlı boya ve suluboya tekniği ile ilgili ortak karşı çıkışa dayalı olarak sadece bazı eserlerde görülen resimleme artık bütün kitapların tamamı ile rengârenk olmasını sağlamıştır. İyi desenlenmiş çocuk kitaplarının ve oyuncak kitapların satış gücünün bu dönemde önemli ölçüde arttığı görülür. Fakat baskı tekniğindeki bu gelişmelere karşın, ucuz olması ve kolay uygulanmasından dolayı çocuk kitaplarında siyah beyaz çizimler hala yaygındır. H.K. Browne (Phizz) George Cruikshank gibi sanatçılar çocuklar için Grimm masallarını ve yetişkinler için hazırlanan Dickens’in eserlerini resimlemiştir. Özellikle Cruikshank’ın çocuk kitaplarını resimleme konusunda oldukça uzun bir uzmanlık birikimine sahiptir. O, çizim tarzını süslemeye uyarlayabilen gerçek bir profesyoneldi. Bir kitabın üzerinde Cruikshank’ın isminin olması o kitabın çok satması için güçlü bir araçtı (Nodelman, 1988: 2; Salisbury, 2004: 10). Resimlerle metinler arasında bir denge oluşturan çağdaş anlamda ilk masal kitapları, On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, Walter Crane, Kate Greenaway ve hepsinden önemli olarak Randolph Caldecott ile yirminci yüzyılda da Beatrix Potter tarafından hazırlanmıştır. Adı geçen sanatçıların yaptıkları çalışmaların çok popüler olması diğer yazar ve sanatçıları önemli ölçüde etkilemiştir (Nodelman, 1988: 2).

Resim-2: George Cruikshank A Comic Alphabet
(<http://www.iupui.edu/~engwft/cruikshank.htm>)

Baskı özelliği bakımından ilgiyi çeken ilk resimli kitaplardan biri, William Roseoe'nun *The Butterfly's Ball and Grasshopper's Feast* (Kelebeğin Balosu ve Çayır Çekirgesinin Şöleni) adlı kitabıdır. Yüzyılın ortalarına doğru, 1835'den sonra renkli resimlendirme yöntemindeki ilerlemekle birlikte, çocuk kitabı ressamlığı alanında da büyük gelişmeler görüşmüştür.

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren resimli çocuk kitaplarında çizerin yorumu önem kazanmıştır (Öncü, 2004: 38). Süsleyici olmaktan çok, açıklayıcı çizgilerle ün yapan Walter Crane'ın resimlediği *The Baby's Opera* (1876) ve *The Baby's Bauquet* gibi özgün eserleri, Judge Parry'nin yeniden yazıldığı *Don Quixote'u* ve Grimm Kardeşlerin *Household Stories* (Aile Hikâyeleri) diye İngilizceye çevrilen masalları bugünkü çocukların bile ilgiyle okudukları resimli kitaplar arasına girebilecek niteliktedir (Oğuzkan, 1987: 19).

Resim-3 : Walter Crane'in resimlediği The Baby's Opera adlı eserden bir resim (<http://library.buffalo.edu/specialcollections/rarebooks/>)

On dokuzuncu Yüzyılda yetişen iki sanatçı, resimli kitap dalında büyük başarılar elde etmişlerdir. Bunlardan biri, Under The Window (Pencere Altında, 1879) ve Marigold Garden (Kadife Çiçeği Bahçesi, 1885) adlı manzum eserlerin hem yazarı hem de ressam Kate Greenway'dir. Greenway, ayrıca Robert Browning'ın The Pied of Hamelin (Fareli Köyün Kavalcısı) ve Bret Harte'ın The Queen of The Pirate Isle (Korsan Adasının Kraliçesi) adlı kitapları resimlendiren sanatçı olarak da ün yapmıştır. Grenway ile birlikte anılmaya değer ikinci sanatçı çocuk kitapları ressamı Rondolph Caldecott'tur. O, neşeli, canlı, iğneleyici ve metnin anlaşmasına yardımcı çizgileriyle daha derin ve sürekli bir iz bırakmıştır. Caldecott'un resimlediği kitaplar arasında bulunan William Cowper'in John Gilpin'i (1878) kırları sevme konusunda çağımız çocuklarına bile esin kaynağı olabilecek niteliktedir. Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu alanda çalışan uzman kütüphanecilerin katkı ve çabasıyla çocuk yayınları nitelik

bakımından büyük bir gelişme göstermiştir. Savaştan sonra İngiltere'ye göç eden yabancı yazar ve ressamların bu gelişmede önemli payı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında bir süre ciddi sarsıntılar geçiren çocuk kitapları yayıncılığı zamanla düzelmiş ve büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemede okul kitaplarının çoğalmasıyla birlikte çocuk kitaplarına duyulan gereksinimin de önemli etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Son yıllarda yayımlanan yeni kitap sayısında büyük bir artış görüldüğü gibi, eski eserlerin birçoğunun da yeni baskıları yapılmaktadır (Oğuzkan. 1987: 20).

Ara tonda baskı tekniği 1896 yılında Philadelphia'da keşfedildi. Bu sayede siyah ve beyaz arasındaki tonlarda baskı yapılabilmeye başlanmıştır. Howard Pyle bu gelişmeden sonra öğrencilerine artık boyamayı öğrenmeleri gerektiğini söylemiştir. Bundan birkaç yıl sonra da kitap resimlemede siyah çizgilerin tamamı ile ortadan kalkacağına söylemiştir. Fakat çocuk kitapları resimlenmesinde yaşanan bu altın çağa rağmen siyah beyaz baskı ucuzluğu ve kolay uygulanabilir bir yöntem olduğundan dolayı ününü kaybetmemiştir. N. C. Wyeth, Maxfield Parrish ve bu gibi pek çok isim bu dönemde siyah beyaz çalışmalara devam eden sanatçılardan bazılarıdır.

Yirminci yüzyılda çocuk kitaplarının resimlendirilmesi artık ayrı bir uzmanlık konusu olmuştur. Birçok usta ressam özellikle çocuk kitaplarını resimlendirmeyi bir uğraşı alanı olarak seçmiştir. Arthure Rackham, Edmund Dulac, Willy Pogany, Ludvig Bemelmans, Boris Artzybasheff, Feodor Rojankorsky bu alanda ün yapmış çağdaş sanatçılardır (Oğuzkan. 1987: 20).

Türklerde kitap resimleme sanatı Uygurlara kadar uzanır. Uygur şehirlerinde bulunan ilk resimli kitaplar 7. ve 8. yüzyılda çok önemli sanatsal faaliyetler olduğunu göstermektedir. Birçok kitap 9. ve 12. yüzyıllar arasında resimlenmiştir. Şimdi biz "Kevakib el-Haşaiş, Hiyel el-Hendesiye, Kevakib el-Sabita" gibi kitaplardan bahsedebiliyoruz. Fakat yine de bu yüzyıllarda kaligrafinin illüstrasyona göre daha çok daha büyük önemi vardı. Şimdi Paris Müzesi'nde bulunan "Hariri's Makamat" bu dönemin önemli eserlerinden birisidir. 13. yüzyılda Selçuklular döneminde

“Varaka ve Gülşah” mesnevisi Anadolu’da yapılmış ilk resimli kitaptı. Bu kitaptaki olayların tasvirleri resimlemeden çok kitabı süsleme amacı taşıyordu. Bu yüzyıllarda kaligrafinin illüstrasyona göre daha çok daha büyük önemi vardı. Yabancı ülkelerden gelen sanatçılar 14. Ve 15. yüzyılda çeşitli kitapları resimlemiştir (Erkmen, 2009).

İstanbul’un alınmasıyla birlikte bilim ve sanatta gelişmeler olur. Yine günlük hayatı ve saray hayatını betimleyen eden resimler yapılır. Din başta olmak üzere tarih ve edebiyat konularını yansıtan ve o devrin illüstrasyonları sayılan minyatürler ağırlıktadır. O dönemlerde yapılan minyatürlerin bir sanat eseri olarak değerlendirilmesinden çok metinleri aydınlatmak amaçlı yapılan çalışmalar olduğu söylenebilir. Bunun yanında içlerinde sanat değeri taşıyan önemli çalışmalar da vardır. Matrakçı Nasuh, Nigari, Nakkaş Osman gibi sanatçıların yapıtları günümüze kadar gelmiş eşsiz birer sanat eseri ve tarihi belge niteliğindedir. Minyatürlerdeki yüz ifadeleri duygulara göre değişir. Bu da söz konusu minyatürlere sanat eserleri gözüyle bakılmaya başlandığının bir kanıtı olarak değerlendirilebilir (Sarı, 2006: 23).

Bihzad 1470 ve 1520 yılları arasında Sa’di ve Nizami’nin şiirlerini resimlemiştir. İlk matbaa Said Çelebi ve İbrahim Müteferrika tarafından 18. yüzyılın başlarında kuruldu. Osmanlı Devletinde ilk matbaa Said Çelebi ve İbrahim Müteferrika tarafından 18. yüzyılın başlarında kuruldu. Türk grafik tasarımının ilk örneği olan ve ilk harita illüstrasyonlarını içeren “Cihannuma” oluşturur. Galatalı Mıgırdıç, Tophaneli İbrahim, Ahmet Kırımı ilk grafik tasarımcılarıydı. Tanzimat döneminde hayvan öyküleri büyük bir titizlikle resmedildi. Ebüziyya Tevfik o zamanın en göze çarpan sanatçısıydı. O dönemde çocukların hayal kurması zordu, çünkü illüstrasyonlar mizahtan yoksundu fakat metinlerle bir denge oluşturmaktaydı. Kitap resimleyen sanatçılar arasında realizm popüler bir modeldi. 1839’larda Art Neu stiline bir yaklaşım görülmektedir. Modeller batıdan alınmıştı. Fantezi dünyası çocuklara yasaklanmıştı (Erkmen, 2009).

İlk resimli alfabe Galatasaray Lisesi öğretmeni olduğundan başka bir bilgiye rastlamadığımız Hafız Refi, önce resimsiz, 1874'te (H. 1291) de resimli olarak, Resimli Elifbâ-yı Osmanî adıyla yayımlamıştır. Kitap, Galata'da Neologos Matbaasında basılmıştır. Kitap, alfabenin tanıtılmasından ve birçok kelime ile cümlelerin öğretilmesinden sonra, hemen hepsi hayvanlarla ilgili okuma parçalarına yer verilmiştir. Bu okuma parçalarının öğrencilerin ilgisini çekecek ve onu sürükleyecek biçimde yazıldığı, bu parçaların sonunda da genellikle "hülasa-i kelâm" (sözün özü) başlığı altında ahlâkî dersler, ilkeler ve öğütlere yer verildiği görülür. Kitapta otuz bir adet, gravür biçiminde yapılmış hayvan resmi vardır. Son derece güzel çizilmiş ve basılmış olan bu resimlerin Batı dillerinde yazılmış kitaplardan alınmış olması muhtemeldir. Nitekim bazılarının altında Latin harfleriyle imzalar görülmektedir (Akyüz, 2000).

1923'de cumhuriyetin kurulması ve Arap harfleri yerine Latin kökenli yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi ile birlikte kısa sürede okuryazar oranı önemli ölçüde arttı ve insanlar daha fazla okumaya başladılar. Cumhuriyet döneminin en önemli Türk ressamlarından biri olan Encüment Kalmık, çocuk kitapları konusunda da çalışmış ve birçok çocuk kitabını resimlemiştir (Erkmen, 2009).

Ayrıca Vedat Nedim Tör'ün kurduğu Doğan Kardeşi" dergisinin, geleceğin yazarlarının ve çizerlerinin yetişmesinde önemli rolü olmuştur. Türk tarihinin tanınmış çizerleri çocuklar için hazırlanan bu dergide yayınlanan çizimleri sayesinde ünlü olmuştur. Kitap resimleyen çizerlerin bazıları Mustafa Eremektar, Gevher Bozkurt, Selma Emiroğlu, Altan Erbulak, Güngör Kabakçıoğlu idi.

"Bu yıllar Mustafa Aslier'in ilk illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Sanatçı 1948 yılında ilk kitap kapağı çalışmasını, Yankee Paşa adlı roman için hazırlar." (Saçan, 1998; akt, Sarı, 2006: 57).

Dönemin ünlü ressamlarından Mustafa Aslier, Nuri Abaç, Nevzat Akoral, Abidin Dino, Mürşide İcmeli, Kayıhan Keskinok, Orhan Peker ve Adnan Turani gibi sanatçılar da çocuk kitaplarının resimlenmesinde çalışmıştır. Bu sayede kitap illüstrasyonu yapmak Türk çocuk edebiyatı

tarihinde ilk defa hak ettiği yeri almaya başlamıştır. Ders kitaplarının resimlenmesin sanatsal bir biçimde yapılmaya çalışılması Nevide Gökaydın'a dayanır. O birçok sanatçının kitap resimleme konusunda örnek aldığı güzel sanatlar fakültesinde çalışan bir profesördü. Tan ve Deniz Oral gibi sanatçılar Türk tarihinde ilk defa çocuklar için animasyon ve karikatür çalışmaları yapmışlardır. Firuz Aşkın, Tonguç Yaşar, Sururi, Şevki Çankaya, Bedri Koraman çocuklar için de karikatür çizen önemli isimlerdir. 1950'lerden sonra çocuk edebiyatının önemi daha iyi anlaşıldı (Erkmen, 2009).

1960'lı yıllarda Türk çocuk kitabı resimlemeciliğinin ilk resimli hikaye kitabı olan "Tembel Karakağan" yayımlanır. illüstratörü Mustafa Eremektar'dır. Milliyet dergisi için "Uzay Çocuklarını çizen Mustafa Eremektar hem ressam, hem karikatürist, hem de çizgi roman çizeridir (Sarı, 2006: 58).

Prof. Mürşide İçmeli, Can Göknıl 1960'larda Türk illüstrasyon sanatının en önemli isimleriydi. Prof. İçmeli dengeli kompozisyonu, güçlü karakterler çizimleri ve ışık gölge çalışmaları ile popülerdi. 1960'lı yıllardan itibaren, 1970'li yıllarda çocuk kitabı illüstratörü olarak etkinlik gösteren sanatçılardan, İçmeli, resimlediği kitaplarda daha çok kent çocuğunu işler. İçmeli resimlerinde çocukların dikkatini çekecek renklere yer verirken, renk armonileriyle öykülerin içeriklerini destekler (Sarı, 2006: 61). Can Göknıl ise hem kitap yazmış hem de resimlemiştir ve onun kitapları Almanca'ya ve Flamanca'ya çevrilmiştir. Beş yaşın altındaki çocuklar için hazırlanan kitapları resimleyen nadir sanatçılardan bir tanesidir. İllüstrasyon sanatının diğer ünlü isimleri ise Selçuk Demirel, Yıldız Cıbroğlu, Ferruh Doğan, Feridun Oral, İsmail Kaya, Nazan Erkmen, Saadet Ceylan, Behiç Ak, Mustafa Delioğlu, Ender Dandul, Ferit Avcı, Osman Kehri, Sibel Demirtaş, Şahin Erkoçak, Ümit Öğmel ülkelerini birçok bienalde ve kongrede temsil etmiştir (Erkmen, 2009).

Resim-4: Can Göknil, Zilli Tilki İle Çanlı Gançoloz.

Bunlardan en çok dikkat çekenlerden biri illüstrasyon çalışmalarına 1970'li yıllarda başlayan Mustafa Delioğlu'dur. 1975 yılında illüstratör olarak çalışmalarına başlayan ve aynı zamanda resim sanatıyla da profesyonel olarak ilgilenen sanatçı, sayısız çocuk kitabı illüstrasyonu, kitap(roman) kapağı illüstrasyonuna imza atmıştır. Sanatçının bazı eserleri İngiltere ve Amerika'da da yayımlanır, Amerika'da yayımlanan eseri "Sleep Rhymes" adında bir ninni kitabıdır (1994). Mustafa Delioğlu, yaptığı çalışmalarından dolayı 1990 yılında Türk Çocuk Vakfı tarafından hizmet ödülüne layık görülür. Sanatçı kitap (roman) kapağı illüstratörlüğü ve çocuk kitabı resimlemeciliği çalışmalarına halen devam etmektedir (Sarı, 2006: 62).

K82749

TAHİR ALANGU

Kediler Padişahı

Resimleyen: Mustafa Delioğlu

Resim-5: Mustafa Delioğlu Kediler Padişahı için kapak resmi

İllüstrasyon çalışmalarına 1980'li yıllarda başlayan sanatçılardan biri de Nazan Erkmen'dir. Eğitimi Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tamamlar sanatçı, çok sayıda çocuk kitabının resimlemesini gerçekleştirmiştir. 1997 yılında illüstrasyonları Uluslararası Intercept pulu ve kartpostal olarak basılan sanatçının afis ve kitap resimleme konusunda yurt içi ve yurtdışında pek çok ödülü bulunmaktadır.

1980'li yıllarda çalışmalarına başlayan bir diğer çocuk kitabı illüstratörü, Maltepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. İsmail Kaya'dır. Yurtiçi ve yurtdışında çok sayıda kişisel sergi açan sanatçının çocuk kitabı alanındaki en önemli eserlerinden biri "Sadece Mor Rengi Seven Kral"dır. Sanatçının bu kitabı, Hollanda'da üç dilde yayımlanır ve resimleri 1991'de Rotterdam Merkezi Kütüphanesi'ndeki özel sergide yer alır. Sanatçı, "Tahran Uluslararası Çocuk kitabı illüstrasyonları sergisinde, Nürnberg(Almanya), Cannes (Fransa), Pretorya (Güney Afrika), Rotterdam

Autoped Müzesi'nde (Hollanda) düzenlenen illüstrasyon bienallerinde Türkiye'yi temsil eder. (ERKMEN,1996,akt, Sarı, 2006: 65).

Avcı (2007: 394), 2007 itibari ile Türkiye'de sadece çocuk kitapları resimleyen çizer sayısının 50 civarında olduğunu belirtmektedir. Bu oranın yurt dışında Türkiye'den on kat daha fazla olduğuna dikkatlerimizi çeken sanatçı, çizer sayısının artmasının çocuk kitaplarının niteliğini ve çeşitliliğini artıracığını belirtmektedir.

Ülkemizde resimli kitaplar çoğunlukla özel sektörde yayımlanmaktadır. Olumlu örneklerin yanında çoğu yayınevleri içerik, resimleme ve fiziksel özellikler yönünden olumsuz örnekler yayımlamaya da devam etmektedirler. Bu kitaplar bilgi verici, estetik ve eğlendirici olmaktan uzak olduğu gibi çocuğun yaratıcı hayal gücüne de hiçbir katkıda bulunmazlar. Genelde konuyla ilgili bilgisi olmayan yayınevi yöneticileri tarafından ticari amaçla piyasaya sürülürler, edebi tarafları da yoktur, dolayısı ile çocuğa okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi verecek güce sahip değillerdir.

2.4. Okulöncesi Dönem Çocuk Kitapların Sahip Olması Gereken Genel Özellikler

Her tür kitap çocuğun ilgisini çeker. Küçük yaştan itibaren çocuğa kitap okuyarak aralarındaki ilişkinin başlaması sağlanabilir (Yavuzer, 1998: 241). Okulöncesi dönemde bir yetişkin tarafından okunan, çocuk tarafından resimlerine bakılan kitaplar, yetişkinle çocuk arasında fiziksel ve duyuşsal bir yakınlık oluşturur. Çocuk hem sevdiği bir kişiyle birlikte olmaktan mutlu olur hem de kitabın kendisine sağladığı dilsel ve görsel olanaklarla yeni yaşantılar edinmeye başlar. Sevdiği bir insanla zaman paylaşımına dayanan bu etkileşim, çocukta; etkileşimin olumlu yönde gelişmesini sağlayan araca (kitaba) karşı saygı ve sevgi oluşturmaya; dinleme, okuma, konuşma ile ilgili olumlu özelliklerin gelişmesini sağlar (Sever, 2008 s. 21). Çocuklar kitaplar aracılığı ile yeni bilgiler kazandıkları gibi ilgiler, tutum ve alışkanlıklar edinirler. Kitaplardaki görsel öğeler onların estetik yönünü besler ve geliştirir. Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanmış kitaplardaki sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış

grafik düzenlemeler, onların yaratıcılıklarını ve sanatsal gelişimlerini destekler, çizme ve boyama isteği duymalarına, tasarım ilkelerini sezmelerine ve bu ilkeleri kendi resimlerinde uygulayabilmeleri için ortam hazırlar. Bütün bunların olabilmesi, çocuk kitaplarının bazı nitelikleri taşımasına bağlıdır.

Çocuk yayınlarının taşıması gereken özellikler, eskiden beri üzerinde önemle durulan bir konudur. 1962 yılında toplanan Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda bu konuda aşağıdaki kararlar alınmıştır (MEB, 1991):

- Çocuk yayınları, çocukların okulöncesi ve okul çağı dönemleri dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Çocuk yayınları biçim bakımından aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır:
 1. Kapak resimleri canlı ve çekici olmalı, kitabın içerisindeki konularla ilgili bulunmalıdır.
 2. Sağlam ve iyi kaliteli bir kâğıda basılmalıdır.
 3. Kitabın oylumu kalın olmamalıdır, çocuğu ürkütmemelidir.
 4. Harfler gözü yormayacak karakterde olmalı, baskısına özen gösterilmelidir.
 5. Dergi ve kitaplarda bol resim bulunmalı, bir sanat değeri taşımasına ve çocuk psikolojisine uygunluğuna dikkat edilmelidir.
 6. Söz dizimi, imla ve noktalama bakımlarından kusursuz, olmalıdır.
 7. Anlatımda ana dilini sevdirecek ve çocuğun zevkle okumasını sağlayacak bir yol tutulmalıdır.
- Çocuk yayınları öz bakımından aşağıdaki nitelikleri taşımalıdır:
 1. Aile, yurt, ulus, insanlık, tabiat ve hayat sevgisi telkin edilmeli,
 2. Çocuklara güzel olan şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmalı,

3. Nezaket, hakka saygı, yardımlaşma, kahramanlık, doğruluk, özveri gibi erdem olarak kabul ettiğimiz güzel huyları içine almalı ve işlemeli,
4. Devrimlerimizi ve sosyal hayatımızı sevdirmeye, geliştirmeye ve kökleştirmeyi hizmet etmeli,
5. Olumlu gelenek ve göreneklerimizi tanıtır sevdirmeli,
6. Çeşitli bilgileri, öğrencilerin ihtiyaçlarına karşılık verecek yolda onlara belli etmeden benimsetmeli,
7. Yazılar, çocuk psikolojisine ve çocuk dünyasına uygun olmalı, seviyeye göre değerlendirilmeli.
8. Zararlı yayınları ortadan kaldırmak için yalnız kanuni müeyyidelerle yetinmemeli, güzel ve örnek eserler vererek kötülerini ortadan kaldırılmalıdır.
9. Çocuk yayımı yapan özel sektörle işbirliği yoluna gidilmeli, çalışmaları verimli ve yararlı görünenler bakanlıkça desteklenmelidir. (basılan kitaplardan satın almak, kağıt yardımı yapmak v.b.) Böylece çocuk yayınlarının yayılma alanı genişleyerek özel sektörde ilgi uyanacak, dolayısıyla zararlı yayınlara yer kalmayacaktır.
10. Çocuk kitapları konusunda yalnız kitap ve dergi çıkarmakla yetinmemeli, radyo, temsil ve çeşitli yollarla propaganda işine de önem verilmelidir. Özellikle ailelerin, anne ve babaların aydınlatılması için sürekli bir propagandaya ihtiyaç vardır.
11. Çocuk yayınları, bir uzmanlık konusudur. Bu bakımdan, çocuk yayınları bilimsel verilere göre düzenlenmek ve yürütmek üzere yetkili uzmanları içine alan bir büro veya komite kurulmalıdır. Çocuk yayınları bu büro veya komite tarafından yönetilmelidir.

Konunun düşünsel boyutta bile olsa ele alınmasını önemli bir gelişme olarak kabul etmek gerekmektedir. Nitekim bu kararlardan sonraki yıllarda, çocuklara sunulacak kitapların daha nitelikli hale getirilmesi konusunda çeşitli girişimler ve düzenlemeler yapıldığına tanık olmaktadır.

17 Mart 2004 tarih ve 25405 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 6. maddesinin b) bendinde; “Yayınevlerince başvurusu yapılan eserler; alanlarında lisans ve/veya lisansüstü düzeyde öğrenim görmüş yazar/yazarların yanında, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı,  l me ve değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı ile rehberlik veya gelişim uzmanı tarafından hazırlanır.” Hükmüne yer verilerek, ders kitaplarının görsel tasarımının uzman grafik sanatçılar tarafından yapılması ilkesi benimsenmiştir. Doğrudan okulöncesi dönem  ocuk kitapları ile ilgili olmasa da, bu düzenleme ile kitapların değişik alanlardan uzmanların işbirliği ile hazırlanması gereğine işaret edilmesinin,  ocuk kitapları açısından önemli bir gelişme olduğunu kabul etmek gerekir.

 ocuk kitaplarının hazırlanmasında, çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişiminin çeşitli evrelerinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için, o kitabın bazı gereksinmelere yanıt vermesi gerekmektedir (Yavuzer, 2000: 201).

“Renk kurallarını, renk alışkanlıklarını, benzeyip benzememe ölçülerini, perspektifi, dikey ve yatayı, ağırlık merkezini, bakışımı oluşu, büyüklük, küçüklük oranlarını hep bu büyük kişiler bilir. Çocuğun böyle  n yargıları ve bilgileri yoktur. O kitabındaki grafik öğeleri yargılamaz.  ocuk, kendisi kitaplarının karşından ne kadar bağımsız ise renkler, şekiller de o kadar bağımsız olabilirler. Bir arsada oynayan çocukların,  zg r fakat çocukça bir oyunun düzeni içindeki davranışları ne kadar içten ve o andaki oyuna özgü bir uyum gösteriyorsa,  ocuk kitabındaki grafik öğeler de her kitapta

yalnız o kitaba özgü bir düzen içinde olabilirler. Çocuklar böyle bir oluşı karşı çıkmazlar. Onlar “dünyayı tanıdık” yargısına varmadıkları için yenilikleri yadırgamaz ilginç bulurlar. İşte bu durum yaratıcı sanatçı ile çocuğu birbirine yaklaştırır. Çünkü yaratıcı sanatçılar, grafikçi iseler, grafik şekillendirme öğeleri olan şekilleri, çizgileri, renkleri yeni ve kendilerine özgü bir düzen için de kullanmak isterler. Ve çocuk onların bu isteklerine karşı koşullar ileri sürmez. Bu yaklaşma en güzel sonuçlarını vermeye, ekonomik ve teknik olanakları hazırlayan kişilerin çocukla sanatçının arasından çekilmesiyle başlar. Çocuğun hoş görüsünün sağladığı olanaklar içinde sanatçılar en ünlü ressamı kısındırarak kadar yeni ve güzel tasarımları gerçekleştirebilirler” (Aslier, 2009: 6).

Okulöncesi dönemin başlarında çocuk yazıdaki görsel sembolleri anlayacak durumda değildir. Yaşamı keşfetme sürecinde ona, ilk başlarda sadece resimlerden oluşan kitaplar, yazılı ifadeleri anlamaya başladığında da resim ve yazının bütünlük oluşturduğu kitaplar sunularak deneyimler yaşaması sağlanabilir.

Çocukların kitapla ilk karşılaştıkları okulöncesi dönemde; bol resimli, renkli kitaplara ilgi göstermektedirler. Çocuklar için hazırlanan sanatsal yönü güçlü kitaplar, onların davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Çocuğu etkileyen resimler, akıcı ve duru bir anlatım, kitabın kâğıdının kalitesi, baskının hatalardan arınık olması gibi öğeler bir kitabın değerini ortaya koymaktadır (Gürler, 1999; akt, Saçkesen, 2008).

Okulöncesi dönem çocuk kitabı denildiğinde daha çok resimli kitaplar akla gelmektedir. Matulka (2008: 5), resimli kitapları üçe ayırmaktadır. Bunlar: Resimli kitap, resimli öykü kitabı, resimlenmiş öykü kitabıdır. Yelpazenin bir ucunda öyküyü yalnızca resimlerle anlatan resimli kitaplar vardır. Metin genellikle yoktur veya çok azdır. Resimlenmiş öykü kitaplarında daha büyük bloklar halinde metinler vardır. Bazen bütün sayfalar metinlerle kaplıdır. Resimler genellikle dekoratif bir nitelik

taşımaktadır. Resimli öykü kitaplarında ise daha dengeli bir yapı söz konusudur. Bu kitaplarda hikâye sadece metinle takip edilebilecek niteliktedir. Resimler ise bütünleyici bir rol oynar.

Aslier'e (2009: 8) göre de; çocuk kitapları yalnız resimli, çok resim az yazılı, az resim çok yazılı olabilir. Fakat hiçbir zaman resimsiz olamaz, olmamalıdır.

Bu bakımdan söz konusu kitapların nasıl olması gerektiğini tartışırken, öncelikle bunlardaki resimlerin taşıması gereken özellikleri ele almakta yarar vardır.

İlhan'a (1994: 28) göre, çocuk kitaplarında yer alan resimlerin içerik ve biçimsel olarak şu özellikleri taşıması gerekmektedir:

İçerik olarak resimler;

- 1- Çocuğun yaşadığı dünya, ülke ve yakın çevresi ile iletişim kurmasını sağlamalı, yaşantısını, kişisel yaratıcılığını ve yapıcı güçlerini olumlu yönde etkilemelidir.
- 2- Çocuğun girişimciliğini geliştirmeli, ona destek ve güven vermelidir.
- 3- Toplumun değer yargılarını doğru ve akılcı vermeli, çocuğun beğeni ve ilgisini bilerek, hayata uyumunu sağlamalıdır.
- 4- Çocuğa, insanı, doğayı yaşamayı sevdirmelidir. Resimlerdeki insanlar oldukları gibi (zayıf ve güçlü yönleriyle, çelişkileriyle vb.) gösterilmelidir.
- 5- Çocuk kitaplarında resimlenen kişi çocuğa iyi tanıtılmalıdır. Çocuk kişiliğini geliştirirken kendisini bir modelle özleştirir. Bu model başlangıçta anne-baba yakın akrabayken, zamanla yerini arkadaşına, film ve kitap resmindeki kahramanın çocuğa bir model olabileceği düşünülmelidir. Acıma, iyilik, korku, dehşet, kin, kahramanlık, fedakârlık vb. konularla insanüstü ve gerçek kahramanlar doğru ve yerinde resmedilmeli abartılı olmayan, sağlıklı bir yapıda olmalıdır.
- 6- Güldürünün (mizahın) çocuk psikolojisindeki önemi göz önünde tutularak, kitap resimlerinde bu öğeye geniş yer verilmelidir.

- 7- Din ve ırk üstünlüğü, bağnazlık, kadercilik gibi çocuğun kişiliğini olumsuz yönde etkileyen resimlerden kaçınılmalıdır.
- 8- Resimlemede çocuğun somuttan soyuta ve yakın çevreden uzağa doğru düşüncesinin geliştiği dikkate alınmalıdır.
- 9- Resimlerde çağdaş bilim, teknoloji ve sanattaki gelişmeler önemsenmelidir.

Biçimsel özellikler bakımından ise;

- 1) Çocuk kitaplarındaki resimler, her şeyden önce sanat değeri taşımalıdır.
- 2) Çocuğun yaratıcılığına katkı sağlamalı, yoruma açık olmalıdır. Kitap sadece resimlerden oluşuyorsa çocuk kitaba her baktığında farklı bir şeyler bulabilmelidir. Tek bir figür yerine resim bir olayı anlatmalıdır. Kitapta resim ve yazı bir arada ise resim yazıyı açıklar nitelikte olmalı, ancak çocuğa da yeni yorumlar için bazı ipuçları verilmelidir.
- 3) Resimlerin daha çok ilgi uyandırabilmesi için renkli olması gerekir. Kitaptaki resim; çocuğun renk eğitiminde katkı sağlar. Çocukta sanat zevki geliştirir. Böylece çocuk ileride karşılaşacağı zevksizlikleri görmeyi öğrenir. Bilinmelidir ki güzeli görmemiş, duymamış, yaşamamış çocuğun çirkinini güzel sanması doğaldır. Onu bu yüzden küçümsemek hafife almak, ya da değersiz bulmak doğru değildir.
- 4) Kitaptaki resimler, çocuğun merakını uyandıracak şekilde olmalıdır. Çünkü çocuk yapısı gereği her merak ettiğini öğrenmek ister. Merak yaratıcılığın en önemli öncülerinden biridir. Bu nedenle çocuğun merakları bazen zor, tehlikeli ve bıktırıcı olsa bile desteklenmelidir.
- 5) Yetişkinin bu konudaki görevi, çocuğa uygun kitabı seçip almakla ilgili değildir. Çünkü çocuğa bir de okuma alışkanlığının kazandırılması gerekir.

2.5. Grafik Tasarımın Öğeleri ve Temel İlkeleri

Grafik tasarım görsel bir iletişim sanatıdır. En önde gelen işlevi de bir mesaj iletmektir. Günümüzün gelişen teknolojisi içinde basılı malzemelerin dışındaki filmler, bilgisayar yardımıyla üretilen görsel malzemeler de grafik tasarımın kapsamı içine girmiştir (Becer, 2008: 33).

Grafik öğeleri kullanarak iletilen mesajların etkililiği, hiç kuşkusuz bu öğeleri tanıma, öğeler arasındaki ilişkileri ve ilkeleri bilme ile tasarım sürecinde bunları uygulayabilmeyi gerektirir. Günümüzde grafik sanatçılara yön veren birtakım bilimsel ilkeler vardır. Bunların başında da, önceleri sanat psikolojisi alanındaki çalışmalarıyla kendini duyurmuş olan Gestalt psikologlarının ortaya koyduğu ilkeler gelmektedir. Bu bakımdan grafik tasarımın öğeleri ve temel ilkelerini daha iyi anlayabilmek için Gestalt psikologlarının algı konusundaki araştırmalarına kısaca değinmekte yarar var.

Yirminci yüzyıl başlarında sanat psikolojisi alanında çalışan bir grup Alman bilim adamının “sanat algısının en temel birimi formdur” önerisi hem sanat hem de psikoloji alanında bir dönüm noktası sayıldı. Gestalt psikologları, algı sürecinde beynin dış dünyadan alınan iletileri nasıl düzenlediğinden yola çıkarak beynin işlevlerini araştırdılar. Bu araştırmaların bulguları beynin görsel uyarıları doğal olarak düzenlediğini gösterdi.

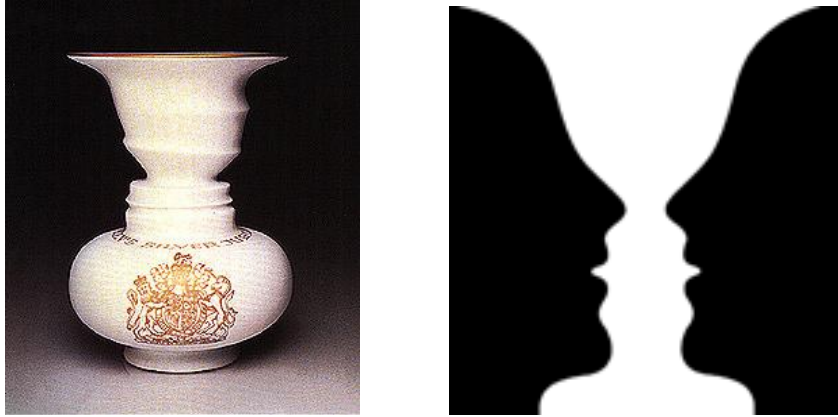
Gestalt sözcüğünün biçim, şekil, form, parçaların sadece toplamı değil, entegre olmuş bütün gibi anlamları vardır. Önemli temsilcileri Wertheimer, Kofka ve Köhler olan Gestalt kuramına göre bütün, parçaların toplamından daha fazladır ve insanlar kendilerine gelen uyarıcıları birbirinden ayrılmış bir şekilde değil, bir arada anlamlı bütünler halinde örgütlenmiş bir biçimde görür (Senemoğlu, 2009: 240). Algılamada belirleyici olan bu özellik, insana mesajları iletmede, grafik öğeler düzenlenmesinin ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Wertheimer, belli uyarıcıların bir arada nasıl gruplanacağını, nasıl yapılaştırılacağını ya da yorumlanacağını belirleyen uyarıcı değişkenlerini tanımlamış ve çok sayıda algılama yasası belirlemiştir. Bunlardan belli başlıları: Şekil-zemin ilişkisi yasası, yakınlık yasası, benzerlik yasası,

tamamlama yasası, devamlılık yasası ve basitlik yasasıdır (Senemoğlu, 2009: 243).

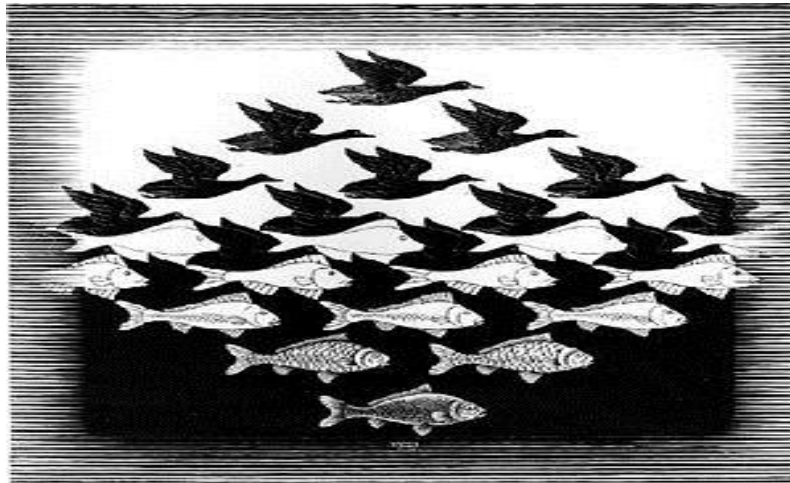
Şekil Zemin İlişkisi Yasası: Şekil çarpıcı özelliklere sahiptir ve zeminden daha dikkat çekicidir, dolayısıyla öncelikle şekil algılanır.

Bu ilkeyi daha iyi anlayabilmek için şimdi aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

Resim-6: Şekil zemin ilişkisi.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi görsellerde ilk dikkat çeken şekildir. İlk resimde vazo ön plandadır. Siyah zeminden kolayca ayırt edilmektedir. Daha sonra siyah olan zemine bakıldığında, vazanın iki kenarında birbirine bakan iki insan yüzü görmek mümkündür. İkinci resimde ise, ilk dikkat çeken şey birbirine bakan iki insan yüzüdür. Beyaz zemin insan figürü kadar dikkat çekmemektedir. Bu resimde beyaz zemine dikkatle bakıldığında ise bir vazo imajı görülmektedir.

Resim-7: Şekil zemin ilişkisi

<http://blogs.bgsu.edu/cfatzin2dfoundations/2009/03/04/image-essay-3/>

Bu örneklerde de görüldüğü gibi Gestalt psikolojisinde yapısal bütünlük figür ve zemin arasındaki belirleyici ilişkiden oluşmaktadır. Başka bir deyişle figürün anlamı onun zemin ile olan ilişkisinden, aynı şekilde zeminin anlamı da onun figürle olan ilişkisinden ve bu ilişkilerin bütünsel bir gestalt oluşturmamasından kaynaklanmaktadır (Erdal, 2006: 17).

Yakınlık Yasası; Organizma bir alandaki öğeleri, nesneleri birbirlerine olan yakınlıklarına göre gruplandırarak algılama eğilimindedir. Bir başka deyişle parçaların birlikte gruplanması birbirlerine yakınlıklarına bağlıdır (Senemoğlu, 2009: 244).

Şekil-8: Yakınlık Yasası

Tamamlama Yasası: Organizma, tamamlanmamış etkinlikleri tamamlama eğilimindedir. Böylece, organizma, iyi, tam, simetrik şekillere, biçimlere, kısaca iyi Gestalt'a ulaşmaktadır (Senemoğlu, 2009: 246). Bir başka deyişle çevreden edindiğimiz izlenimler birbirinden kopuk, ilişkisiz olmasına rağmen birim ve nesneleri bütünlükleri içinde algılarız ve beynimiz onları tamamlamaya çalışır. Çünkü benzer şekiller kolayca bitmiş görünmeye hazırdırlar. Yani göz bir boşluğu doldurduğunda bunu bilindik bir formu görmeye çalıştığı için yapar (Arnston, 2007: 80).

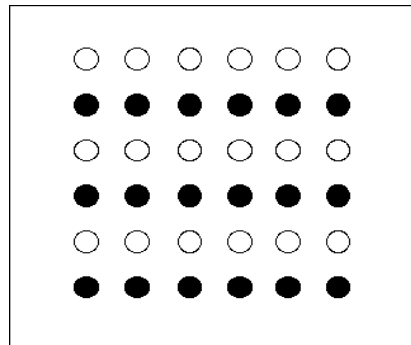
Şekil-9: Tamamlama Yasası

Süreklilik Yasası: Aynı yönde giden noktalar, çizgiler vb. birimler birlikte gruplandırılarak algılanır (Senemoğlu, 2009: 246). İzleyicinin gözü bir çizgiyi veya bir eğriyi hat boyunca takip eder. Hareket gözün bir hat üzerinde hareket edip buna ilişkin nesneye bağlandığında ortaya çıkar (Arnston, 2007: 83).

Şekil-10: Süreklilik Yasası, George Jadowski, designer, Danny C. Jones, (Arnston, 2007: 83).

Benzerlik Yasası: Birbirine benzer şeyleri gördüğümüzde doğal olarak onları gruplarız. Benzer şekillerde, büyüklükte, renklerde, yerleşmiş nesneleri veya biçimleri bu özellikleri sayesinde gruplamaya çalışırız. Her şey bazı özellikleri ile diğerlerine benzer ve bazı özellikleri ile de ayrılır (Arnston, 2007).

Şekil-11: Benzerlik Yasası

Basitlik Yasası: Bu yasaya göre diğer unsurlar eşit olduğu takdirde birey, basit ve düzenli bir şekilde organize edilmiş figürleri algılama eğilimindedir. Bu yasa da, algılamanın simetrik, düzenli, düzgün olan iyi bir biçime, şekle, bütüne doğru olduğunu göstermektedir (Senemoğlu, 2009: 247).

Grafik tasarımcılar görsel algının temel ilkeleri ile çalışırlar ve bir yüzeyi dekore etmekten fazlasını yaparlar. Üstünde bir resim ya da bir illüstrasyon yer alan bir sayfaya baktığımızda, her zaman gördüğümüzden daha fazlası vardır. Beyin bazı şeyleri eler bazı şeyleri kategorize eder. Daha önceki deneyimlerimiz, doğuştan gelen tepkilerimiz, psikolojik durumumuz resmi algılamamızı etkiler. Bu işlemin etkili olarak kullanıldığı tasarımlar resmin yaratıcı özelliğini hissettirirler (Arnston, 2007: 45).

Algı sürecinde duyuların kaydettiği izlenimler beyinde bir takım işlemlerden geçirilerek anlamlandırılır. Bu anlamlandırma sürecinde algı ilkeleri belirleyici bir role sahiptir. Gruplandırmalar, düzenlemeler ve belleğe kodlamada hep bu ilkeler devreye girer.

Bir görsel tasarımda temel olarak iki boyut vardır. Birincisi tasarımcının oluşturduğu görsellere dayanan sanatsal kutup, ikincisi ise izleyicinin algılamalarına dayanan estetik kutuptur. Bir başka deyişle, bir resim ya da bir görseli algımlarken sanatçının yaratıcılığını ortaya koyduğu sanatsal boyuta izleyicinin estetik yargıları ile katıldığı bir sürecin yaşanması söz konusudur.

İlk çizgi boş kâğıda çizildiğinde göz onu algılar, beyin de anlamlandırmaya çalışır. Biz kâğıdın üzerinde sadece yalnız bir işaret veya şekil görmeyiz. Geçmiş deneyimlerimiz, beklentilerimiz, beyin yapımızın kendisi bile anlamı süzer. Bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkan aldanma algının gerçek bir parçasıdır. Sanatta veya tasarımdaki gerçekçilik mükemmel değildir, fakat kültürümüz ve kişisel geçmişimizin bir birleşimdir (Arntson, 2007: 45).

2.5.1. Grafik Tasarımın Öğeleri

Grafik tasarım bir mesajı iletmek için metnin ve görsellerin algılanabilir ve görülebilir bir düzlemde örgütlenmesini ifade eder. Grafik Tasarım, iletişimde sanatsal ifadelendirmeleri kullanır ve bilimden yararlanır. Grafik Tasarım çerçevesinde yapılacak tüm çalışmalar ve tasarımların estetik değerleri kadar, işlevsel bağlamlarında da ele alınması gerekir (Erdal, 2006: 54).

Bir grafik düzenlemede çizgi, ton, renk, doku, biçim gibi öğeler vardır. Bunlar oluşturulması düşünülen sanatsal, estetik ve işlevselliği sağlamanın da temel öğeleridir.

Çizgi: Geometrik bir ifade biçimi olan çizgi, noktaların sürekliliğinden meydana gelir ve tasarım içinde önemli bir yere sahiptir. Çizgilerin özelliklerine ve konumlarına göre görsel algının oluşturulmasında değişik işlevleri vardır. Örneğin izleyicide; yatay çizgi durgunluk, dikey çizgi saygınlık, diyagonal çizgi canlılık, kıvrımlı çizgi zarafet izlenimi uyandırır. Bir başka deyişle çizgi, bir göz aldatmacasıdır. Örneğin bulunduğumuz yerden denize baktığımızda gözümüzün gördüğü en son sınırı çizgi olarak algılarız. Aslında o sınırdaki öyle bir çizgi yoktur (Ayaydın, 2009: 112).

Ton: Ton ve çizgi tasarımda zıtlığı oluşturan elemanlardır. Tasarım yüzeyleri üzerinde en çok izlenen tonlar, grinin çeşitlemeleri ve siyahtır. Gri tonlar genellikle görsel imgenin yarım ton reproduksüyon tekniği ile tramlanması yöntemiyle elde edilmektedir (Becer, 2008: 57).

Renk: Tasarımı meydana getiren yapı taşlarından biri olan renkler ışıqla birlikte var olurlar ve izleyen üzerinde değişik etkiler uyandırır. Bunların bir bölümü kişisel, bir bölümü ise genellenebilir duygulardır. Örneğin; sıcak renklerin uyarıcı, soğuk renklerin ise gevşetici, dinlendirici olması renklerin genellenebilir etkileri olarak değerlendirilebilir (Becer, 2008: 57). Her rengin üç özelliği vardır, bunlar; ton, değer ve yoğunluktur. Tonun ne olduğuna daha önce değinmiştik. Değer ise koyuluk ve açıklık derecesidir. Bir siyah ya da beyaz görüntünün değerini anlamak en kolaydır. En koyu değer siyaha yakın, en açık değer ise beyaza hafif yakın,

arada kalan renklerin bütünü ise grinin tonlarını oluşturacaktır (Arnston, 2007: 17).

Doku: Nesnenin karakterini anlamamızı sağlayan örüntü “doku” olarak tanımlanabilir. Doku, bir sanat yapıtının yüzeyinin görünümü ya da hissedilmesini sağlar (Keser, 2009: 99). Doku, bir yüzey üzerinde tekrarlara dayalı biçimsel bir düzen olarak da adlandırılabilir. Bu bakımdan doku, hem görme hem dokunma duygusuna hitap eden bir öğedir. Doğada dokusuz yüzey yoktur. Bütün yüzeyler, dokunulduğu zaman kişide dokunma hissi yaratır. Görsel alanda bakış açısına, bakış uzaklığına ve algılama ve algılama koşullarına bağlı olarak dokusal özelliklerin algılanması da değişiklik gösterir. Bu bakımdan, herhangi bir nesnenin heykeli, resmi yapılırken ya da sanatsal bir yolla ifadesine çalışılırken, sanatçı, görsel imgenin daha etkili olarak algılanabilmesi için yüzeyde pürüzlere yer verir.

Biçim: Her maddenin belli bir biçimi vardır. Biçim öze birleşerek canlı gerçek bir bütün oluşur. Bu sayede madde hayat kazanıyorsa ve en ufak parçalarıyla basit ritimlerden en yüksek bölümlere varan bir düzen oluşturur.

Bütün biçimler geometrik biçim ya da geometrik biçimlerin oluşturulması şeklinde basitleştirilebilir. Biçim doğada gördüğümüz şeylerdir: Örneğin, bir yapı, bir ağaç, bir mobilya, bir meyve vb. her şeyin bir biçimi vardır. Sanat eserinde biçim ise, görünen alanda yani eserin ön yapısında bize görünen genel hatlarıdır. Örneğin bir eser içerisinde bir figür, bir soyut leke biçimi oluşturur (Ayaydın, 2009: 115).

2.5.2. Grafik Tasarımın İlkeleri

Grafik tasarımda sanatsal bir değer oluşturabilmek için tasarım öğelerinin belli ilkelerden yararlanılarak bir araya getirilmesi gerekir. Bu ilkeler; denge, orantı ve görsel hiyerarşi, devamlılık, bütünlük, vurgu ve egemenlik olarak sıralanabilir.

Denge: kompozisyonun temelidir. Bu bakımdan kompozisyonu belirlemede çok önemli bir işlevi vardır. Dengenin olması için bir

kompozisyonadaki parçaların her birinin uyum içerisinde sunulması gerekir. Sanat yapıtında denge, çizimin olağan akışı içinde sanatçının sezgisi ve gözlemleri sonucunda kendiliğinden oluşur ve kompozisyonda gereken yeri alır. Çünkü her insan doğuştan bir uyum ve denge duygusuna sahiptir. Uyumlu olan her şey herkese daha doğru, daha doğal ve daha güzel görünür. Doğru dengeyi oluşturabilmek için bir yasa yoktur, bu tasarımcının tasarlama gücüne bırakılmıştır.

“Bir tasarımda denge unsuru varsa, o tasarım kendisiyle “barışık” demektir. Dengeli ama bünyesinde hiçbir hareket unsuru barındırmayan bir tasarım düşünülebilir mi? Elbette, hayır. Her tasarımın bünyesinde bir hareket unsuru vardır, hatta bu hareket gereklidir de. Ama hareketi oluşturan unsur ya da unsurlar tasarımın temel çatısı içinde yer almaz. Hareket unsurları, tasarımın içinde kullanılan tipografi, fotoğraf ya da illüstrasyonlardaki canlılığın içindedir.” (Becer, 2008: 65).

Orantı ve Görsel Hiyerarşi: Doğada nesnelerin biçimsel özelliklerinde belli oranlar söz konusudur. Oran, denge ve karşılaştırmının bir bütünüdür. Bir şeklin ya da biçimin oranı onun göze hoş görünmesine ya da rahatsız etmesine yol açabilir. Herhangi bir şeyin estetik algı oluşturabilmesi için her şeyden önce oran kavramına ters düşmemesi gerekir. Birçok sanatçı doğada bulunan nesnelerin sahip oldukları oranlara altın oran adını vermekte ve bunları sanatsal yaratma sürecinde eserlerine uygulamaktadırlar (Ayaydın, 2009: 121).

Görsel unsurların tasarım yüzeyinde bir araya getirilmesinde ilk önce üzerinde durulması gerekeni konulardan biri orantı sorunudur. Tasarımcı açısından orantı, boyutlar arası ilişkilerin belirleyicisidir. Tasarım yüzeyini eni ile boyu, görsel unsurların genişlikleri ve yükseklikleri ile bir arada oluşturdukları kitlelerin boyutları arasında daima orantıya dayalı ilişkiler vardır. Bir görsel unsurun tasarım içindeki diğer unsurlarla kurduğu orantısal ilişkiler, algı ve iletişimi doğrudan etkiler. Tasarımcı, görsel unsurların orantısal ilişkilerinde değişken yapılar kurmaya çalışır. Çünkü genişliğin uzunluğa, renkli olanın renksiz olana, bir ölçünün diğerine eşit

olduğu tasarımlar, tek düze görünmekten bir türlü kurtulamazlar (Becer, 2008: 68).

Oran, ölçüler arasındaki, uyum-denetim-gereklilik işlevlerine bağlı ilişkidir. Büyüklük, nicelik, derece bakımından, iki öge veya parça ile bütün arasında bulunan ölçüsel ilişki orandır. Oran, iki şey arasındaki, özellikle ölçüsel uygunluktur. İki veya daha fazla nicelik, büyüklük arasındaki bağıntıdır. İnsan, bilinçli veya bilinçsiz olarak, kendine göre, ölçüler arasında “oranlamalar” yaparak duyumsar ve algılar.

Hiyerarşi zıtlığının kademelileşmesi olarak tanımlanabilir. Görsel hiyerarşi, tasarım içindeki görsel unsurları vurgulanmak istenen iletiye göre ölçülendirme anlamına gelir. Bazı tasarımcılar tarafından fotoğraf ya da illüstrasyonlar büyük boyutlarda kullanılarak vurgulayıcı unsur haline dönüştürülür.

Devamlılık: Görsel okuyucunun gözü, tasarım yüzeyinde bazen bir çizgi ya da kıvrım boyunca hareket eder. Göz bir unsurdan diğerine doğru kesintisiz geçişler yapabiliyorsa, devamlılık sağlanmış demektir. Çağdaş resamlardan Victor Vasarely'nin optik kareleri, görsel devamlılığın ustaca sağlandığı örnekler arasında gösterilebilir (Becer, 2008: 70).

Resimde hareket düzeni insanı duygulandırabilir ya da onun irkilerek tepki göstermesine neden olabilir. Müzikteki ritimler nasıl insanı mutlu ya da hüzünlü bir ruh haline sokuyorsa, resimdeki hareketlilik de benzer duygulara neden olabilir. Ritim hayatın her yerinde vardır. Hayatta hep aynı şeyleri yapmak insanı sıkar. Bu monotonluğu ortadan kaldırmak için zıtlık, büyüklük-küçüklük gibi tasarım ilkelerinden yararlanılır (Ayaydın, 2009: 117).

Grafik tasarımda, tasarımcı; okuyucunun ilgisini konuya yönelterek, onu tasarımının labirentlerinde dolaşılacak görsel devamlılığı yaratmak zorundadır (Becer, 2008: 70). Bu ise, görsel okuyucunun ilgisini canlı tutacak ve onun kitaba olan konsantrasyonunu bozmayacak dengeli bir hareket düzeni ile mümkündür.

Bütünlük: Bir tasarım içindeki görsel unsurlar bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getirildiğinde, kompozisyondaki dağınıklığın ve

parçalamanın önüne geçilmiş olur. Bu bakımdan Tasarım ilkelerinin belki de en önemlisi, bütünlüktür. Tasarımcı, grafik tasarımda bir arada kullanabileceği öğeleri birbiriyle uyum sağlayacak ve bir bütünlük oluşturacak şekilde düzenlemek zorundadır. Aynı temel biçimde, boyuta, dokuya, renge ya da duyguya sahip unsurlar; bir tasarımda ideal bütünlüğü oluştururlar. Benzer nesneleri gördüğümüzde, bunları doğal olarak gruplandırırız. Benzerliğe dayalı bir bütünlük içinde farklı unsur, dikkati çeker. Farklı olanı öne çıkararak algılamayı sağlamak için, diğer tasarım unsurlarının bir bütünlük içinde bulunmaları gerekir (Becer, 2008: 72).

Vurgulama ve Egemenlik: Her görsel tasarımda bazı öğeler diğerlerine göre ön plana daha çok çıkar. Bu bakımdan tasarımcının hangi görsel unsurları vurgulayacağına önceden karar vermesi ve bu kararı verdikten sonra da, her unsur üzerinde farklı vurgulama yöntemleri denemesi gerekir (Becer, 2008: 73). Bir tasarımda dikkat çekici öğenin ne olacağını saptamak başlı başına bir sorundur. Çocuk kitaplarının tasarımında vurgulanacak öğe; konuya, yazara ve hedef kitlenin özelliklerine göre farklılık gösterebilir. Bir tasarımda çizgisel ağırlık söz konusu ise çizginin bu tasarıma egemen olduğunu söyleyebiliriz. Eğer ışığın etkisi dikkat çekici boyuttaysa kompozisyonun egemenliği ışığa aittir. Egemenlik renk bakımından da olabilir. Herhangi bir rengin bollukla kullanılması, kompozisyona o rengin hâkim olması demektir. Bir tasarımda bu tasarım elemanlarının egemenlik kuracak şekilde kullanılması yetkin bir tasarımcının elinde o tasarıma bir hareket katar (Becer, 2008: 74).

Çocuk kitaplarındaki tasarım öğelerinden hangisi tasarım içerisinde daha fazla kullanılmışsa o öğe tasarımın üstün öğesini oluşturur.

2.6. İlgili Araştırmalar

1987–2011 yılları arasında YÖK Dokümantasyon Merkezinin kayıtlarına göre, çocuk kitapları alanında lisansüstü düzeyde 28 tez hazırlanmıştır. Okulöncesi dönem resimli çocuk kitapları üzerine hazırlanan tezlerin sayısı daha da sınırlıdır. Bunlardan belli başlıları:

Gönen, Mübeccel (1988). *Anaokuluna Giden Dört-Beş Yaş Çocuklarına Resimli Kitaplarla Yapılan Eğitimin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç.Dr. Meziyet Arı, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı.

Gönen'in, çocuk gelişimi alanında hazırladığı tezinde, resimli kitaplarla yapılan eğitimin dört-beş yaş çocuklarının dil gelişimlerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, resimli çocuk kitaplarının dört-beş yaş çocuklarının hem alıcı hem de ifade edici dilsel beceriler bakımından gelişmelerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Baral, Handan. (1989). *0-6 Yaş Grubu Çocuk Kitap İllüstrasyonlarının Analizi ve Bir Çocuk Kitabı İllüstrasyonu Denemesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Doç. Hüseyin Bilgin. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı.

Baral'ın yüksek lisans tezi olarak hazırladığı bu çalışmada okulöncesi dönem çocuk kitaplarının resimlemesiyle ilgili çözümlemeler ve bir çocuk kitabının resimlenmesi konusunda bir deneme çalışması yapılmıştır.

Mijgar, Gül (1990). *Children's Picture Book And Fairy Tales in Turkey a Study in Political Socialization.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof.Dr. Metin Heper. Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Mijgar tezinde, Türkiye'de siyasal sosyalleşme üzerindeki etkileri bakımından resimli kitaplar ve masalları incelemiştir.

Özcivelek, Leyla. (1991). *Illustrated Children's Books in Turkey.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Mürşide İçmeli, Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı.

Özcivelek araştırmasında Türkiye'de resimli çocuk kitaplarını incelerken, çocukların ne tür kitaplardan hoşlandıklarını ve çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklerin neler olması gerektiği üzerinde durmuştur.

Uzmen, F. Selay (1993). *1970–1993 Yılları Arasında Basılmış Türkçe ve İngilizce Resimli Öykü Kitaplarının Konu Yönünden İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof.Dr. Meziyet Arı, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.

Bu çalışmada araştırmacı 1970-1993 yılları arasında yayımlanan Türkçe ve İngilizce resimli kitaplarını konu yönünden analiz etmiştir.

Çakmak, Havise (1994). *1974–1993 Yılları Arasında Türkçe Basılmış Resimli Öykü Kitaplarının Resimlendirilme ve Fiziksel Özellikler Yönünden İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Doç.Dr. Mübeccel Gönen. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.

Bu çalışmada araştırmacı 1970–1993 yılları arasında yayımlanan Türkçe resimli kitaplar fiziksel ve illüstrasyon özellikleri bakımından incelemiştir.

Kaptan, Vesile (1994). *Okulöncesi Çocuklarda İllüstrasyon Sorunları, Yeni Bir Model Olarak İllüstrasyon Kullanımı,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Yrd. Doç.Dr. Turan Bayer, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Resim-iş Anasanat Dalı.

Bu tezde okulöncesi çocuklarda illüstrasyon ile ilgili sorunlar ele alınırken, bir model olarak onların eğitiminde illüstrasyon kullanımı üzerinde durulmuştur.

Çınar, Emine. (1995). *Resimli Kitaplarla Yapılan Destekleyici Eğitimin Zihinsel Özürlü Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Doç. Dr. Mübeccel Gönen. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.

Bu araştırmada, zihinsel engelli çocuklara resimli kitapları tekrar tekrar okuyarak, onların bilmedikleri sözcükleri açıklayarak, dil kullanımlarını destekleyici yaklaşımlara uygun sorular sorarak destekleyici

dil eğitimi vermenin, çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerileri ve sözcük dağarcıkları bakımından gelişmesini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir

Akın, Nükhet (1998). *Okulöncesi Kurum Öğretmenlerinin Çocuk Kitaplarına Karşı Tutum ve Davranışları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Danışman: Doç. Dr. Mübeccel Gönen, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi anabilim Dalı.

Okulöncesi kurum öğretmenlerinin çocuk kitaplarına karşı tutum ve davranışları başlıklı araştırmada, öğretmenlerin çocuk kitapları hakkında bilgi sahibi oldukları ve konuya bilinçli bir şekilde yaklaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun kitap seçiminde, kitapların kullanımında, çocukları kitap okumaya hazırlama ve kitapların sunumu konusundaki ilkelere uygun hareket ettikleri tespit edilmiştir.

Akengin, Gültekin (1999). *Resimli Hikâyelerin Çocuk Eğitimindeki Rolü ve Manas Destanının Resimlerle Hikâyeleştirilmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Birsen Çeken, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı.

Bu çalışmada resimli öykülerin çocukların üzerindeki olumlu etkileri incelenmiş ve ünlü bir Kırgız destanı olan Manas Destanı resimlerle öyküleştirilmiştir.

Kartal, Nihal (2004). *Resimli Çocuk Kitaplarında Canavar İmgesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Dr. İsmail Kaya, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı.

Tezde resimli çocuk kitaplarının tarihi ve masalların kaynağı, canavar olgusunun değişik kültürlerdeki mitolojik bağlantıları ve bulunduğu kültüre etkileri, canavar konulu resimli çocuk kitaplarının çocuğun eğitimindeki yeri ve önemi, canavar olgusunun çocuklara aktarılmasının sakıncalı olup olmadığı, resimli çocuk kitaplarında karşılaşılan resim, yazı, kompozisyon ve canavar tiplerinde karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır.

Sarı, Nihan (2006). *Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örneklem*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman:

Prof. Dr. Yüksel Uslay, Dokuzeylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Araştırmada çocuk kitapları illüstrasyonlarının nasıl olması gerektiği, çocuk üzerindeki eğitici yönleri, estetik duygusuna ve hayal gücüne katkıları, çocuğun gelişimindeki etkileri, renkleri, süsleme, yorumlama ve bilgilendirme işlevleri, türleri, teknikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca örnek olarak Tahsin YÜCEL'in "Sümüklü Böcek" adlı öyküsü, üzerinde durulan özellikler göz önüne alınarak resimlenmiştir.

Maden, Eda. (2008). *Çocuk Kitapları Resimlemesinde Oyun Hamuru (Plastilin) Kullanımı ve Bir Uygulama*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Yrd.Doç.Dr. Zülfikar Sayın, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı.

Çalışmada, çocuk kitabı resimlemesinde kullanılan suluboya, kuru kalem, pastel, bilgisayar ortamında resimleme gibi teknikler incelendikten sonra, kuramsal araştırmaların ışığında üç boyutlu yaklaşımlar ele alınmıştır. Ayrıca tezde, oyun hamuru kullanılarak hazırlanan "Kuto'nun Dostluğu" adlı resimli çocuk kitabının incelenmesine de yer verilmiştir.

Veziroğlu, Mefharet. (2009). *Resimli Çocuk Kitaplarının MEB Okulöncesi Eğitim Programındaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Dr. Mübeccel Gönen, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

Araştırmada resimli çocuk kitaplarının okulöncesi eğitim programındaki kazanımlara uygunluğu ele alınmıştır.

Ergen, Elif. (2009). *Kavramların Algılatılmasında Resimli Çocuk Kitaplarının Rolü Bağlamında "Simyacının Hediyesi" Öyküsü İçin Çocuk Kitabı Tasarımı*, sanatta yeterlik çalışması, Danışman: Prof. Dr. İncilay Yurdakul, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı,

Çalışmada resimlerin kavram gelişimine etkisi, kavramların algılanmasına nasıl yardımcı olunabileceği, resimsel soyutlama ile düşünce gelişimi arasındaki ilişki ve bu ilişkiyi çocuğun nasıl kullanabileceği konuları

ele alınmıştır. Ayrıca, çocukların soyutlama ve yorumlama becerilerini geliştirmeye yönelik olarak oluşturulan “Simyacının Hediyesi” öyküsü için tasarlanan kitap uygulamasının aşamaları incelenmiş ve klasik çocuk kitabı anlatımlarından ve resimlerinden daha farklı olarak soyut öğelerin kullanılmasının önemi vurgulanmıştır.

Bayram, Zeynep Turgut. (2009). *Resimli Çocuk Kitaplarının Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Dr. Ayşe Üstün, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, olarak sıralanabilir.

Çocukluk dönemi çocukların fiziksel, bilişsel, kişilik ve sosyal gelişimlerinin yeni yeni oluştuğu dönem olduğu için okuma alışkanlığının da çocuğa kazandırılabilceği en doğru zaman olduğu vurgulanan tezde, okuma alışkanlığının geliştirilmesinde, ailenin, çevrenin, kültürün ve eğitimin olduğu kadar çocuğun gelişimsel özelliklerinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Çocuğun kitapla ilgisinin görüldüğü her aşamada onun hazırbulunuşluk durumunu irdelemek ve buna göre ona kitap sunmak gerektiği belirtilmekte ve bu konuda dayatmacı yaklaşımlardan kaçınılması önerilmektedir.

Görüldüğü gibi çocuk kitapları konusu lisansüstü düzeydeki değişik tez çalışmalarında farklı açılardan ele alınmıştır. Bu tezlerden sayıca önemli bir bölümü çocuk gelişimi ve eğitimi ve grafik anasanat dalında yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Ayrıca, güzel sanatlar anabilim dalı, resim-iş eğitimi anabilim dalı, bilgi ve belge yönetimi anabilim dalı gibi değişik disiplin alanlarında da konu ile ilgili çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmalarda; çocuk kitaplarının niteliği, biçimsel özellikleri, okuma alışkanlığını geliştirmedeki yeri vb konular incelenmiştir. Ayrıca birçok çalışmada çocuk kitapları çocuğun gelişim dönemleri ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Bu çalışmalarla sağlanan bilgi birikimi, grafik sanatçıların okulöncesi çocuk kitaplarının tasarımına ilişkin görüşlerini değerlendirmemizi kolaylaştırmıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Grafik sanatçılarının çocuk kitaplarının grafik tasarımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi konulu araştırma, betimsel bir nitelik taşımaktadır. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırma modelini kullanmamızdaki temel amaç, üniversitelerin resim iş öğretmenliği ve grafik bölümlerindeki öğretim elemanlarının çocuk kitaplarının grafik tasarımına ilişkin görüşleri ışığında bu alandaki temel sorunları belirlemektir.

Kaptan (1998: 59), mevcut bir durumun belirlenmesinde en uygun araştırma yönteminin betimsel araştırma olduğunu kabul etmektedir.

Betimsel araştırmalarda çeşitli veri toplama araçları kullanılabilir. Grafik sanatçılarının çocuk kitaplarının grafik tasarımına ilişkin görüşlerini belirlemenin ve bu görüşlerden yararlanılarak, çocuk kitaplarının grafik tasarımına ilişkin öneriler ortaya koymanın amaçlandığı bu araştırmada; yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma tekniğinin tercih edilmesinin nedeni, tekniğin öğretim elemanlarının çocuk kitabı tasarımı konusunda yalnızca bilgilerini değil; tutumlarını, duyarlıklarını, ilgilerini, tercihlerini vb. belirlemeye daha uygun olmasıdır.

Ayrıca araştırmamızda nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemekten de yararlanılmıştır. Doküman olarak; okulöncesi dönem çocuk kitapları, konu ile ilgili kitaplar, hazırlanmış tezler, makale ve bildirilerden yararlanılmıştır. Araştırmada sistematik olduğu kadar esnek de olan bir araştırma deseni kullanılmıştır.

Nitel araştırma sürecinin biçimlendirilmesinde bir yandan esnekliği olanaklı hale getirirken, diğer yandan araştırma desenin oluşturulması ve

verilerin çözümlenmesinde tümevarımcı bir yaklaşıma dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek: 1999: 19).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki Üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakülteleri Grafik Bölümü ve Eğitim Fakültelerinin Resim İş Öğretmenliği Bölümlerindeki grafik sanatçısı öğretim elemanları oluşturmaktadır.

Çalışma grubunda ise, evrenden seçilen Anadolu, Dicle, Dokuzeylül, Gazi, Hacettepe, Uludağ üniversitelerinin grafik sanatçısı olan öğretim elemanları oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Daha önce çalışma grubuna alınması kararlaştırılan Mimar Sinan, Marmara ve Maltepe Üniversitelerindeki öğretim elemanları ile de görüşme yapmak üzere ilgili fakültelere gidilmiş, ancak ilgili öğretim elemanlarının bir bölümü görüşme talebini çeşitli gerekçelerle kabul etmemişlerdir. Bir bölümü de yüz yüze görüşme yerine, soruları elektronik posta yoluyla yanıtlayabileceklerini belirtmişlerdir. Ancak kendilerinden tezin raporlaştırılması aşamasına kadar yanıt alınamadığı için bu üniversitelerdeki öğretim elemanlarına çalışma grubunda yer verilmemiştir. Görüşme sorularımızı 19 öğretim elemanı tarafından yanıtlanmıştır. Bunların Üniversiteler göre dağılımı şöyledir:

Tablo–1: Çalışma grubunu oluşturan öğretim elemanlarının üniversitelere göre dağılımı

Öğretim Elemanının Görev Yaptığı Üniversite	Sayı
Anadolu Üniversitesi	2
Dicle Üniversitesi	3
Dokuzeylül Üniversitesi	4
Gazi Üniversitesi	4
Hacettepe Üniversitesi	4
Uludağ Üniversitesi	2

Araştırma kaynaklarının sınırlılığı ve bilgi toplama ve bunları çözümleme yöntemlerinin özelliği nedeniyle örneklemin sınırlı olması nitel

araştırmanın bir özelliği olarak kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 54).

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla on sekiz görüşme sorusu hazırlanmıştır. Soruların amaca hizmet edip edemeyeceği konusunda üç uzmanın görüşü alınmış ve bu görüşler doğrultusunda bazı sorular elenerek soru sayısı on beşe indirilmiştir. Ayrıca soruların anlaşılır olup olmadığını belirlemek için de ön uygulama yapılarak, üç öğretim üyesinin görüşleri alınmış ve bu görüşler doğrultusunda sorulara son hali verilmiştir. Bununla birlikte öğretim elemanları ile yapılan görüşmeler sırasında, onların verdikleri yanıtlara göre, yeni sorular sorulmuştur. Bu yolla, araştırma konusuyla ilgili daha detaylı bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

İlgili üniversitelere Ankara Üniversitesi Rektörlüğü tarafından, ekinde önceden belirlenmiş olan görüşme soruları da bulunan ve araştırmacıya görüşme izni verilmesini içeren resmi yazı yazılmıştır (EK: 1). Araştırmacı görüşmeleri kendisi gerçekleştirmiştir. Öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmeler sırasında verilen yanıtlara göre, daha önceden belirlenmiş görüşme sorularının dışında da sorular sorabilme olanağı doğmuştur. Çok az sayıda da olsa bazı öğretim elemanları görüşme yerine, soruları yazılı olarak yanıtlamayı ve elektronik posta yoluyla göndermeyi tercih etmiştir.

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Ancak 4 öğretim elemanı soruları yüz yüze görüşme yerine elektronik posta yoluyla yanıtlamayı tercih etmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde not tutma ya da görüşme yapılan öğretim elemanının izni alınarak ses kaydeden araçlardan yararlanılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada üniversite öğretim elemanı olan grafik sanatçıların görüşleri belirlendikten sonra, görüşme sonunda elde edilen verilerden araştırma problemine ilişkin çözümlere ulaşabilmek için öncelikle birbiriyle ilgili olan veriler gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma daha önceden belirlenen temalara göre yapılmıştır. Bu temalar amaç bölümünde de belirtilen dört başlıktan oluşmaktadır. Bunlar: Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarının grafik tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar, sanatçıların okulöncesi dönem için çocuk kitabı tasarımı yaparken dikkat ettikleri noktalar, çocuk kitabı tasarımında bilgisayar kullanılmasının yararları ve sınırlıkları ile mevcut çocuk kitaplarının tasarımı hakkındaki görüşlerinden oluşmaktadır.

Verilerin işlenmesi için böyle bir çerçeve oluşturulduktan sonra, bu tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesine geçilmiştir. Daha sonra da verilerin tanımlanması ve tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılmıştır. Görüşler değerlendirilirken; İlhan'a (1994: 28); Sever'e (2008: 197); Salisbury'ye (2004) ve Shulevitz'e (1997) ait kaynaklardaki çocuk edebiyatı ve çocuk kitabı tasarımı ile ilgili temel ilkelerden yararlanılmıştır.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Daha önceki bölümde de belirtildiği gibi, grafik sanatçılarca görüşme sorularına verilen yanıtlar dört ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Her ne kadar bu başlıklarda ele alınan konular birbirini içeriyor gibi görünse de, okulöncesi çocuk kitaplarının grafik tasarımı konusunda olanı, olması gerekeni, sanatçıların bu konudaki duyarlıklarını ve bilgisayarın tasarım alanına sunduğu olanaklara ilişkin görüşlerin değerlendirilmiş olmasından dolayı farklılık göstermektedir.

Grafik sanatçıların okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarının grafik tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır.

4.1. Grafik Sanatçıların Çocuk Kitaplarının Grafik Tasarımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Görüşleri

Grafik sanatçıları ile yapılan görüşmeler sonucunda okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitapların tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili olarak bazı yönlerden ortak bazı yönlerden ise birbirine tamamen zıt görüşler ortaya çıkmıştır.

Kendileri ile görüşme yapılan 19 grafik sanatçısından 17'si, çocuğun sanat eğitiminin okulöncesi dönemden itibaren başlaması gerektiğini belirtmekte ve bu süreçte çocuk kitaplarının önemli bir işlevi yerine getirebileceği düşüncesini dile getirmektedirler. Bu düşünceye bağlı olarak, çocuğun gelişiminde farklı dönemler olduğunu, okulöncesi dönemin de gelişim bakımından kendine özgü yönleri bulunduğunu, dolayısıyla çocuğun bu dönemdeki gelişim özelliklerinin kitap tasarımında mutlaka dikkate alınması gerektiği üzerinde birleşmektedirler.

Bu konuda bir sanatçının söyledikleri şöyledir:

“Bu dönemde çocuğun algılamakta zorlanacağı bazı kavramlardan, görsellerden veya uygulanan teknolojiden kaçınmak, tasarımı çocuğa göre yalınlaştırmak, onun düzeyine göre yapmak gerekir. Kitaplarda çocuğun o günkü ve gelecek yaşantısında sarsıntı yaratmayacak, onu çok büyük bir hüzne sürüklemeyecek, duygu durumu karmaşası yaşamasına neden olmayacak görseller yaratılmalıdır, özellikle tasarımda toplumsal yapıdaki bazı olgulardan, (örneğin, şiddet gibi) kaçınmak gerekir.”

Yavuzer de (1980) çocuğun ilgileri arasında kitabın yeri ve önemini değerlendirirken, yukarıda belirtilen görüşlere benzer düşünceler ortaya koymaktadır. Ona göre gelişim süreci içinde çocuk, kendine özgü bir kişiliğe sahip bir bireydir. Çocuğun yetişkin insandan farklı oluşu, sadece bir basamak farkından değil, aynı zamanda bir nitelik ve zihniyet farkından gelmektedir. Çocuk eksik bir yetişkin değil, fakat zihni, fizyolojik, duygusal ve sosyal gereksinimlerini tamamlamak isteyen, sözcüğün tam anlamıyla bir bireydir (Yavuzer 1980, akt. Aşılıoğlu, 1986: 43). Bu nedenle, okulöncesi dönem çocuk kitaplarını tasarlariken, çocukları yetişkinlerin küçük örnekleri olarak görme yerine, kişiliklerine saygı anlayışı ile hareket edilmesi gerekir. Bu konu ile ilgili olarak bir sanatçı düşüncesini şöyle dile getirmiştir: “Okuyucu kitlesi olan çocuğun, çocuk olarak görülmesinden çok, birey olarak görülmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü yarına karar verecek yetkililer onlardır.”

Başka bir sanatçı ise, yukarıda belirtilen görüşlere ek olarak şu düşünceleri dile getirmiştir:

“0–7 yaş gelişimin en hızlı olduğu dönem olduğu için bu dönemde kazandıkları çocuğun yaşam çizgisini belirler. Bu bakımdan okulöncesindeki çocuklar için hazırlanan kitapların estetik düzeyinin çok büyük önemi vardır. Maksim Gorki, ‘Çocuklara için yazarken normalde yazdığımızdan çok daha iyisini yazmalıyız.’ der. Aynı kural çocuk kitaplarının tasarımı için de geçerlidir. Bu nedenle, çocuk kitaplardaki illüstrasyonların da çok büyük özenle hazırlanması gerekir.”

Sanatçılardan bazıları çocuk kitaplarının grafik tasarımının nasıl olması gerektiğine ilişkin soruyu, kendi çocukluklarından örnekler vererek yanıtlamışlardır. Çocuk kitabı tasarlayan bir sanatçının kendi çocukluğunu ve o dönemdeki ilgilerini dikkate alması, çocukla duygudaşlık içinde olması anlamına gelir. Sanatçının çocuğu anlaması, tasarlayacağı kitapların çocuk gerçekliğine uygun olması için başlıca gerekliliklerden biridir. Bu konuda bir sanatçı şunları belirtiyor:

“İnsanların işini layığı ile yerine getirmesi gerektiğine inanıyorum. Benim kendi çocukluk döneminden sakladığım hala birçok kitap, dergi var. Mesela Doğan Kardeş’i saklarım. Çünkü gerçekten dönemin baskı kalitesinin elverdiği ölçüde kaliteli bir baskıya sahip, resimlemesi oldukça başarılı ve bunların nitelikli içerikle bulunduğu eserlerdi. Doğan Kardeşi hatırlıyorum ancak hatırlayamadığım birçok eser daha var. Bence zaten bu eserin bunca yıl sonra bile hatırlanabiliyor olması onun ne denli nitelikli olduğunun bir ispatı niteliğindedir.”

Görüldüğü gibi insanın yıllar önce eline aldığı kitaplar onda kitaba karşı sevgi ve ilgi oluşturabiliyor. Bu ilgi ve sevgi yıllar geçtikçe, insanın başka kitapları sevmesini ve okuma isteği duymasını sağlayabiliyor. Ancak çocukta bu ilgiyi oluşturabilmek sanıldığı kadar kolay bir iş değil. İster çocuk, isterse yetişkin olsun insanın bir kitabı sevmesi, onda kendinden bir şeyler bulmasına bağlıdır. Bu; bazen çocuğun, kitapta kendi yaşamından kesitler bulmasıyla, bazen kitaptaki bir karakterle özdeşleşmesiyle, bazen de kitabın çocukta estetik duyarlıkları harekete geçirmesiyle gerçekleşiyor.

Görüştüğümüz 19 grafik sanatçısından 18’i, çocukta yukarıda belirtilen etkilerin uyandırılmasının; kitap kapağının, baskısının ve resimlemesinin niteliği ile yakından ilgili olduğunu belirtmektedirler. Kitabın boyutları konusunda ise bazı sanatçılar daha gelenekçi biçimleri tercih ederken, bazıları ise daha farklı tasarımların denenmesi gerektiği üzerinde birleşmektedirler. Örneğin bir sanatçı bu konu ile ilgili görüşünü; “Standardın dışında daha farklı tasarımlar yapılması gerektiğini

düşünüyorum. Kare gibi bir formun dikdörtgenden daha etkileyici olacağını düşünüyorum.” şeklinde dile getirmiştir.

Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanacak kitapların biçimsel tasarımında, yetişkinler için tasarlanan kitaplardan daha farklı biçimler denenebileceği konusunda, sanatçılar arasında yaygın bir görüş birliği vardır. Örneğin, bu dönemdeki çocuklara iyi beslenme alışkanlığı kazandırmak amacıyla tasarlanan bir kitap dizisi değişik meyveler biçiminde tasarlanabilir.

Diğer taraftan, okulöncesi dönem için tasarlanan kitapların boyutlarının daha büyük olmasının yararlı olacağı belirtilmektedir. Bunun nedenlerini bir sanatçı şu cümlelerle dile getirmektedir:

“Kitabın ebadının A5’den küçük olmasını doğru bulmuyorum yurt dışında çocuk kitapları için bir tabir vardır; “lapbook”, kucak kitabı olarak çevirebileceğimiz bir ifade bu. Bunun sebebi ise çocuğun kitabı bir ebeveynle beraber okuyacak olmasıdır. En az iki kişinin o kitabı inceleyeceğini düşünürsek, kitabın büyük olmasının niçin gerekli olduğu da anlaşılır. Dolayısıyla kitabın iki kişinin bakabileceği boyutta olması kullanışlılığı artırır.”

Bazı öğretim üyeleri ve öğretim görevlileri de, kitabın boyutunun yetişkinler için hazırlanandan daha büyük olmasını, çocuğun fiziksel gelişimi ile ilişkilendirmektedirler. Bu konuda bir öğretim üyesi, çocuğun fizyolojik olarak göz küresinin gelişimini tamamlamasının yedi yaşını bulduğunu, bu nedenle kitapları tasarlarken onları yetişkinlerle bir tutmanın doğru olmayacağını, Boyut bakımından çocuğun fiziksel gelişimine uygun kitaplar tasarlanmasının daha doğru olacağını belirtmektedir.

Sanatçılar, kitabın ebatlarının iki kişinin birlikte okuyup-izleyebileceği büyüklükte olması ile ilgili bu görüşlerine karşın, okulöncesi dönem kitaplarının hacimli olmaması gerektiği hususunda birleşmektedirler.

Birçok sanatçı, çocuk kitaplarındaki resimlerin sade, renkli ve çocukların benimseyebilecekleri nitelikte olmasının önemini dile getirirken kitap kapağının çocukta ilgi uyandıracak şekilde tasarlanması ve kitabın

ön ve arka kapağında kitabi özetleyen resimlerin olması gerektiği üzerinde birleşmektedirler. Bu konuda özellikle yurt dışında örnek alınabilecek tasarımlar söz konusudur.

Çocuk kitaplarının grafik tasarımında üzerinde dikkatle durulması gereken konulardan biri de seçilen renklerdir. Renkler, çocuklara birbirinden farklı duygu durumları yaşatabileceği gibi, çocuğun kendi çizimlerinde kullandığı renklerin onun psikoloji durumu ile ilgisini ortaya koyan çok sayıda araştırma vardır. Dolayısıyla, çocuk kitaplarını resimlerken sanatçıların renklerin psikolojik etkileri hakkında da temel bazı bilgilere sahip olmaları gerekir.

Araştırmada elde edilen bulgular, okulöncesi dönem kitapları için renk seçiminin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Sanatçılar, söz konusu dönem için tasarlanan kitaplarda; renk kalabalığı olmamasının, çok zıt renklerin okulöncesi dönemde kullanılmamasının, bunun yerine daha pastel (parlak olmayan) renklerin tercih edilmesinin, keskin siyah konturlardan kaçınarak kolay anlaşılır tasarımların yapılmasının önemine dikkat çekmektedirler. Renk seçiminde hedef kitlenin özelliklerini bilmenin önemli olduğunu dile getiren bir sanatçı şunları belirtmektedir:

“Birisi üzerinde fark edilebilecek renklerden yararlanmak daha doğru olacaktır. Ama örneğin, ‘Hiper aktif çocuklar için hazırlanan çocuk kitapları nasıl olmalıdır?’ konusunda yaptığım bir çalışmada bazı renkler ve tonlardan kaçınmak gerektiği sonucuna ulaştım. Örneğin kırmızı turuncu gibi dalga boyu yüksek renkler dikkati bir anda kendi üzerine topladığı için çocuğun kitaptan uzaklaşmasına sebep olabiliyor. Bu yüzden kullanacağımız renklerin daha rahat, birbirini tamamlayan renkler olmasına özen göstermemiz gerekmektedir. Çizerin bir renk paleti anlayışı olmalı ve bu anlayış üzerinden eserlerini şekillendirilmesinin daha doğru olacağını düşünüyorum. Bu tutarlılığı yani bütünlüğü sağlayacaktır.”

Resimleme ile ilgili olarak özellikle vurgulanan konulardan biri de, resimlemenin çocuk gerçekliğine dikkat edilerek yapılması gerektiği

noktasında toplanmaktadır. Görüşmeye katılan bir öğretim üyesinin konuyla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Okulöncesi dönemde çocukta sınırsız bir hayal gücü var. Hatta onun düşsel bir evrende yaşadığını söylememiz yanlış olmayacaktır. Onu o düşünce ve hayal gücü içerisinde zorlamak ama yine de gerçek yaşamla ilişkilendirebileceği şekilde düşünmesini sağlamak önemlidir. Çünkü sınırsız hayal gücüne sahip olduğu o dönemden çıkacak ve başka bir basamağa geçecek. Çocuğun bunu sağlıklı bir geçişle yapması lazım Dolayısıyla gerçekçi resimler okulöncesi çocuğa uygun olmadığı yargısına ulaşabiliriz. Soyut resimlerde uygun değil ama soyutlanmış resimler çocuğun bu gereksinimini gidermeye uygun olabilecektir.”

Salisbury (2004: 84), resimli kitaplarda, metin ve resim arasındaki ilişkinin eşsiz ve bazen de karmaşık olduğunu, her birinin ayrı ayrı düşünülmesi ve dengelenmesi ile bu unsurların birbirlerini taklit etmesi yerine birbirlerini tamamlayıcı olması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, resimli kitapların metinleri resimlemekten çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Bunu ilk görenlerden biri çocuk kitaplarını resimlemenin en önemli ustalarından biri olan Caldecott’tur. Caldecott, Crane, Greenaway gibi sanatçılar resimleme ve metni bir arada tasarlayarak nitelikli resimli çocuk kitaplarının oluşturulmasını sağlamışlardır (Öncü, 2011).

Okulöncesi dönemde çocuklar yalnızca kitaptaki resimlerden anlam kurmayla yetinmezler, yetişkinler onlara kitap okurken, yazılı metni de anlamaya, resimle yazı arasındaki anlam bağına kurmaya çalışırlar. Bu bakımdan kitabın tipografik özelliklerinin de okulöncesi döneme uygun olması gerekir. Çocuğun seslerin ve kavramların görsel sembolleri olan harfleri ve sözcükleri daha kolay tanıyabilmesi için, kullanılan yazı karakterinin ve puntosunun bunları tanımayı kolaylaştırıcı nitelikte olması gerekir. Her şeyden önce, bu dönem için tasarlanan kitaplarda, çok küçük punto kullanılmamalı ve metinlere daha az yer verilmelidir. Ayrıca farklı yazı teknikleri ve düzenlemelerinden yararlanılabilir. Bu konuda görüşmeye katılan bir sanatçı şunları ifade etmektedir:

“Bizim kitaplarımızda çok fazla görmediğim bir şey değil, ancak çeviri kitaplarda görebildiğimiz bir özellik. Resimde diyelim ki bir ayıcık bir yerden diğerine atladığında aradaki zıplamayı tipografi kullanarak gösterebilirsiniz. Tıpkı eski çizgi romanlarda olduğu gibi. Yani yazıyı illaki alt alta dizmek gerekmemektedir. Onu da tasarımın içerisine temel bir unsur olarak çekebilmelidir sanatçı.”

Sever (2008: 38), 2–3 yaşları arasında çocukların tekil ve çoğul kavramları, resimlerdeki eylemleri tanımlamayı ve hareketleri adlandırmayı öğrendiklerini, bu dönemde çocuklara onların bildikleri, tanıdıkları resimli kitapların gösterilmesi ve okunması gerektiğini belirtmektedir. 3–4 yaşlarında ise, çocuğun bileşik tümce ve içinde 3–4, bazen daha fazla sözcüğün bulunduğu tümceler kurabildiklerini, bu dönemde onlara kısa şiir, bilmece, tekerlemeler okunarak dinleme fırsatı yaratılmasını önermektedir. 4–5 yaşında sözcük dağarcıklarında hızlı bir artış olduğunu, dilbilgisi açısından düzgün cümleler kurmalarının söz konusu olduğunu, bu dönemde yazısız resimli kitaplardan da yararlanılarak çocukların öyküler oluşturmalarının yararlarına dikkat çekmektedir.

Yakın bir zamana kadar çocuk kitaplarında resimlerin temel işlevinin, sadece bakma edinimi sonrasında görünen anlamın kavranması olduğu kabul edilmekteydi. Günümüzde ise resmin artık görünenden başka bir şey, anlamsal bir bütün olduğunu anlayışı yaygındır. Bu anlayışa göre, ne sadece eserin dış güzelliği ne de sadece öz güzelliği tek başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle çocuk kitabı resimleyen sanatçı, resimlerini anlam ve iletileri ile sanatsal bir kaygı bütünü olarak yaratmalıdır (Özer, 2007: 429).

Görüşmeye katılan bazı sanatçılar da, okulöncesi dönem çocuk kitaplarında tipografik özelliklerin önemli olduğunu, diğer grafik özellikler gibi bu konuya da önem verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Sorularımızı yanıtlayan bir sanatçının bu konuyla ilgili söylediklerine aşağıda yer verilmiştir.

“Çok fazla metin olmamalı. Benim eşim bir keresinde çocuğuma kitap okurken bir bağırma sesi duydum ve odaya gittim. Çocuğum anne

babam okumayı unuttu dedi. Sonra öğrendim ki, eşim çabuk bitirmek gayreti ile bazı cümleleri atlayarak okuyormuş. Çocuklar yetişkinlere göre çok daha zor unuturlar. Siz alttaki metni okurken belki onlar üsteki resmi takip ediyorlar ama alttaki metni de ezberliyorlar. Bunun okuma yazma bilmekle de ilgisi yoktur. Onu görsel olarak ezberliyorlar çünkü. Resim metin dengesi oluşturulurken bence çocuğun resme ne kadar bakacağı hesaplanarak o kadar bir süre de okunabilececek bir metin yerleştirilmelidir. Belli satır sayılarını tabii ki geçmemeli. Diğer yandan tasarımın bütünlüğü burada da çok önemlidir.”

Diğer taraftan araştırmamızda, bazı katılımcılar, çocuk kitaplarındaki resimlerin tek amacının kitaptaki metni desteklemek olmadığını, metinden daha önemli bir işlevi yerine getirmesi gerektiğini, çünkü resimlerin çocuğun sanatsal eğitiminin temel araçlarından biri olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu sanatçılar; okulöncesi dönem için resimlerin fotografik gerçeklikte olmasının, çocuğun kendisinin de resim yapabileceği konusundaki güvenini zedeleyebileceğini, diğer yandan tamamen soyut resimlerin de algılama güçlüğü yaratacağını dile getirmektedirler. Bu nedenle soyut değil ama soyutlanmış, stilize edilmiş figürlere dayalı resimlerin çocukları fotografik gerçeklikte resimlere oranla çok daha fazla heyecanlandıracağı ve böylece çocuğun hem kitapla hem de resimlerle daha kolay bağ kurabileceğini belirtmektedirler. Bir öğretim üyesi bu konuda, Marc Chagall'ın tarzında resimleri örnek verirken, böyle resimlerin hem çocuğun hayal gücünü daha fazla harekete geçireceğini hem de onda kendisinin de böyle resimler yapabileceğine ilişkin bir inanç oluşturacağını, böylece çocuğun resim yapmak konusunda özgüven kazanabileceğini belirtmektedir.

Her çocuk bir kültür ortamında dünyaya gelmekte ve zaman içinde de o kültürün bir bireyi olmaktadır. Bir başka deyişle insan, ilk çocukluk döneminden itibaren bir kültür yumağı tarafından kuşatılmaktadır. Dili, düşüncesi, yaşama biçimi ve değerlerinin oluşmasında içinde bulunduğu kültür etkili olmaktadır. Bu bakımdan kitap çocuğun toplumsallaşmasının da önemli belirleyicilerinden biri olmaktadır. Çocuk, çoğu zaman kendi

kültürüne ait olmayan örnekleri anlamakta zorlanmaktadır. Bu nedenle, çocuk kitaplarının hazırlanmasında onun etkileşim içinde olduğu kültürü dikkate almak gerekir. Ancak kültürü dikkate almak derken, çocuğun her gün çevresinde gördüğü yaşantıları, sıradan ve bilinen sözlerle yineleyen bir kitap, çocuk için önemsenen bir iletişim aracı olmaktan gittikçe uzaklaşır. Çocuklarla sloganlaşmış genel yargıları paylaşmayı ilke edinen kitaplar, çocukların duygu ve düşünce dünyasını sıradanlaştırmaya neden olur (Sever, 2008: 19). Aynı kural kitabın görsel tasarımı için de geçerlidir. Yani tasarım, ilgi çekici ve çocuğun hayal gücünü devindirici nitelikte olmalı, estetik duyarlılığını beslemelidir.

Bazı sanatçılar kitabın hangi kültürün çocuklarına göre tasarlanacağını bilmesinin, kitabın o kültürün özelliklerine uyarlanarak hazırlanmasının önemli olduğunu belirtmektedirler. Konuyla ilgili olarak dile getirilen şu görüşler oldukça dikkat çekicidir:

“Almanya’da Keloğlan masallarını yayınlamak istiyorsun, nasıl bir yaklaşımdan faydalanırsın? Amerika’da Çin masallarını yayınlamak istiyorsun hangi yöntemi izlersin? Türkiye’de Beawolf’u yayınlayacaksın nasıl bir yol takip edersin? Bu süreçte sadece pedagojik değil sosyal ve kültürel faktörler de devreye girecektir. Ne yazık ki bu soruya verilecek net bir yanıtım yok. Ancak şunu söyleyebilirim, kitabı bir nesne olarak sevdirmek, arkadaş kılmak, kitaba, edebiyata ve düşünceye saygı duymayı, korumayı belletmek için doğru bir strateji geliştirilmeli. Ne de olsa hepimiz yetişkinler olarak aslında hırpalanmış ve dağlanmış çocuklarız. İçimizdeki küçük güzel sesi dinlersek doğru yanıt gelecektir diye düşünüyorum.”

Okulöncesi dönem kitaplarında resmin en önemli öge olduğu üzerinde bütün katılımcılar birleşmektedir. Bu dönemde çocuk okumayı bilmediği için bir kitabı eline aldığı anda ilgileneyeceği temel öge resim olacaktır. Yalnızca resimlerden oluşan bir kitapta, resimlerin birbirini tamamlayarak bir konu bütünlüğü oluşturması gerekir. Konu bütünlüğünü sağlamada bir diğer öge de tiptedir. Resimlerle oluşturulan bir olay

örgüsü ve bu olayın kahramanlarının niteliklerini çok iyi belirlemek gerekir. Nasıl ki bir masal ya da öyküde çocuğun merak etmesini sağlayacak bir kurgu varsa, resimli bir kitapta da resimler çocuğu düşündürmeli, ona sorular sordurmalı ve merak etmesini sağlamalıdır. Kitap, sayfalar çevirdikçe çocuğa yeni ve farklı deneyimler yaşama fırsatı vermelidir.

Tuğrul ve Feyman (2007: 389), bir resimli öykü kitabında bir temana düşünce olması, konuların bu tema üzerine kurulması, temaların çocuklar için anlaşılır ve anlamlı olması gerektiğini belirtmektedirler.

Araştırmamızda katılımcılar benzer düşünceleri dile getirirken, tipleme, renk, konu, kompozisyon, konu-resim ilişkisi, sayfa düzeni gibi öğelerin bu bakımdan önemli olduğuna işaret etmektedirler.

Okulöncesi dönemde yalnızca resimlerden oluşan kitaplar tasarlanabileceği gibi, resimler ve çocuğun ilgisini çekebilecek metinlerden oluşan kitaplar da tasarlanabilir. Bu kitaplar henüz okuma bilmeyen çocuğa yetişkinler tarafından okunarak, onun kitaba ilgi duyması sağlanabilir. Bu kitapları tasarlarken de resme daha fazla, yazıya daha az yer vermeye dikkat etmek gerekir. Çünkü çocuk bu dönemde yazıdaki görsel sembolleri (harf ve sözcükleri) yeterince anlayamayacağı için, anlamadığı öğeler fazlalaştıkça başarısızlık duygusu yaşama olasılığı artacak ve kitapla etkileşimi zayıflayacaktır.

4.2. Grafik Sanatçıların Okulöncesi Dönem İçin Çocuk Kitabı Tasarımı Yaparken Dikkat Ettikleri Noktalara İlişkin Görüşleri

Grafik sanatçıların, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarının grafik tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri bize, onların çocuk kitabı tasarlarken dikkat ettikleri hususlar hakkında da fikir verebilir. Ancak olması gerekene ilişkin ideal düşüncenin her zaman uygulamaya konulamadığını da göz önünde bulundurularak bu konuyu ayrıca değerlendirmeyi gerekli gördük.

Ceylan (2007: 403), çocuk kitaplarını resimlerken; kitabın boyutunun, kaç sayfadan oluşacağının, renkli mi renksiz mi olacağının,

kapak çalışıp çalışmayacağını, kitabın nasıl bir kâğıda basılacağını bilmek istediğini belirtmektedir.

Kendileri ile görüşme yapılan 19 öğretim üyesinden sadece 6'sı okulöncesi dönem için çocuk kitabı tasarladıklarını belirtmişlerdir. Tasarım sürecinde sanatçının ürününde etkili olabilecek konulardan biri, metinlerin de yer aldığı bir kitabı tasarlarken sanatçının yazar ile görüşüp-görüşmemesidir.

Okulöncesi dönem için kitap tasarımı yapan öğretim üyeleri (sanatçılar) ile yaptığımız görüşmeler sonucunda, bu konu ile ilgili birbirinden farklı, hatta birbirine zıt diyebileceğimiz görüşler ortaya çıkmıştır.

Bazı grafik sanatçılar, yazarla görüşmenin önemli olduğunu, kendilerinin de, eğer yazar yaşıyor ise onunla görüşerek tasarımı gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Bu düşüncede olan sanatçılara göre; yazarla görüşmek, tasarımcının ya da illüstratörün esere bakışına yol verebilir, karşınızdakinin metni kaleme alırken hissettiği duyguları anlamanıza ve bunu illüstrasyonlarınıza yansıtmanıza yardımcı olabilir: Bazen de metinde yeterince anlaşılmayan yönleri, yapacağınız görüşme anlamayı kolaylaştırır. Bu da tasarıma zenginlik katmaktadır.

Konuyla ilgili görüştüğümüz bir öğretim üyesi şunları belirtmektedirler:

“Benim yaptığım kitaplar da yazarı hayatta olmayanlar da vardı. Hayatta olup da görüştüğümüz yazarlarla çok daha zevkli çalıştığımı söyleyebilirim. Yazarın da bu süreçten daha fazla zevk aldığını söyleyebilirim. Yayınevi ile görüşmede olduğu gibi. Ama bu durum şart mıdır? Hayır. Çoğu zaman da yazar hayatta değilse mümkün değildir. Eğer öyle ise daha önce aynı yazarın eseri resimlenmişse ve ben görmemişsem onlara bakmaya çalışıyorum. Bu daha değişik fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olabiliyor.”

Ceylan'a (2007: 403) göre, çocuk kitaplarını resimlerken, yazarın beklentilerini de bilmek gerekir. Eğer olanak varsa yazarla konuşmak,

onun nasıl bir kitap hayal ettiğini, kitabın tasarımının nasıl bir yaklaşımla ele alınmasını istediğini, anlatımın esprili yönünü mü, yoksa gerçekçi bir resim anlayışını mı tercih ettiğini anlamaya çalışmak gerekir. Bunları bilmek çizerin işini kolaylaştırır.

Buna karşılık görüştüğümüz bazı sanatçılar yazarla görüşmenin her zaman için doğru bir yaklaşım olmadığını, bazen yazarın yönlendirmesinin çizerin yaratıcılığını sınırlandırabileceği görüşünü dile getirdiler.

Görüştüğümüz öğretim üyelerinin yarısından daha fazlası, şimdiye kadar okulöncesi dönem için kitap tasarımı yapmadıklarını, ancak sanat eğitimi derslerinde bu kitapların nasıl olması gerektiği konusunu kuramsal olarak ele aldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğretim üyelerinden biri konuyla ilgili düşüncesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben daha önce bir kitap resimlemedim ama çokça kitabın eleştirisini ve değerlendirmesini yaptım. Ben daha çok niteliksel anlamda inceleme çalışmalarında bulundum. Bence bu işin en büyük sorunu da bu, ülkemizde bir kişinin her işi yapabileceğini düşünmesidir. Bir kişi hem resimlemeyi, hem metin yazarlığını hem baskı aşamasındaki işleri yapması çok zordur. Bunları çocuk edebiyatı ile ilişkilendirdiğimizde pedagojik anlamda teknik bilgi ile birleştirmek her babayiğidin harcı değildir.”

Bir başka sanatçı da çocuk kitabı için karakter yaratırken temel özelliklerin yansıtılmasından, çok büyük deformasyona gidilmemesi gerektiğini, bunu kendi çalışmalarına uyguladığını belirtmiştir.

Sanatçıların önemli bir bölümü çocuk kitaplarını resimlerken okulöncesi dönem çocuğunun özelliklerini dikkate aldığını ve olabildiğince fotografik gerçekçilikten uzak durmaya çalıştığını belirtmektedir. Bazı sanatçılara göre ise, ne tür illüstrasyonlar kullanacağına, çocuğa ne tür öyküler anlatmak gerekir sorusuna yanıt arayarak karar verdiklerini ifade ederken, çocuğun ilgisini çekecek öykülerin resimlemeyi de belirleyeceğine dikkat çekmektedirler.

Okulöncesi çocuk kitabı tasarımı yapan sanatçıların önemli bir bölümü renk, özgün tipleme, uygun harf karakterlerinin seçimi, doğru ebatlar belirleme, ciltleme ve malzeme seçiminde duyarlı davrandıklarını, ayrıca; şiddet ve istismardan arındırılmış bir grafik anlatı; yüksek bir desen kalitesi gibi konulara özen gösterdiklerini dile getirmektedirler.

Çocuğun sanatsal gelişim dönemlerinde renk tercihlerinin de farklılaştığını belirten bir grup sanatçı, bu durumu çocuklar için çizerken dikkate aldıklarını, ancak renk konusunda katı bir tutum içinde olmadıklarını, çünkü beğenin çocukta çocuğa değiştiğini, dolayısıyla renkli, ancak düzensiz dengesiz bir renk skalası olmamasına dikkat ettiklerini vurgulamaktadırlar.

Teknik kullanımı ile ilgili sorumuza, bazı sanatçılar, çocuğun düzeyine uygun bir şekilde olmak koşulu ile kullanıldığında her çeşit tekniğin uygulanabilir olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre, sulu boyadan, guaj boyaya hatta özgün baskı teknikleri ve bilgisayardaki bir takım programlarla yapılan tasarımlar da kullanılabilir, Buradaki tek şart kompozisyonun, biçimlerin çocuğa göre olmasıdır. Bu sanatçılar kendi tasarımlarında da bu tür teknikleri uyguladıklarını belirtmektedirler.

Bu konu ile ilgili olarak bir sanatçının görüşü şöyledir:

Burada önemli olan resimlemeyi yapacak olan kişinin niteliğidir. Yani elindeki aracı nasıl kullandığı neyi kullandığından çok daha önemlidir. Bir başka deyişle araç hiçbir şeydir. Onu kullanan çok daha önemlidir. Kolaj, fotoğraf gibi bir çok teknik kullanılabilir. Örneğin oyuncaklarla bir kompozisyon hazırlayabilirsiniz.

4.3. Grafik Sanatçıların Çocuk Kitaplarının Tasarımında Bilgisayardan Yararlanılması İle İlgili Görüşleri

Sanatçıların büyük bir bölümü çocuk kitaplarının grafik tasarımında bilgisayardan yararlanmanın günümüzde bir gereklilik halini aldığını, bilgisayarın sanatçının işini kolaylaştırdığını, çeşitli denemeler, değişiklikler yapma, bu değişikliklerin sonuçlarını önceden görebilme olanağı verdiği için bilgisayarın bu alanda yaygın olarak kullanılması

gerektiğini belirtmektedirler. Kendisinin de grafik tasarımda bilgisayardan yararlandığını belirten bir sanatçı bilgisayarın çalışmalarını kolaylaştırdığını belirttikten sonra şunları dile getiriyor:

Ayrıca ressam bu programlardan önce karakterini şekillendirir. Bunları tarayarak bilgisayar ortamına atar ve burada yeniden üzerinde çalışarak onlara son halini verir. Sonra bu karakteri mekânlara yerleştirebilir ya da daha önce çektiği bir fotoğrafla birleştirebilir. Bu programlar olanağı sonsuzlaştırmaktadır. Ben böyle çalışılmasını uygun buluyorum.

Bazı sanatçılar ise, çocuk kitaplarının tasarımında bilgisayardan yararlanılabileceğini, ancak asıl önemli olanın sanatçı olduğunu dile getirmektedirler. Bu konuyla ilgili olarak ileri sürülen aşağıdaki düşünceler oldukça dikkat çekicidir.

Hatta bilgisayar destekli çalışmalar da dahi tasarımcının yetisi öncelik kazanıyor. Bu tür bilgisayar yazılımları kimseyi sanatçı yapmaz, sadece süre ve maliyet konusunda tasarımcıya avantaj sağlayabilir.

Bilgisayarın sanatçının işini kolaylaştıracağı, ancak sanatçının yerine geçip tasarım yapamayacağına kuşku yoktur. Bu bakımdan teknolojiyi gereğinden fazla yüceltmek doğru değildir. Çocuk kitabı tasarımında da, tıpkı diğer tasarım süreçlerinde olduğu gibi, bütün işin sanatçıda bittiğinin kabul edilmesi oldukça önemlidir. Sonuçta bilgisayar programları da, onu kullanarak sanatsal bir ürün ortaya koyabilecek, yetenekli sanatçılar gerektirir. Eğer sanatsal yaratıcılık yoksa sanat ürünü olarak nitelikli tasarımlar da olmayacaktır.

4.4. Grafik Sanatçıların Mevcut Çocuk Kitaplarının Tasarımına İlişkin Görüşleri

Mevcut çocuk kitaplarının tasarımı konusu ile ilgili olarak da sanatçılar; son yıllarda önemli gelişmeler olduğunu, özellikle güzel sanatlar fakültelerinin grafik ve eğitim fakültelerinin resim-iş öğretmenliği bölümlerinde kitap tasarımı ve çocuklar için kitap tasarımı konusunun

akademik düzeyde ele alınmasının ve bu konu ile ilgili olarak dünyadaki gelişmelerin takip edilmesinin önemli bir gelişme olduğunu kabul etmektedirler. Bununla birlikte çocuk kitabı yayıncılığı konusunda önemli eleştirilerde bulunmaktadır. Türkiye'deki yayınevlerinde editörlük kurumunun zaten doğru düzgün çalışmadığını, görsel editörlük kurumunun neredeyse hiç bulunmadığını dile getirmektedirler.

Turan (2000: 167), çocuk kitaplarında öykünün edebi diline resmin sanat dili de katılınca ortaya çıkan eserin çocuğun estetik bilincini geliştirebileceğini belirtmektedir. Ancak, Ona göre; bazı yayınevleri işin kolayına kaçarak uluslar arası fuarlarda gördükleri güzel kitapları alıp, Türkçeye çevirisini yaptırmakta ve hatta yurt dışında bastırarak yayımlamaktadırlar. Böylece resimleri ve baskıları güzel fakat Türkçeleri genellikle kötü kitaplar ortaya çıkıyor. Bu durum aynı zamanda, Türk yazar ve çizerlerinin gelişmelerini olumsuz yönde etkiliyor.

Grafik tasarım bakımından nitelikli çocuk kitapları yayımlanamamasının yetişmiş insan, teknoloji, para vb. nedenlerden çok, konuya duyarsızlıktan, yayınevlerinin daha az sermaye ile daha çok kar elde etme isteğinden kaynaklanması, pek çok sanatçının paylaştığı bir düşüncedir. Yayıncıların bir bölümünün çocuk kitapları ile ilgili takındıkları, sanatsal kaygılardan uzak tutumu bir sanatçının aşağıdaki cümleleri çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Ama ben çocuk için yapılan niteliksiz eserlerin bilgisizlikten kaynaklandığını düşünmüyorum. Bence en büyük sorun insanların maddi kaygıları. Yayıncıların büyük bir bölümü daha ucuza üretilip daha çok kar etme peşindedirler. Tabi ki bu da kâğıdının kalitesizleşmesine, baskının yetersiz olmasına, her hangi bir çizerle çalışmalarına vs... gibi birçok olumsuzluğa itmektedir. Oradan buradan ödünler vermeye başladığınızda günün tam moda kelimesi ucube kitaplarda ortaya çıkıyor.

Bir başka sanatçının yukarıdaki görüşleri destekleyen düşünceleri destekleyen düşünceleri, çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili olarak

yayın dünyası ile ilgili olarak ne gibi sorunlar bulunduğunu ortaya koyması bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Yayınevlerinin neredeyse hiç birinde görsel editörlük diye bir müessese yok, bence çok gerekli. Normalde bir yayınevine bir kitap götürdüğünüzde, bir editör vardır, o okur, inceler, uygun mu, değil mi karar verir veya sizi yönlendirir. Çocuk kitabı götürdüğünüzde büyük oranda yayınevlerinin gözünde yazarla çizer aynı oranda değerli değil maalesef. Ama artık şunu anlamaları lazım, çizer olmadan bir çocuk kitabı olamaz. Belki yazısız bir çocuk kitabı olabilir ama çizersiz bir çocuk kitabı olamaz. Yurt dışında çocuk kitabı illüstratörleri o kadar önemli ki, gerçekten bu işe değer verildiğini anlayabiliyorsunuz. Ama bizde bir tane üniversite öğrencisi çiziversin anlayışı var. İşin uzmanı olmayan bu kişiler, bu işin maddi kazancını yaptıkları niteliksiz işlerle de düşürmektedirler ve belki de bu yüzden çizer gereken değeri alamamaktadır. Anlaşılacağı gibi iki yönlü bir mesele bu, birincisi yetişecek olan insanlar ikincisi ise yayınevlerinin bu işe nasıl baktığı. Onların bu duruşlarını değiştirmek için bu işi yapan insanların bir arada durmaları ve işe sahip çıkmaları gerekiyor. Yayınevleri iyi bir şey yaptırmak istiyorlarsa maddi manevi belirli ölçütlere uymaları gerektiğini anlayacaklar. Umarım gelecekte olacak bu.

Yayınevlerinin çocuk kitapları ile ilgili olarak bu gibi yaklaşımlarının tasarımcıları etkilememesi düşünülemez. Okulöncesi çocuk kitapları tasarımı için yeterli kaynağın ayrılamaması, tasarım sürecinin herkesin yapabileceği bir iş olarak görülmesi, hatta birçok kitabın tasarımında grafik tasarımcının bulunmaması, matbaada gelişigüzel bir şekilde hazırlanması, grafik tasarımcıların duyarlıklarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Kaya (2000: 182); kitap resimlemede klişenin, yani tekrarlanan yüzeyselliğin en belirgin özelliği olarak, birikim ve araştırmaya değil, taklide dayanan bir anlayışın egemem olduğunu, böylece giderek yozlaşan bir biçimsel bozulmanın ortaya çıktığını, illüstrasyonlardaki çizer kimliğinin yok olduğunu belirtiyor. Ona göre yayınevleri iyi çizere ve tasarımcıya bütçe

ayırmak yerine, çoğu zaman tasarımı, bir modeli esas alarak kendisi çözümlüyor, resimlemeyi de bu işe yatkın olduğu düşünülen amatörler ucuz fiyata yaptırıyor.

Okulöncesi dönem çocukları için nitelikli kitaplar yayımlaması; yayınevlerinin ticari kaygıları ile birlikte estetik kaygılar da gütmesine bağlıdır.

Araştırmamızın bulgularının da gösterdiği gibi, okulöncesi dönem çocuk kitaplarının tasarımı ile ilgili ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bunun başında da bu alanda çalışan yayınevlerinin daha nitelikli kitaplar yayımlayabilmeleri için daha çok kaynak ayırmaları gerekmektedir.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Okulöncesi dönem çocuk kitaplarının tasarımı konusunda, dünyadaki gelişmelere de bağlı olarak Türkiye’de de son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Kitap tasarımı konusu üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerinde ve eğitim fakültelerinin resim iş öğretmenliği programlarında kuramsal ve uygulamalı çalışmalar yapılan bir sanatsal faaliyet haline gelmiştir. Araştırmamızın bulguları da bu yargıyı doğrulamaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de çocuk kitapları yayıncılığı konusunda tutarlı ve uzun vadeli politikalar olmadığını da belirtmemiz gerekir. Bu konudaki yasal düzenlemeler yetersiz olması ve yayıncıların önemli bir bölümünün yalnızca ticari kaygılarla bu işi yapması çocuk kitaplarının grafik tasarımı ile ilgili nitelik sorununu da beraberinde getirmektedir.

Sanatçıların açıklamalarından, yayınevlerinde editörlük ve görsel editörlük gibi kurumların olmadığı anlaşılmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerde bir çocuk kitabı yayımlanıncaya kadar olan süreçte; hangi yaştaki çocukları için hazırlandığı, içerik, resimler, kullanılan renkler, kapak, cilt vb. birçok yönden değerlendirilmekte ve daha sonra basılmaktadır. Böylece çocuk nitelikli kitaplara sahip olmaktadır. Araştırmamızda elde edilen bulgular ise, Türkiye’de çocuk kitapları konusunda durumun bunun tam tersi olduğunu göstermektedir. Nitelikli çocuk kitapları yayımlama konusunda iyi niyetli çalışmalar olmakla birlikte, bunlar yetersiz kalmaktadır. Bu kitapların el yordamıyla hazırlanması sonucunu doğurmakta ve dolayısıyla çocuk kitaplarında bir nitelik sorunu ortaya çıkmaktadır. Oysa, çocuk kitapları tasarımı sanatçı duyarlılığının yanı sıra bir uzmanlık birikimine sahip olmayı da gerektirmektedir. Çocuğu ve onun gelişim özelliklerini bilmek bu birikimin olmazsa olmazlarından.

Araştırmamızın bulgulardan da anlaşılacağı gibi grafik alanında çalışan öğretim üyelerinin bir bölümü okulöncesi çocuk kitabı tasarımı

işle uğraşmakta, bu alanda dünyadaki gelişmeleri takip etmekte, makaleler, bildiriler hazırlayarak ve tasarladıkları özgün çocuk kitapları ile seçkin örnekler ortaya koymaktadırlar. Bu durumun, Türkiye’de çocuk kitaplarının niteliğinin yükseltilmesi açısından olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. Ancak, mevcut çocuk kitaplarının niteliği ile ilgili olarak, sanatçıların görüşleri incelendiğinde, söz konusu gelişmenin yeterli olmadığı da anlaşılmaktadır.

Çocuk kitabı tasarımının yazar, çizer, eğitimci, yayıncı ve hatta içinde çocukların bulunduğu, onların tepkilerinin dikkate alındığı işbirliğine dayalı bir çalışmayla yapılması gerekir. Bu araştırmanın bulguları böyle bir işbirliğinin olmadığını, hatta hedef kitle olan çocukların çoğu zaman hiç dikkate alınmadığını göstermektedir.

Grafik sanatçılarına göre, Türkiye’de okulöncesi dönem çocuk kitabı tasarımı ile ilgili en önemli sorunlardan birinin de, yayınevlerince ticari kaygılarla bu konunun yeterince ciddiye alınmaması olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlayışın bir sonucu olarak da, çocuğun gelişim ve algılamasıyla ilgili özellikleri yeterince tanımayan ve bu konuda yeterli eğitim ve birikime sahip olmayan kişiler de yaygın olarak kitap tasarımı yapabilmektedir.

Okulöncesi çocuk kitapları biçimsel ve içerik özellikleri bakımından merak etme, eğlenme, oynama ve keşfetme gibi gereksinimlerini karşılamalıdır. Bunun için ise, hem metin hem de resimlerin iyi bir düzen içinde sunulması, bir başka deyişle kurgunun çocuğun dünyası dikkate alınarak yapılması gerekir. Ancak sanatçıların görüşleri incelendiğinde, Türkiye’de bu konuya da yeterince dikkat edilmediği sonucuna varılmaktadır.

Çocuğun gelişiminde farklı dönemler söz konusudur. Sanatçılar da dönemler farklılaştıkça, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının farklılaştığını, dolayısıyla bu farklılaşmanın gerektirdiklerinin çocuk kitaplarının tasarımına yansıtılması üzerinde görüş birliği içindedirler. Bu durum kitapların çocuğa göre olması açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Ancak, onların bu konudaki duyarlılıkları, nitelikli çocuk kitaplarının ortaya çıkmasına yetmemektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmamanın bulgularına göre şunların yapılması önerilmektedir:

Her şeyden önce ulusal düzeyde bir çocuk yayıncılığı politikası belirlenmelidir.

Bu politikanın bir sonucu olarak, çocuk kitabı tasarımının grafik eğitimi almış kişiler tarafından yapılması zorunlu hale getirilmelidir.

Çocuk kitabı tasarımı ve yayıncılığı ile uğraşan her kesimin de, nitelikli çocuk kitapları yayımlama konusunda benzer duyarlılıkları taşıması gerekir. Yazarın, çizerin, tasarımcının, yayıncının, hatta çocuğu için kitap seçimi yapan anne babanın okulöncesi çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiği ile ilgili bazı ölçütler üzerinde uzlaşmaları gerekir. Ancak bu ölçütler hiçbir zaman sanatçıların yaratıcılığını sınırlandıracak nitelikte olmamalıdır.

Bir çocuk kitabı yayımlanmadan önce hangi yaş ve gelişim dönemindeki çocuklar için hazırlanmış ise, onlar arasından seçilecek bir çocuk grubunun beğenisine sunulmalıdır. Ayrıca kitapla ilgili olarak anne-babaların ve okulöncesi öğretmenlerin de görüşlerine başvurulmalıdır. Bütün bu değerlendirmeleri dikkate alarak kitaba son şekli verilmelidir.

Üniversitelerin grafik ve resim iş öğretmenliği programlarında çocuk kitabı illüstrasyonu ve tasarımı konusunda verilen derslerin, çocuğun gelişimi, çocuk psikolojisi, sanat psikolojisi ve Gestalt ilkeleri gibi dersler ve konularla ilişkilendirilerek verilmelidir.

Çocuk kitapları tasarımını kolaylaştırdığı ve yapılan işin önceden görülmesi, değiştirilmesi, çeşitli düzenlemeler yapılmasını sağladığı için grafik sanatçılar, bilgisayardan ve tasarımla ilgili programlardan daha çok yararlanmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından nitelikli okulöncesi çocuk kitapları yayımlanmalı, nitelikli kitap yayımlayan yayınevleri teşvik edilmelidir.

Çocuk kitapları ile ilgili ödüllü yarışmalar düzenlenmeli, bu yarışmalarda grafik tasarım alanında da ödüller verilmeli, okulöncesi çocuk kitabı tasarlayan grafik sanatçıları maddi ve manevi bakımlardan desteklenmelidir.

Çocuk kitapları ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde kongreler düzenlenerek, bu alandaki bilgi ve deneyim birikimi paylaşılmalı ve gelişmeler takip edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Adamovic, M. (2008). Heisst Türkisch Çocuk Wirklich Ferkel. *Türkbilg Türkoloji Araştırmaları*, 15, 3–7.
- Akyüz, Y. (2000), Resimli İlk Türkçe Alfabe ve Okuma Kitabımız ve Türk Eğitim Tarihindeki Önemi, *Milli Eğitim Dergisi*, Milli Eğitim Bankalığı Yayınları, 147, 3-8.
- Alpay, M. Ve Anhegger, R. (1975). *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*, Hazırlayan: Meral Alpay ve Robert Anhegger, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aral, N.; Kandır, A.; Can-Yaşar, M.(2002). *Okulöncesi Eğitim ve Okulöncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınevi.
- Arntson, A. E. (2007). *Graphic Design Basics*, Fifth Edition, Australia • Brazil • Canada • Mexico • Singapore • Spain • United Kingdom • United States: Thomson Wadsworth.
- Artut, K. (2007). *Okulöncesinde Resim Eğitimi*, İkinci Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslier, M. (1975). Türkiye’de Resimli Çocuk Kitapları Sorunu, *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*, Hazırlayan: Meral Alpay ve Robert Anhegger, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aslier M. (2009). Çocuk Kitaplarının Grafik Tasarımı, *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 6-9.
- Aşılıoğlu, B. (1986). Çocuk Romanlarının Çocuğun Eğitimindeki Yeri ve Önemi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atalayer, F. (1994). *Görsel Sanatlarda Estetik İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No:6,
- Avcı, F. (2007). Geçmişten Günümüze Çocuk Kitaplarındaki Resimler, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04–06 Ekim 2006, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, 393–395
- Ayaydın, A. (2009). Sanatın Görsel Dili, *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi. 110-123
- Aydoğan, Y. ve Ergin, E. (2000). N. 3-6 Yaş Çocuklar İçin Hazırlanmış Hikaye Kitaplarındaki Metinlerin İsim ve Sıfat Türleri Açısından İncelenmesi, *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara: AÜEBF ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 234-242
- Bangir Alpan, G., (2005). *Görsel İletişim*, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Başal, H. A. (1998). *Okulöncesi Eğitime Giriş*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

- Bayram, Z. T. (2009). *Resimli Çocuk Kitaplarının Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı.
- Becer, E. (2008). *İletişim ve Grafik Tasarım*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları,
- Can, G. (2008). Gelişimin Doğası, *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*, Gürhan Can (Editör), :Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ceylan, S. (2007). Resmin Büyüsü “Çizer Olarak İzlenimlerim” *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04-06 Ekim 2006*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, Ankara. 401-403.
- Çelik, Ö. (2010) Ankara’da Kripto Yarışı, 11 Temmuz 2010 tarihli *Akşam Gazetesi*.
- ÇGYD, (2011) <http://www.cgyd.org/Scripts/prodView.asp?idproduct=44>). Erişim: 11 Mayıs 2011.
- Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd.
- Dabner, D. (2005). *Graphic Design School*, third edition, John Wiley&Sons Inc., New Jersey,
- Denli, S. (1997). Göstergebilim Açısından Grafik Gösterge Anlamlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı.
- Erdal, İ.T. (2006). *Gestalt Kuramının Grafik Tasarıma Etkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Plastik Sanatlar Anabilim Dalı.
- Erdal, G. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Çocuk Kitaplarının Resimlerine Genel Bakış, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04-06 Ekim 2006*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, 405-411
- Ergen, E. (2009). *Kavramların Algılatılmasında Resimli Çocuk Kitaplarının Rolü Bağlamında ‘Simyacının Hediyesi’ Öyküsü İçin Çocuk Kitabı Tasarımı*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Anasanat Dalı.
- Erkmen, N. (2009). *Illustrators of Children’s Book From Turkey*, <http://www.fbf2008turkey.com/files/catalogue-12.pdf>, Erişim 18 Aralık 2009.
- Gombrich, E.H. (2009). *Sanatın Öyküsü*, Çev: Erol Erduran/ Ömer Erduran Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gönen, M. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik, Resimleme, Fiziksel Özellikleri ve Türkiye’de Son On Yılda Resimli Kitaplar Alanında

- Yapılmış Tezler, *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara: AÜEBF ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 379-386.
- Gönen, M. (2010) Türkiye’de Okulöncesi Çocuk Edebiyatı, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiye%E2%80%99de-okul-oncesi-cocuk-edebiyati.pdf>, Erişim 28,12, 2010.
- Güleç, H. ve Gönen M. (1997). 1974-1993 Yılları Arasında Türkçe Basılmış Olan Resimli Öykü Kitaplarının Resimlendirilme ve Fiziksel Özellikleri Yönünden İncelenmesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 11, 1, 42-53.
- Günçe, G. (1975). *Çocukta Zihin Gelişimi ve Piaget Kuramına Toplu Bakış*. Ankara: Baylan Matbaası,
- Hunt, P. (1998). *Understanding Children’s Literature*, Routledge, New York.
- İlhan, A. Ç. (1994). Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğun Yaratıcılığına Etkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, 36, 27-29.
- İlhan, A. Ç. (2000). Çocuk Kitaplarının Sanat Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara: AÜEBF ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 399-403.
- İlhan, A. Ç. (2002). Okulöncesi Dönemde Estetik Duyarlılığın Geliştirilmesi. *Öğretmen Dünyası*, 270.
- İlhan, A. Ç. (2009). Okulöncesinde Yaratıcılık ve Sanat Eğitimi, *Okulöncesinde Yaratıcılık ve Drama Eğitimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir. 85-108.
- Jersild, A.T. ((1979. *Çocuk Psikolojisi*, Çev: Gülseren Günçe, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 79. Ankara.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Tekişik Web Ofset Tesisleri, Ankara.
- Karasar, N. (2007). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*, 14. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, N. (2004). Resimli Çocuk Kitaplarında Canavar İmgesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacıettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, İ. (2007). Çocuk Kitabı Resimlerinde Estetik Boyut, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04–06 Ekim 2006*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, 421-424
- Kazancı, S. (1987). 1986’da Çocuk Dergilerinde Çizgi, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 539–542.
- Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*, Ütopya Yayınevi, Sanat Dizisi, Ankara.
- Matulka, D.I. (2008). *A Picture Book Primer: Understanding and Using Picture Boks*, Libraries Unlimited, Westport, Connecticut • London.
- MEB. (1991). *Yedinci Milli Eğitim Şurası*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Milbrath, C. (1998). *Patterns Of Artistic Development İn Children: Comparative Studies Of Talent*, Cambridge University Pres.
- Nodelman, P. (1988). *Words about Pictures: The Narrative Art of Children's Picture Books*, University of Georgia Pres, Athens, Georgia.
- Oğuzkan, F. (2006). *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Okur, Ç. (2003). *Deneyisel Tipografinin Görsel İletişime Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Anasanat Dalı, Eskişehir.
- Öncü, M. (2004). *Resimli Kitaplarda Resimleme Ve Metnin Anlam Paylaşımı: Bir Resimli Kitap Uygulaması*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öncü M. (2011). *Baskı Teknolojisindeki Gelişmelerin Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimine Etkisi*, http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/1_melda.pdf, Erişim: 5 Haziran, 2011.
- Özer, A. (2007). *Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliği, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04-06 Ekim 2006*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, 425-432.
- Özünel, Ş.Ç. (2000). *Çocuk Kitaplarındaki Görsel Anlatımın Eğitimdeki Önemi, . I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara: AÜEBF ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 169-177.
- Pektaş, H. (2001). *İnternette Görsel Kirlenme, TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı:400: 72-75
- Roll, D. (1987), *Çocuk Kitaplarını Resimleme Sanatı*, (Çev: Banu Yalçın) *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, , İstanbul: Gökyüzü Yayınları 511-514.
- Saçkesen, S. (2008). *Çocuk Kitapları Seçiminde Anne Babaların ve Okulöncesi Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Okulöncesi Eğitim Bilim Dalı.
- Salisbury, M. (2004). *Illustrating Children's Boks*, Newyork: A & C Black,
- San, İ. (2009). *Yaratıcılıkta Temel Kavramlar, Okulöncesinde Yaratıcılık ve Drama Eğitimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1–15.
- Sarı, N. (2006). *Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Danışman: Prof. Dr. Yüksel Uslay, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.
- Sarıkavak, N. K. (2009). *Çağdaş Tipografinin Temelleri*, Ankara. Seçkin Yayınevi.
- Sever, S. (2000). *Çocuk Kitaplarında Görsel ve Dilsel Duyarlık. I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara: AÜEBF ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 631- 646

- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayınevi, İzmir.
- Salisbury, M. (2004). *Illustrating Children's Books: Creating Pictures for Publication*, New York: Barron's Educational Series, Inc.
- Shillito, S; Beswick, K. ve Baguley, M. (2008). The Aim of Art Education: An Analysis of visual art in Tasmania's Essential Learnings Curriculum. Australian Online Journal of Arts Education. www.deakin.edu.au/arts-ed/education/teach-research/arts.../4-1.pdf - , Erişim tarihi: 16 Ekim 2009.
- Shulevitz, U, (1997). *Writing With Pictures: How to Write and Illustrate Children's Books*, New York: Watson-Guipill Publications.
- Svend, O. S. (1987). Resimli Çocuk Kitaplarının Eleştirisi Üzerine, , (Çev: Banu Yalçın) *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 514-516.
- Sözen M. ve Tanyeli. U.(1987). *Sanat Terimleri ve Kavramları Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi,
- TDK, (2005). *Türkçe Sözlük*, 10. Basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2007). Okulöncesi Çocukları İçin Hazırlanmış Resimli Öykü Kitaplarında Kullanılan Temalar, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04-06 Ekim 2006*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 203, 387-392.
- Turan, N. (2000) Çocuk Kitapları Resimlemesi. *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara: Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayınları No:1, 166-168.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*, Üçüncü Baskı, İstanbul: İnkılap Yayınevi,.
- Vural, D. Ü. (2009). Çocuğun Sanatsal (Grafiksel) Gelişim Basmakları, *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi. 125-148.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H (2000) *Çocuk Psikolojisi*. 19. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2010). *Resimleriyle Çocuk: Resimleriyle Çocuğu Tanıma*, On dördüncü basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yetkin, S.K. (1968). Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1, S: 1, 125-129
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınevi,

YÖK, Ulusal Tez Merkezi, (2011), <http://tez2.yok.gov.tr/> Erişim tarihi: 18 Nisan 2011, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Weill, A. (2009). *Grafik Tasarım*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Genel Kültür Dizisi,.

EKLER

EK-1

GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarının resimlenmesinde genel olarak ne gibi hassasiyetlere dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 2) Daha önce okulöncesi dönem çocukları için bir kitabının grafik tasarımını yaptınız mı?
- 3) Kitapların grafik tasarımına başlamadan önce bu kitapların yazarları ile karşılıklı görüşme fırsatı bulabiliyor musunuz? Bunun önemli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 4) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerin boyutlarını belirlerken sizce nelere dikkat edilmelidir? Nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 5) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerde hangi renklerden daha çok yararlanılması gerektiğini düşünüyorsunuz? Neden?
- 6) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarda hangi biçimlerin ve nasıl kullanılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 7) Çocuğun düş ve düşünce evrenini geliştirebilmek için fotografik gerçekçi resimlerin mi soyutlanmış resimlerin mi daha etkili olacağını düşünüyorsunuz?
- 8) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarında genelde hangi tekniğin kullanılmasını doğru buluyorsunuz?
- 9) Yaygınlaşan bilgisayar programlarının illüstrasyon sanatını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
- 10) Sizce Okulöncesi dönem çocuk kitaplarının genel görünümün tasarımında nelere dikkat edilmelidir? (Kapak, cilt, arka kapak tasarımları)
- 11) Sizce okulöncesi dönem çocuk kitaplarının tipografik özellikleri nasıl olmalıdır?
- 12) Okulöncesi dönem çocuk kitaplarında metin resim dengesini sağlamada nelere dikkat edilmelidir?
- 13) Sizce Türkiye’de basılan Okulöncesi dönem çocuk kitapları çocukların estetik duyarlılıklarını geliştirmeye uygun mu? Bu konuda ne gibi gelişmeler olduğunu düşünüyorsunuz?
- 14) Genel olarak Türkiye’de basılan çocuk kitaplarındaki grafik öğeler çocukların anlamlandırabileceği nitelikte midir?
- 15) Çocuk kitaplarını resimleme konusunda sizin önem verdiğiniz diğer hususlar nelerdir?